

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI
STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI,
ROLNICTWA I RYBACTWA NA LATA 2012-2020
ZA OKRES 2015-2016
z elementami oceny średniokresowej**

Warszawa, 2017

Spis treści

Wstęp -----	3
1. Charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarach wiejskich (wybrane aspekty) -----	6
2. Zasoby naturalne i ochrona środowiska na obszarach wiejskich (wybrane aspekty) -----	17
3. Główne działania na rzecz realizacji zapisów SZRWiR w okresie styczeń 2015-maj 2017 -----	20
Cel 1 Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich-----	20
Cel 2 Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej -----	28
Cel 3 Bezpieczeństwo żywnościowe-----	35
Cel 4 Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego-----	42
Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich-----	48
4. Stopień realizacji celów strategicznych określonych w Strategii na podstawie wskaźników realizacji celu głównego i celów szczegółowych -----	55
4.1. Ocena realizacji celu ogólnego (Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju)-----	56
4.2. Ocena realizacji celu szczegółowego 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich-----	59
4.3. Ocena realizacji celu szczegółowego 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej-----	61
4.4. Ocena realizacji celu szczegółowego 3. Bezpieczeństwo żywnościowe-----	67
4.5. Ocena realizacji celu szczegółowego 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego-----	69
4.6. Ocena realizacji celu szczegółowego 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich-----	74

Wstęp

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 (SZRWRiR) została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 kwietnia 2012 r. Uchwałą Rady Ministrów Nr 163 w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 (Dziennik Urzędowy „Monitor Polski” z dnia 9 listopada 2012 r.)

SZRWRiR jest jedną ze strategii rozwoju, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.). Głównym celem Strategii jest określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r., a tym samym właściwe adresowanie zakresu interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i unijnych.

Zdefiniowany w Strategii długookresowy cel główny działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa to **poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju**. Dążenie do osiągnięcia celu głównego jest realizowane poprzez działania przypisane do pięciu celów szczegółowych:

- Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
- Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej;
- Cel 3. Bezpieczeństwo żywnościowe;
- Cel 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
- Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

SZRWRiR podlega procesowi monitorowania i oceny bieżącej w oparciu o informacje przekazywane przez poszczególne ministerstwa oraz Główny Urząd Statystyczny. W ocenie postępów wdrażania strategii wykorzystywane są wskaźniki monitorowania przypisane do celu ogólnego strategii oraz wskaźniki przypisane do celów szczegółowych.

W listopadzie 2015 r. w wyniku przeprowadzonej reorganizacji struktury administracji rządowej utworzone zostało Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, natomiast dział administracji rządowej „rybołówstwo”, podlegający uprzednio Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi - wszedł w zakres wyłącznych kompetencji Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej.

Niniejsza informacja o realizacji SZRWRiR powstała w oparciu o informacje Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, instytutów nadzorowanych przez MRiRW, a także właściwych resortów, prezentujące podejmowane przez nie i instytucje nadzorowane działania - w ramach wskazanych w strategii celów szczegółowych i priorytetów.

Zawarte w niniejszym sprawozdaniu dane dotyczące sektora rybactwa obrazują wpływ wdrażania całego Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” (PO RYBY 2007-2013) na realizację SZRWRiR, gdyż jego efekty były możliwe do kompleksowego skwantyfikowania dopiero po zakończeniu jego realizacji.

Jednocześnie należy podkreślić, iż wdrożenie nowej perspektywy finansowej w ramach Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego 2014-2020, stanowiącej kontynuację PO RYBY 2007-2013, w okresie objętym przedmiotowym sprawozdaniem, było na etapie opracowywania krajowych przepisów wdrożeniowych.

W dniu 14 lutego br. Rada Ministrów podjęła Uchwałę w sprawie przyjęcia „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)” (SOR) – najważniejszego dokumentu, który przedstawia cele do realizacji w perspektywie roku 2020 i 2030, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa działania i projekty strategiczne. **Za realizację Strategii, w tym działań na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich odpowiada cały Rząd.** Wśród głównych założeń Strategii wymienia się konieczność oparcia konkurencyjności kraju o stabilne i trwałe podstawy oraz przyjęcie modelu zrównoważonego rozwoju kraju, zgodnie z którym **wszystkie obszary wiejskie są włączone w procesy rozwojowe kraju.**

Głównym celem projektowanych działań rozwojowych w SOR jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zakłada się, że w wyniku interwencji **zwiększą się również dochody gospodarstw domowych na wsi** (wzrost relacji rocznych dochodów na wsi w stosunku do miasta – z 69,5% w 2015 r. do 72% w 2020 r. i 75% w 2030 r.).

W obszarze rozwój zrównoważony terytorialnie zdecydowano, że *polityka regionalna w dalszym ciągu wzmocniła będzie terytorialne potencjały rozwojowe i specjalizacje, głównie w kierunku aktywizacji gospodarczej, rozwoju lokalnych rynków pracy i mobilizacji zawodowej mieszkańców.*

Zróżnicowane terytorialnie potrzeby obszarów wiejskich zostały odzwierciedlone w szczególności w kierunkach interwencji w celu szczegółowym II – *Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.* Wyodrębniono tam **dwa kierunki interwencji dedykowane rozwojowi regionalnemu obszarów wiejskich: 4.1 Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze oraz 4.2 Aktywizacja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.** Polityka wobec obszarów wiejskich zgodnie z zapisami SOR *musi wspierać ich rozwój w oparciu o posiadane przez nie endogeniczne potencjały. Efektem będzie m.in. wyrównywanie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom wsi. Implikuje to działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczości, przekształceń strukturalnych, zwiększania mobilności i zapewnienia odpowiedniej jakości usług decydujących o perspektywach rozwojowych (zdrowie, edukacja, transport publiczny), zapewniając przy tym zachowanie walorów kulturowych, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.*

Na liście sektorów strategicznych dla polskiej gospodarki znajduje się sektor żywności wysokiej jakości, zaś w ramach krajowych inteligentnych specjalizacji (tzw. Programów Pierwszej Prędkości) krajowa inteligentna specjalizacja *Innowacyjne technologie, procesy i produkty sektora rolno-spożywczego i leśno-drzewnego.* Istotnym elementem polityki eksportowej będzie koncentracja wsparcia na branżach, które stanowią ważną pozycję eksportową kraju oraz tych sektorach, które **mogą w przyszłości decydować o pozycji konkurencyjnej Polski w świecie (wytypowano 12 branż, wśród których znajduje się branża polskie specjalności żywnościowe).**

W dokumencie podkreślone zostało, że **kluczowe dla zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju kraju będzie zwiększanie konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz producentów rolno-spożywczych poprzez poprawę ich dochodowości, integrację łańcucha żywnościowego i bardziej sprawiedliwy podział wartości dodanej w tym łańcuchu, oparty na zasadzie partnerstwa.**

Ponadto w celu szczegółowym I SOR – *Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną* zaprojektowany został m.in. **kierunek interwencji: 4. Konkurencyjne gospodarstwa rolne i producenci rolno-spożywczy oraz kierunek interwencji: 7. Wsparcie lokalnych motorów przedsiębiorczości, w ramach których przewidziano szereg działań dedykowanych rozwojowi sektora rolno-spożywczego.**

W strategii zaprojektowano 705 działań realizowanych przez różne instytucje, blisko 180 projektów strategicznych, w tym **21 projektów strategicznych MRiRW** (16 koordynowanych i w 5 jako element większego projektu. W strategii wskazano także 72 wskaźniki monitorowania, w tym **2 wskaźniki bezpośrednio dotyczące rozwoju obszarów wiejskich.**

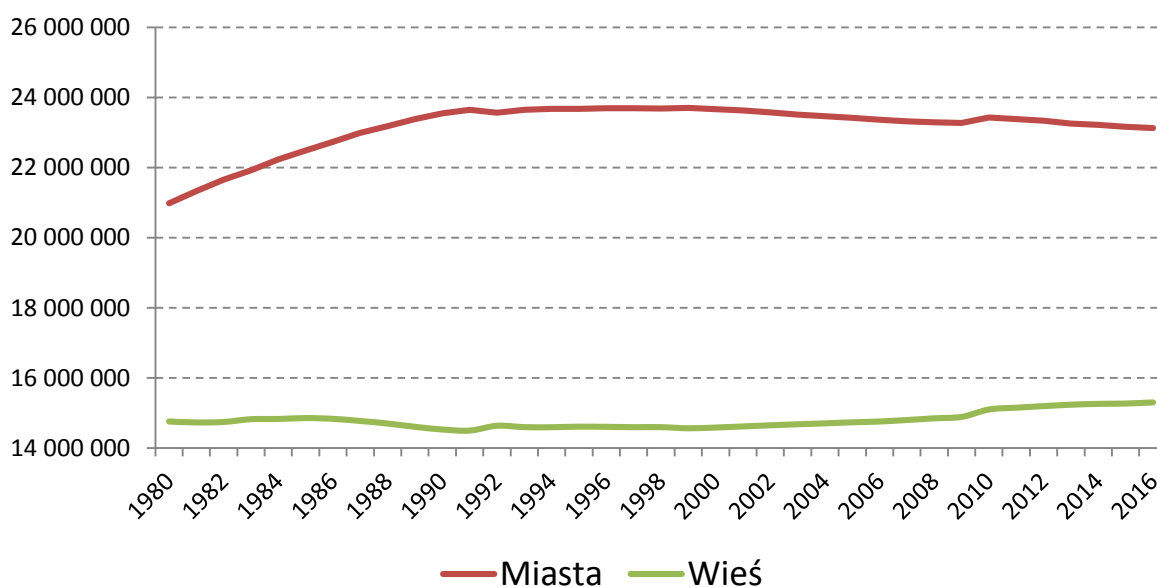
Wobec przyjęcia przez Radę Ministrów SOR, zaistniała konieczność dokonania aktualizacji *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020*, w związku z czym **niniejsze sprawozdanie jest trzecim i zarazem ostatnim dokumentem o charakterze sprawozdawczym dotyczącym SZRWRiR w obecnym jej kształcie.**

1. Charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarach wiejskich (wybrane aspekty)

Według stanu z 1 stycznia 2016 r. w Polsce było 16 województw, 314 powiatów, 66 miast na prawach powiatu oraz 2 478 gmin - 87,8% z nich (2175) to gminy wiejskie (1559) lub miejsko-wiejskie (616), a **powierzchnia terenów wiejskich zajmowała 29,1 mln ha, co stanowi 93,0% obszaru Polski.**

Według danych GUS na dzień 31.12.2016 r. **liczba mieszkańców wsi wynosiła 15 304 tys. - 39,82 % wszystkich mieszkańców Polski i była większa o 21,3 tys. osób w porównaniu z rokiem poprzednim.** Największy przyrost nastąpił w województwach: wielkopolskim, małopolskim i pomorskim. Od 2000 r. wzrasta liczba ludności wiejskiej, również dzięki migracji z miasta na wieś.

Rysunek 1. Ludność wg miejsca zamieszkania w latach 1980-2016

Źródło: opracowanie MRIRW na podstawie danych GUS

Największy spadek liczby mieszkańców terenów wiejskich nastąpił w województwie lubelskim - miało na to wpływ m.in. nadanie statusu miasta trzem miejscowościom wiejskim. Łącznie, liczba osób zamieszkałych w nowoutworzonych miastach w tym województwie wyniosła ponad 5,5 tys. osób¹.

Gęstość zaludnienia w Polsce wynosi 123 osoby/1 km², w tym **na terenach wiejskich - średnio 52 osoby/1 km².**

Mobilność mieszkańców kraju, w tym obszarów wiejskich jest silnie zróżnicowana, co obrazują wskaźniki odpływu i napływu rejestrowanego na podstawie zameldowań i wymeldowań. Większa ruchliwość dotyczy północnej i zachodniej części kraju, co jest tłumaczone uwarunkowaniami

¹ Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2016 r., GUS, Warszawa 2016.

historycznymi, w tym doświadczeniem zasiedleń bezpośrednio po II wojnie światowej wskutek przesunięcia granic politycznych.

Tabela 1. Saldo zameldowań i wymeldowań w latach 2008-2015 według 2 sposobów podziałów gmin.

Typ funkcjonalny gmin (nazwy skrótkowe)	W tys. osób w latach 2008-2015			W % w stosunku do liczby mieszkańców w 2008 r.		
	napływ	odpływ	saldo	napływ	odpływ	saldo
według podziału administracyjnego						
Miejskie	1397,5	1647,2	-249,6	7,5	8,8	-1,3
Miejsko-wiejskie	857,7	879,6	-21,9	9,8	10,0	-0,2
Wiejskie	1112,7	907,8	204,9	10,4	8,5	1,9
według podziału funkcjonalnego						
A - rdzenie MOF	727,1	775,8	-48,8	7,6	8,1	-0,5
B - zewnętrzne MOF	731,0	420,0	311,0	17,0	9,8	7,2
C - rdzenie FUA	271,0	403,2	-132,2	6,0	8,9	-2,9
D - zewnętrzne FUA	267,9	214,5	53,4	11,5	9,2	2,3
E - gminy miejskie	286,5	385,6	-99,1	7,4	10,0	-2,6
F - gminy w korytarzach transportowych	126,2	133,1	-6,9	8,8	9,3	-0,5
G - gminy turystyczne	157,0	175,0	-18,0	8,6	9,6	-1,0
H - gminy intensywnie rolnicze	232,4	295,4	-63,0	7,4	9,4	-2,0
I - gminy umiarkowanie rolnicze	423,7	462,1	-38,4	8,1	8,8	-0,7
J - gminy „ekologiczne”	145,1	169,9	-24,8	7,4	8,7	-1,3
Polska ogółem	3367,9	3434,5	-66,6	8,8	9,0	-0,2

Źródło: Ekspertyza wykonana przez Przemysława Śleszyńskiego na zlecenie MRiRW pn. *Identyfikacja i ocena wybranych zjawisk demograficznych w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem wsi i relacji miasto-wieś)*.

W kierunkach rejestrowanych strumieni migracyjnych dominującą rolę odgrywa Warszawa, jako główny wewnątrz krajowy „atraktor”, przyciągający („wysysający”) mieszkańców zwłaszcza centralnej i wschodniej części kraju. Co ważne, Warszawa skutecznie konkuruje o migrantów nawet na obszarach położonych stosunkowo blisko stolic innych regionów, np. Białegostoku. Dominującym przepływem jest ruch pomiędzy większymi ośrodkami miejskimi a ich strefami podmiejskimi².

W IV kwartale 2016 r. populacja osób pracujących ogółem w kraju liczyła 16 328 tys. (z czego większość stanowiły osoby w wieku produkcyjnym – 96,1%, tj. 15 695 tys. pracujących) i zwiększyła się zarówno w porównaniu z poprzednim kwartałem, jak i w stosunku do analogicznego okresu ubiegłego roku. W skali roku zaobserwowano wzrost liczby osób pracujących w populacji ogółem i pozostałych analizowanych zbiorowości z wyjątkiem mieszkańców miast – w tej grupie liczba osób pracujących zmniejszyła się. Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 15 lat i więcej, jak i w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat), także się zwiększył, przy czym jego wzrost w okresie roku był silniejszy niż zmiana

² Ekspertyza wykonana przez Przemysława Śleszyńskiego na zlecenie MRiRW pn. *Identyfikacja i ocena wybranych zjawisk demograficznych w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem wsi i relacji miasto-wieś)*.

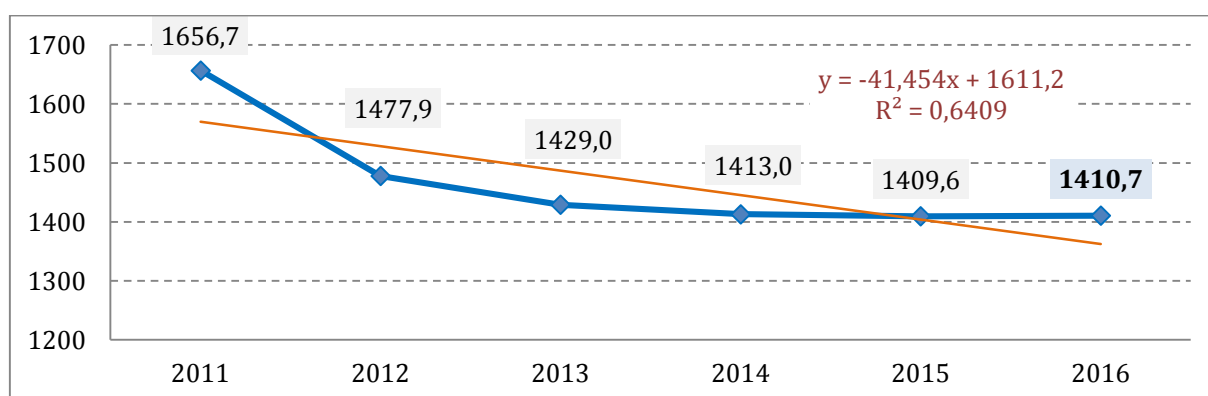
kwartalna. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, w obu analizowanych grupach wieku **wskaźnik zatrudnienia wzrósł zarówno w miastach, jak i na wsi, przy czym wzrost był silniejszy w miastach**³.

Nadal znaczącym wyzwaniem pozostaje **bezrobocie długotrwałe**, które w IV kwartale 2016 r. w większym stopniu dotyczyło kobiet (27,6%) niż mężczyzn (25,8%) oraz mieszkańców wsi (27,7%) niż miast (25,9%). Podobne tendencje biorąc pod uwagę płeć, jak i miejsce zamieszkania, odnotowano w poprzednim kwartale, natomiast w IV kwartale 2015 r. udział długotrwałe bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych wyższy był w przypadku mężczyzn niż kobiet, a według miejsca zamieszkania również był wyższy na wsi niż w mieście⁴. Ogólnie w odniesieniu do liczby ludności wieku produkcyjnym największe natężenie bezrobocia dotyczyło takich obszarów jak Pomorze Środkowe, północna Warmia i część Mazur, Kujawy, Ziemia Dobrzyńska, Radomskie (Radomszczyzna), północne Mazowsze, oraz niektóre części województw: lubelskiego, podkarpackiego (zwłaszcza przy granicy z Ukrainą) i dolnośląskiego⁵.

Na koniec 2016 r. odnotowano spadek udziału pracujących w I sektorze w liczbie pracujących ogółem w stosunku do roku poprzedniego (w 2015 r. – 16,1%, w 2016 r. – 15,7%)⁶. Stale zmniejszające się zatrudnienie w rolnictwie stanowi trend charakteryzujący wszystkie rozwinięte gospodarki. Te tendencje coraz wyraźniej zaznaczają się również w polskim rolnictwie, a spadek liczby pracujących ma charakter trwały i ewolucyjny. Według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w latach 2009-2016 udział pracujących w rolnictwie wśród pracujących ogółem w Polsce zmaleł o 2,7 p.p. (z 13,3% do 10,6%), a średnio w UE o 0,9 p.p. (z 5,2% do 4,3%).

Polskie obszary wiejskie i Polskę ogółem charakteryzuje – **w porównaniu do UE – znacznie większy wskaźnik zatrudnienia w I sektorze** (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) i wyraźnie mniejszy w III sektorze (usługi). Jednocześnie w Polsce notuje się **największy w UE spadek liczby osób pracujących w rolnictwie**. Towarzyszy mu spadek liczny gospodarstw rolnych.

Rysunek 2. Liczba gospodarstw rolnych ogółem w latach: 2011-2016.

³ Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2016 r., GUS, Warszawa 2017.

⁴ Ibid.

⁵ Ekspertyza wykonana przez Przemysława Śleszyńskiego na zlecenie MRiRW pn. Identyfikacja i ocena wybranych zjawisk demograficznych w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem wsi i relacji miasto-wieś)

⁶ Mały Rocznik Statystyczny Polski 2017, GUS.

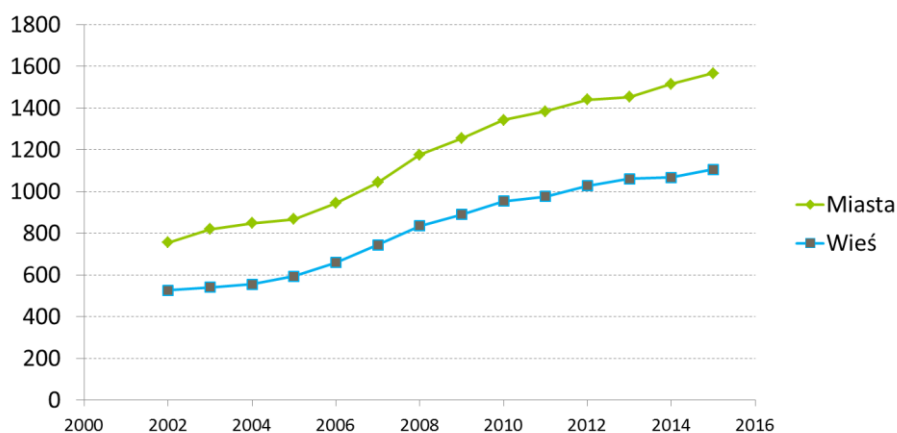
Źródło: opracowanie MRIRW na podstawie danych GUS

Te tendencje były bardziej widoczne w rolniczych regionach Polski Wschodniej, gdzie udział pracujących w rolnictwie ogółem zmniejszył się o 3,1 p.p. (z 23% w 2009 r. do 19,9% w 2014 r.). Jeszcze większy spadek zatrudnienia odnotowano w województwie podkarpackim – z najbardziej rozdrobnioną strukturą obszarową gospodarstwach rolnych – gdzie udział zatrudnionych w rolnictwie w okresie 2009-2014 spadł najbardziej w skali kraju, bo aż o 6,3 p.p. (z 22,5% do 16,2% w 2014 r.). W latach 2009-2014 spadek liczby pracujących w rolnictwie indywidualnych był relatywnie większy, udział pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych zmniejszył się o 2 p.p. (z 12,5% do 10,5%). Na wsi udział ten zmniejszył się z 32,1% do 25%.

Polska na tle UE zalicza się do krajów o większym od przeciętnego udziale rolnictwa w tworzeniu PKB. Równocześnie przeciętne gospodarstwo towarowe w Polsce charakteryzuje się mniejszą od średniej unijnej produktywnością ziemi. Podobnymi wartościami tego parametru charakteryzuje się rolnictwo węgierskie i czeskie. Rolnictwo polskie wytwarzało jednak 1,2 euro wartości produkcji na 1 euro nakładów podczas gdy średnio w UE było to 1,1 euro.

Mimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych (m.in. kryzys finansowo-gospodarczy lat 2008/2009, kryzys zadłużeniowy w strefie euro, rosyjskie embargo na wiele produktów rolno-spożywczych oraz zakaz wwozu polskiej wieprzowiny do wielu krajów) **eksport artykułów rolno-spożywczych Polski dynamicznie wzrastał w latach 2007-2016**. Z danych Ministerstwa Finansów wynika, że wartość eksportu w analizowanym okresie zwiększyła się 2,4-krotnie, do poziomu 106,4 mld zł w 2016 r. Jednakże **dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym jest nadal zdecydowanie mniejszy na wsi niżeli w mieście**. Co pokazuje, że wielkość eksportu artykułów rolnych nie ma bezpośredniego przełożenia na sytuację dochodową wszystkich wiejskich gospodarstw domowych. Również w mieście znacznie szybciej niżeli na wsi rośnie wartość przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

Rysunek 3. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w złotych w latach 2000-2016.

Źródło: opracowanie MRIRW na podstawie danych „Obszary wiejskie w Polsce w 2014 r.”, GUS, Warszawa, Olsztyn 2016; „Budżety gospodarstw domowych”, GUS, kolejne lata; „Sytuacja społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych w latach 2000-2011. Zróżnicowanie Miasto-Wieś”, GUS, Warszawa 2013

W 2015 r. na obszarach wiejskich znacznie spadła wartość tzw. współczynnika Giniego⁷, osiągając wielkość najniższą od 2003 r., tj. 0,323 (w 2014 r. 0,329), zaś w miastach wyniósł on 0,303. Wśród wszystkich grup społeczno-ekonomicznych w kraju najbardziej zróżnicowane były dochody w gospodarstwach domowych rolników, dla których współczynnik Giniego osiągnął wartość 0,553 (w 2014 r. 0,544), wobec średniej 0,322 (w 2014 r. 0,326). I choć w okresie poakcesyjnym sytuacja ekonomiczna rolników i mieszkańców wsi uległa istotnej poprawie, to z porównania wskaźnika dochodu do dyspozycji (na 1 osobę) według grup społeczno-ekonomicznych wynika, że niezmiennie grupą najgorzej sytuowaną pod względem ekonomicznym są rodziny rolników oraz rencistów i emerytów⁸.

⁷ Wskaźnik koncentracji dochodów, przyjmuje wartość pomiędzy 0 a 1.

⁸ *Dochody i warunki życia ludności Polski* (raport z badania EU-SILC 2014), Warszawa 2015.

Tabela 2. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych wiejskich w złotych według źródła pochodzenia.

Lata	Źródła dochodów																							
	Ogółem				z pracy najemnej				z pracy na własny rachunek				z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie				ze świadczeń ogółem ^a				pozostałe			
	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w złotych																								
2002	664,21	571,83	754,73	526,85	303,13	x	380,23	186,13	54,37	8,14	69,09	32,02	33,53	432,44	3,97	78,38	230,75	113,66	248,93	203,15	42,43	17,24	52,51	27,17
2003	711,96	474,31	819,27	539,98	321,07	x	400,19	194,26	55,38	7,18	69,63	32,54	26,91	325,93	2,62	65,82	258,17	121,80	284,63	215,77	50,43	19,10	62,20	31,59
2004	735,40	541,00	847,58	555,70	334,85	x	416,1	204,70	58,94	9,96	76,02	31,58	30,06	393,82	3,36	72,84	260,80	117,74	288,00	217,23	50,75	18,85	64,10	29,35
2005	761,46	606,17	866,46	592,83	350,39	58,00	430,10	222,37	61,48	8,06	79,44	32,65	34,10	408,45	3,47	83,30	266,00	113,82	292,89	222,80	49,49	17,84	60,56	31,71
2006	834,68	689,75	943,90	659,29	396,78	66,83	482,26	259,52	70,85	9,86	89,91	40,23	38,47	464,84	4,53	92,98	280,03	126,36	306,88	236,91	48,55	21,86	60,32	29,65
2007	928,87	846,76	1043,71	744,44	467,12	81,14	563,45	312,39	82,78	9,23	105,84	45,75	45,16	598,97	3,93	111,38	283,03	135,9	307,03	244,48	50,78	21,52	63,46	30,44
2008	1045,52	887,35	1176,11	835,85	560,75	92,24	670,61	384,36	91,58	12,39	112,50	58,00	43,18	616,70	3,98	106,11	298,74	144,49	325,96	255,02	51,27	21,53	63,06	32,36
2009	1114,49	884,01	1254,82	889,18	593,73	104,54	704,13	416,50	101,37	13,35	123,36	66,07	43,07	600,80	3,88	105,99	322,51	144,30	356,55	267,85	53,81	21,02	66,90	32,77
2010	1192,82	1024,53	1342,11	953,13	636,56	104,76	756,89	443,37	109,26	10,26	133,91	69,69	50,32	732,01	4,84	123,35	337,03	152,34	370,89	282,68	59,65	25,16	75,58	34,04
2011	1226,95	983,88	1383,55	975,25	667,03	111,73	790,68	468,30	109,01	10,13	132,96	70,51	44,61	677,15	4,17	109,62	348,86	165,18	383,85	292,64	57,44	19,69	71,89	34,18
2012	1278,43	1091,55	1439,54	1027,63	685,77	129,28	814,45	485,43	108,46	9,78	127,73	78,46	52,84	755,24	3,80	129,18	369,25	175,11	415,46	297,29	62,11	22,14	78,10	37,27
2013	1299,07	1156,13	1452,76	1060,01	690,31	123,27	814,37	497,22	111,81	13,52	131,12	81,74	57,24	812,89	4,96	138,61	378,21	184,43	423,74	307,36	61,50	22,02	78,57	35,08
2014	1340,44	1050,85	1516,05	1067,38	723,57	141,38	849,99	526,99	114,51	11,59	135,64	81,66	44,65	692,79	6,93	103,30	387,70	177,14	434,12	315,53	70,01	27,95	89,37	39,90
2015	1386,16	1046,17	1565,76	1105,72	757,89	145,27	886,98	556,32	120,14	14,30	144,54	82,04	44,22	681,28	5,20	105,15	397,30	178,88	444,76	323,19	66,61	26,44	84,28	39,02

Ogółem – przeciętne gospodarstwo domowe w kraju (w *Budżetach gospodarstw domowych* (bgd) poz. Ogółem); **Rolnicy** – gospodarstwo domowe rolników indywidualnych (w bgd poz. gd rolników); **Miasto** – przeciętne gospodarstwo domowe miejskie (w bgd poz. miasta razem); **Wieś** – przeciętne gospodarstwo domowe na obszarach wiejskich (w bgd poz. Wieś).

„x” w grupie gospodarstw domowych rolników: w latach 2002-2004 ze względu na zmianę klasyfikacji grup społeczno-ekonomicznych (zrezygnowano z wyodrębniania grupy Pracowników użytkujących gospodarstwo rolne); wyniki byłyby nieporównywalne.

a. Na dochód ze świadczeń ogółem składa się: dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (w tym emerytury i renty) oraz dochód z pozostałych świadczeń społecznych (w tym zasiłki dla bezrobotnych).

Źródło: *Obszary wiejskie w Polsce w 2014 r.*, GUS, Warszawa, Olsztyn 2016, s. 68-69; *Budżety gospodarstw domowych*, GUS, kolejne lata; *Sytuacja społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych w latach 2000-2011. Zróżnicowanie Miasto-Wieś*, GUS, Warszawa 2013, s. 66-69.

Tabela 3. Struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych w procentach według źródła pochodzenia.

Lata	Źródła dochodów																							
	Ogółem				z pracy najemnej				z pracy na własny rachunek				z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie				ze świadczeń ogółem ^a				pozostałe			
	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś	Ogółem	Rolnicy	Miasta	Wieś
Struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych w %																								
2002	100	100	100	100	45,6	x	50,4	35,3	8,2	x	9,2	6,1	5,0	x	0,5	14,9	34,7	x	33,0	38,6	6,4	x	7,0	5,2
2003	100	100	100	100	45,1	x	48,8	36,0	7,8	x	8,5	6,0	3,8	x	0,3	12,2	36,3	x	34,7	40,0	7,1	x	7,6	5,9
2004	100	100	100	100	45,5	x	49,1	36,8	8,0	x	9,0	5,7	4,1	x	0,4	13,1	35,5	x	34,0	39,1	6,9	x	7,6	5,3
2005	100	100	100	100	46,0	9,6	49,6	37,5	8,1	1,3	9,2	5,5	4,5	67,4	0,4	14,1	34,9	18,8	33,8	37,6	6,5	2,9	7,0	5,3
2006	100	100	100	100	47,5	9,7	51,1	39,4	8,5	1,4	9,5	6,1	4,6	67,4	0,5	14,1	33,5	18,3	32,5	35,9	5,8	3,2	6,4	4,5
2007	100	100	100	100	50,3	9,6	54,0	42,0	8,9	1,1	10,1	6,1	4,9	70,7	0,4	15,0	30,5	16,0	29,4	32,8	5,5	2,5	6,1	4,1
2008	100	100	100	100	53,6	10,4	57,0	46,0	8,8	1,4	9,6	6,9	4,1	69,5	0,3	12,7	28,6	16,3	27,7	30,5	4,9	2,4	5,4	3,9
2009	100	100	100	100	53,3	11,8	56,1	46,8	9,1	1,5	9,8	7,4	3,9	68,0	0,3	11,9	28,9	16,3	28,4	30,1	4,8	2,4	5,3	3,7
2010	100	100	100	100	53,4	10,2	56,4	46,5	9,2	1,0	10,0	7,3	4,2	71,4	0,4	12,9	28,3	14,9	27,6	29,7	5,0	2,5	5,6	3,6
2011	100	100	100	100	54,4	11,4	57,1	48,0	8,9	1,0	9,6	7,2	3,6	68,8	0,3	11,2	28,4	16,8	27,7	30,0	4,7	2,0	5,2	3,5
2012	100	100	100	100	53,6	11,8	56,6	47,2	8,5	0,9	8,9	7,6	4,1	69,2	0,3	12,6	28,9	16,0	28,9	28,9	4,9	2,0	5,4	3,6
2013	100	100	100	100	53,1	10,7	56,1	46,9	8,6	1,2	9,0	7,7	4,4	70,3	0,3	13,1	29,1	16,0	29,2	29,0	4,7	1,9	5,4	3,3
2014	100	100	100	100	54,0	13,5	56,1	49,4	8,5	1,1	8,9	7,7	3,3	65,9	0,5	9,7	28,9	16,9	28,6	29,6	5,2	2,7	5,9	3,7
2015	100	100	100	100	54,7	13,9	56,6	50,3	8,7	1,4	9,2	7,4	3,2	65,1	0,3	9,5	28,7	17,1	28,4	29,2	4,8	2,5	5,4	3,5

Ogółem – przeciętne gospodarstwo domowe w kraju (w *Budżetach gospodarstw domowych* (bgd) poz. Ogółem); **Rolnicy** – gospodarstwo domowe rolników indywidualnych (w bgd poz. gd rolników); **Miasto** – przeciętne gospodarstwo domowe miejskie (w bgd poz. miasta razem); **Wieś** – przeciętne gospodarstwo domowe na obszarach wiejskich (w bgd poz. Wieś).

„x” w grupie gospodarstw domowych rolników: w latach 2002-2004 ze względu na zmianę klasyfikacji grup społeczno-ekonomicznych (zrezygnowano z wyodrębniania grupy Pracowników użytkujących gospodarstwo rolne); wyniki byłyby nieporównywalne.

a. Na dochód ze świadczeń ogółem składa się: dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (w tym emerytury i renty) oraz dochód z pozostałych świadczeń społecznych (w tym zasiłki dla bezrobotnych).

Źródło: *Obszary wiejskie w Polsce w 2014 r.*, GUS, Warszawa, Olsztyn 2016, s. 68-69; *Budżety gospodarstw domowych*, GUS, kolejne lata; *Sytuacja społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych w latach 2000-2011. Zróżnicowanie Miasto-Wieś*, GUS, Warszawa 2013, s. 66-69.

Zarówno w 2015 r. jak i w 2016 r. postępowała poprawa wyposażenia gospodarstw domowych na wsi w dobra trwałego użytkowania. Jednak nadal gospodarstwa domowe w mieście wciąż są lepiej wyposażone w sprzęt nowej generacji niż wiejskie. Mieszkania wiejskie w stosunku do mieszkań w miastach nadal są słabiej wyposażone w podstawowe instalacje (dane z 2014 r.):

- 7,1 % mniej mieszkań posiadało wodociąg,
- 11,2 % mniej mieszkań posiadało ustęp,
- 13,2 % mniej mieszkań posiadało łazienkę,
- 51,3 % mniej mieszkań posiadało gaz z sieci,
- 16,3 % mniej mieszkań posiadało centralne ogrzewanie⁹.

Zróżnicowanie poziomu rozwoju infrastrukturalnego w podziale miasto/wieś jest widoczne również na poziomie infrastruktury sieciowej. W latach 2013-2015 do sieci wodociągowej podłączono blisko 1,3 mln mieszkańców wsi. W skali kraju oznacza to wzrost odsetka mieszkańców wsi korzystających ze zbiorowego systemu zaopatrzenia w wodę o 8,2 p.p. Długość sieci wodociągowej w miastach w 2015 r. wynosiła 66,9 tys. km (w 2005 r. – 54,9 tys. km), podczas gdy na wsi 231,0 tys. km (w 2005 r. – 190,7 tys. km). Natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych w 2015 r. wynosiła 2 093,5 tys. w miastach (w 2005 r. – 1 157,1 tys.) i 3 385,5 tys. na wsi (w 2005 r. – 2 752,1 tys.)

Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej, mimo że obserwowany jest stały wzrost stopnia skanalizowania obszarów wiejskich, wyrażonego jako stosunek liczby budynków mieszkalnych podłączonych do zbiorczej sieci kanalizacyjnej do liczby budynków mieszkalnych ogółem¹⁰. Długość sieci kanalizacyjnej w miastach w 2015 r. wynosiła 62,0 tys. km (w 2005 r. – 43,3 tys. km), podczas gdy na wsi 87,6 tys. km (w 2005 r. – 36,8 tys. km). Natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych w 2015 r. wynosiła 1692,2 tys. w miastach (w 2005 r. – 1156,5 tys.) i 1380,9 tys. na wsi (w 2005 r. – 598,0 tys.).

Na koniec 2015 r. procentowy wskaźnik zwodociągowania i skanalizowania obszarów wiejskich, wyrażony jako liczba budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej/kanalizacyjnej w stosunku do liczby budynków mieszkalnych ogółem w województwie, kształtował się odpowiednio na poziomie 81,8% i 34,3%.

Dysproporcja pomiędzy stanem dostępności do zbiorowej sieci wodociągowej i do zbiorowej sieci kanalizacji wynika m.in. z faktu, że rozwój sieci wodociągowej stoi znacznie wyżej w hierarchii potrzeb ludności wiejskiej. Ponadto inwestycje z zakresu kanalizacji i oczyszczalni ścieków są dużo bardziej kapitałochłonne i postrzegane są często jako dodatkowe obciążenie finansowe, a nie jako element podnoszący standard życia i ograniczający degradację środowiska naturalnego.

Od 2000 r. corocznie obserwowany jest **wyraźny spadek liczby przewozów pasażerskich ogółem** (bez komunikacji miejskiej), przy czym pracujący poza swoją gminą to w większości mieszkańcy wsi. Zgodnie z danymi GUS osoby dojeżdżające do pracy korzystają z różnorodnych środków transportu: od

⁹ *Warunki życia rodzin w Polsce*, Warszawa 2014 r., GUS.

¹⁰ *Sprawozdanie z realizacji inwestycji z zakresu wodociągów i sanitacji wsi*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

komunikacji miejskiej, poprzez prywatnych przewoźników, pociągi, samochody osobowe po inne, jak np. motocykle czy rowery. Przy czym analiza stopnia wykorzystywania podczas dojazdów do pracy różnorodnych środków transportu prowadzi do wniosku, że na wsi jest bardzo wysoki odsetek korzystających z samochodów osobowych, przy dość niskim korzystaniu z usług przewoźników prywatnych co może to świadczyć o niskiej podaży tych usług przy znacznym na nie popycie¹¹. Równocześnie w ostatnich latach notuje się ciągły wzrost udziału odsetka długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem.

Z danych BAEL oraz IERiGZ-PIB wynika, że do pracy **codziennie dojeżdża blisko 60% pracujących mieszkańców wsi**. W ostatniej dekadzie dzięki wsparciu środków pomocowych UE zwiększyła się skala inwestycji w infrastrukturę drogową, co przyczyniło się do poprawy stanu dróg w ostatnich latach oraz skrócenie czasu przejazdów. Znajduje to swoje odzwierciedlenie we wzroście udziału osób dojeżdżających w ogólnej liczbie pracujących.

Zdecydowana większość osób pracujących poza miejscem zamieszkania w drodze do pracy pokonuje odległość nie przekraczającą 20 kilometrów. Rynek pracy dla mieszkańców wsi tworzą więc przedsiębiorstwa położone na terenie gminy i gmin sąsiednich. Wyjątkiem są miejscowości położone w pobliżu granic administracyjnych, dla których lokalny rynek pracy wykracza poza ustalone granice terytorialne. Dotyczy to również ruchu przygranicznego, który po wejściu Polski do Układu z Schengen stwarza możliwości swobodnego przemieszczania się i zatrudnienia na terytorium sąsiednich państw Unii Europejskiej. W przypadku braku satysfakcjonującej sieci połączeń transportu zbiorowego, dominacja dojeżdżających do pracy samochodem jest jeszcze wyraźniejsza, czego przykładem jest wysoki udział wykorzystania samochodów własnych na południowo-zachodnich i północnych terenach kraju.

Możliwość dostępu do internetu o szybkości min. 30 Mb/s ma około 39% budynków w miejscowościach powyżej 5 tys. mieszkańców. Na wyraźnie niższym poziomie we wszystkich kategoriach przepływności pozostają nadal dwa województwa ściany wschodniej – podkarpackie i świętokrzyskie. W tym zakresie należy jednak spodziewać się poprawy wskaźników w związku z realizowaną obecnie w ramach I osi Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa interwencją publiczną w zakresie rozwoju sieci dostępowych nowej generacji (NGA). W ramach zakończonych do tej pory naborów wniosków w tym działaniu beneficjenci zadeklarowali objęcie zasięgiem dofinansowanych sieci, ponad 1,3 mln gospodarstw domowych w kraju, w większości zlokalizowanych na obszarach wiejskich. **Białymi plamami sieci NGA** (punkty adresowe które nie znajdują się w zasięgu infrastruktury sieci NGA umożliwiającej świadczenie usług dostępu do internetu o przepustowości co najmniej 30 Mb/s, a w przypadku adresów placówek oświatowych o symetrycznej przepustowości co najmniej 100 Mb/s) **są miejscowości do 100 mieszkańców – penetracja budynkowa w tej kategorii dla takich miejscowościach wynosi zaledwie ok. 6%.**

Łączna liczba miejscowości, w których żaden operator nie zadeklarował możliwości świadczenia usług dostępu do Internetu w 2015 r. wyniosła 4299, co oznacza wzrost o 5% w stosunku do liczby wykazanej

¹¹ Dojazdy do pracy w 2010 roku na podstawie BAEL, Główny Urząd Statystyczny.

w poprzedniej inwentaryzacji. W miejscowościach tych znajduje się około 118 tys. budynków. Na koniec 2015 r. łącznie było 307 466 węzłów własnych (bez węzłów wirtualnych) w 22 465 miejscowościach, czyli o ponad 60 tys. węzłów własnych więcej niż w roku poprzednim.

Rozwój infrastrukturalny obszarów wiejskich w bardzo dużym stopniu uzależniony jest od możliwości inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego, w tym w szczególności gmin. Natomiast analizy zmian dochodów własnych gmin w Polsce¹² wykazują m.in., że w okresie 1995-2015:

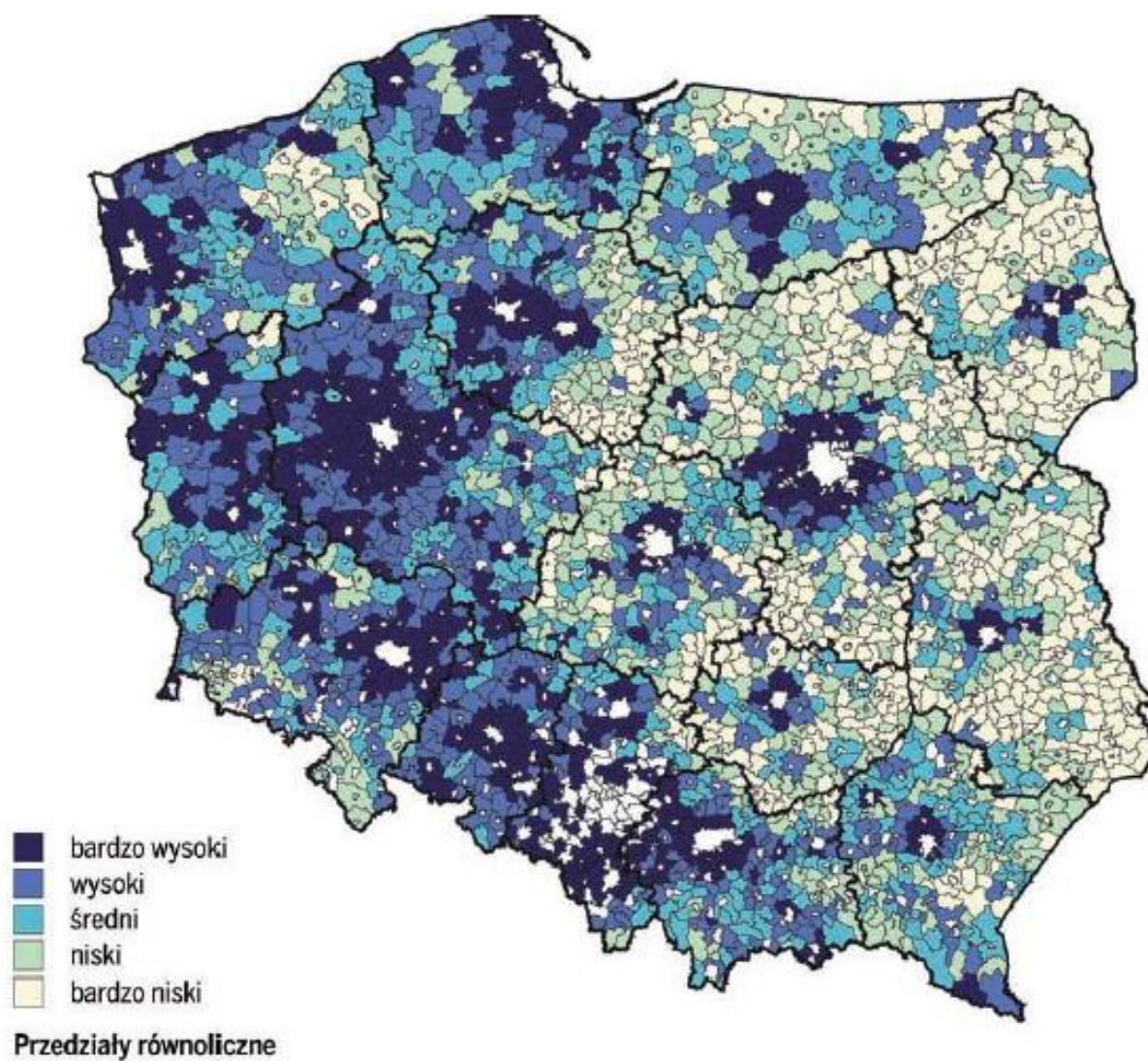
- wielkość dochodów własnych gmin w skali kraju wzrosła z poziomu 5,4 mld zł do 41,5 mld zł, tj. o 696,5%. W wartościach realnych oznaczało to przyrost z 17,0 mld zł do 43,2 mld zł;
- zanotowano różnice w tempie zmian w poszczególnych typach gmin. Najniższe tempo przyrostu dochodów własnych w stosunku do roku 1995 zanotowano w gminach miejskich (418,3%), następnie miejsko-wiejskich (893,6%), a najwyższe w gminach wiejskich (903,1%);
- zarysowuje się silna korelacja dodatnia pomiędzy dynamiką przyrostu dochodów własnych i dochodów ogółem, choć w wybranych latach dochodach własne notowały relatywnie większe spadki lub wzrosty (np. w 2009 r. spadek dochodów własnych był znacznie silniejszy niż dochodów ogółem);
- najwyższy przyrost dochodów własnych gmin cechuje województwa: wielkopolskie (973%), kujawsko-pomorskie (970%), małopolskie (959%), pomorskie (925%) i łódzkie (887%). Najniższe tempo zmian przypada na województwa: mazowieckie (303%), opolskie (622%), lubelskie (669%), dolnośląskie (720%) i lubuskie (721%);
- w regionach słabiej rozwiniętych przyrosty dochodów z tytułu udziału gmin w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa były znacznie mniejsze, niż w regionach o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Dalsze utrzymywanie się relatywnie mniejszych przyrostów tej grupy dochodów może pogłębić już i tak znaczny dystans rozwojowy pomiędzy regionami historycznie słabiej rozwiniętymi (np. lubelskie, podkarpackie, podlaskie), a regionami tradycyjnie o wyższym poziomie rozwoju (śląskie, mazowieckie, dolnośląskie, pomorskie);
- wysokość dochodów z tytułu subwencji ogólnej w skali kraju wzrosła z 1,9 mld zł do 25,4 mld zł, tj. o 1225%. W poszczególnych typach gmin najwyższe tempo przyrostu dochodów z subwencji ogólnej w stosunku do 1995 r. charakteryzuje gminy wiejskie (1586%, realnie +505%), a najniższe miejskie (734%, realnie 234%);
- w zakresie subwencji ogółem występuje sytuacja odwrotna niż w przypadku dochodów własnych gmin: w całym badanym okresie najwyższy udział tego typu dochodów (19–50%) występował w gminach wiejskich, wyraźnie niższy (15–40%) w gminach miejsko-wiejskich, a najniższy (14–32%) w gminach miejskich.

Potwierdza się również występowanie i nakładanie się na siebie dwóch porządków rozwoju obszarów wiejskich w Polsce: **dywergencji wewnątrzregionalnej na osi centrum-peryferia, jak i polaryzacji**

¹² Ekspertyza dotycząca budżetów gmin w Polsce wykonana na zlecenie MRiRW w 2016 r.

pomiędzy regionami w relacji wschód – zachód. Występują również procesy polaryzacji hierarchicznej w regionie.¹³

Rysunek 4. Syntetyczna miara poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego obszarów wiejskich.

Kolor biały – obszary miejskie*

Źródło: *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Raport Forum Inicjatyw Rozwojowych Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej we współpracy z IRWiR PAN.*

¹³ *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Raport Forum Inicjatyw Rozwojowych Fundacji Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej we współpracy z IRWiR PAN.*

2. Zasoby naturalne i ochrona środowiska na obszarach wiejskich (wybrane aspekty)

Polska charakteryzuje się stosunkowo dużym zróżnicowaniem siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz i naturalnego krajobrazu, także kształtowanych przez działalność rolniczą. Szacuje się, iż w Polsce występuje ok. 70 tys. gatunków organizmów żywych, w tym ok. 3 tys. gatunków roślin naczyniowych oraz 33-47 tys. gatunków zwierząt. **Blisko połowa typów zespołów roślinnych występujących w Polsce posiada swoje siedliska na obszarach wiejskich, a główną ostoję dla różnorodności biologicznej stanowią ekstensywne łąki, pastwiska, stawy i lasy.**

Szacuje się, że około 24% powierzchni kraju to grunty rolne użytkowane w sposób sprzyjający zachowaniu różnorodności biologicznej – to tereny gospodarstw o ekstensywnej produkcji, obszary rolne z udziałem mozaiki pól i nieproduktywnych elementów krajobrazu (miedz, śródpolnych zadrzewień, oczek wodnych itp.), a także półnaturalne siedliska i ostoje gatunków zagrożonych¹⁴.

W całkowitej powierzchni obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych dominujący udział stanowią grunty użytkowane rolniczo. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione zajmowały w Polsce w 2014 r. 32,5% powierzchni kraju, obejmując: 23 parki narodowe, 1490 rezerwatów przyrody, 122 parki krajobrazowe, 383 obszary chronionego krajobrazu, 166 stanowisk dokumentacyjnych, 7 130 różnorakich użytków ekologicznych, 339 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i 36 510 pomników przyrody. Aż 31,3% powierzchni parków krajobrazowych stanowiły użytki rolne o łącznej powierzchni 816 tys. ha. Obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 obejmowały wówczas 15,8% powierzchni ogólnej kraju, a specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000 - 11,2%¹⁵. Parki narodowe zajmowały pod koniec 2015 r. blisko 315 tys. ha, z czego grunty ogółem 195,2 tys. ha, a grunty rolne 45,32 tys. ha (14,2% powierzchni parków narodowych ogółem).

W 2016 r. powierzchnia gruntów znajdująca się pod stawami w Polsce wynosiła 82 317 ha¹⁶. Pośród 174 wytypowanych w Polsce międzynarodowych obszarów ptasich (IBA), na 29 z nich zlokalizowane są kompleksy stawów rybnych mające istotne znaczenie dla ptaków wodno-błotnych¹⁷.

Według standardu przyjętego dla ocen międzynarodowych, uwzględniającego grunty związane z gospodarką leśną, powierzchnia lasów Polski w 2016 r. wynosiła 9,4 mln ha, obejmując 30,8% powierzchni kraju. Od 1995 r. nastąpił wzrost powierzchni lasów o ponad 400 tys. ha. Pod względem struktury własności dominowały lasy publiczne stanowiące 81% łącznej powierzchni. Jednocześnie wzrastał udział lasów prywatnych, których udział w niektórych województwach wynosił ponad 40%¹⁸.

Panujący w Polsce klimat umiarkowany charakteryzuje się m.in. dużą zmiennością charakterystyk meteorologicznych w cyklu rocznym i wieloletnim. **Zmiany klimatu Ziemi obserwowane są również w Polsce.** Rośnie średnia roczna temperatura powietrza i przewiduje się, że do 2050 r. okres wegetacyjny roślin wydłuży się o 16 dni. Nastąpi przyspieszenie rozwoju roślin, np. dojrzałość pszenicy ozimej

¹⁴ Mirosław Gwiazdowicz, *Środowisko przyrodnicze na obszarach wiejskich – zagrożenia i szanse*, Studia BAS Nr 4(24) 2010.

¹⁵ *Ochrona środowiska 2016*, Główny Urząd Statystyczny.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Konrad Turkowski, Andrzej Lirski, *Funkcje pozaprodukcyjne stawów rybnych i próba ich ekonomicznej wyceny*, Komunikaty Rybackie nr 5/2011.

¹⁸ *Ochrona środowiska...*

będzie wcześniejsza o 7 dni. Zmiany klimatu mogą mieć także groźne konsekwencje dla polskiego rolnictwa. Scenariusze klimatyczne wskazują na dalsze pogorszenie bilansu wodnego (zwiększenie się ryzyka suszy), dlatego należy uznać, że wśród głównych zasad na rzecz zrównoważonego rolnictwa, powinno znaleźć się racjonalne gospodarowanie wodą.

Stan jakości powietrza na terenie Polski w ostatnich latach ulegał sukcesywnej poprawie dzięki zmniejszeniu emisji głównych zanieczyszczeń¹⁹. Nakłady na środki trwałe służące redukcji zanieczyszczeń w zakresie ochrony powietrza wyniosły w 2014 r. 2 130 mln zł, zaś w zakresie ochrony klimatu i warstwy ozonowej - 341,7 mln zł. Środki te przełożyły się na wzrost zdolności urządzeń i instalacji do redukcji zanieczyszczeń pyłowych (o 31,9 tys. ton/rok) oraz gazowych (o 14,7 tys. ton/rok)²⁰.

W latach 1980-2014 całkowite zasoby wód płynących w Polsce wyniosły średnio 62,2 km³/rok, co odpowiada odpływowi jednostkowemu 5,0 l/s/km², a więc były mniejsze niż średnio w krajach Europy, gdzie wartość ta wyniosła 9,5 l/s/km². Warunki atmosferyczne Polski charakteryzują okresowe niedobory i nadmiary opadów i w rezultacie wpływają na niski poziom zasobów wodnych. W 2014 r. suma opadów wyniosła 201,5 km³, zaś odpływ wód ogółem 52 km³. Zasoby eksploatacyjne ogółem wód podziemnych oceniano na 17 598,7 hm³, przy wydajności ujęć wodnych przekazanych do użytku inwestycji gospodarki wodnej 57 dam³/dobę. Pobór wody na potrzeby nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz na napełnianie i uzupełnianie stawów rybnych wyniósł wówczas 1056,6 hm³, natomiast powierzchnia nawodnień obiektów małej retencji wodnej wynosiła 166 501,3 ha²¹. Niemal połowa (49,4%) średniego odpływu rzeczno-podziemnego pochodziła z drenażu wód podziemnych. Druga połowa to szybki spływ powierzchniowy powodujący zagrożenia powodziowe. Wielkość zasobów wodnych w Polsce charakteryzuje się także dużą zmiennością przestrzenną (najmniejsze zasoby wodne w pasie środkowej Polski) i czasową (w okresach mokrych występują powodzie i lokalne podtopienia, a w suchych występują niedobory wody).

Znaczącą rolę w retencjonowaniu wody, a także w poprawie jej jakości, odgrywają ziemne stawy rybne. Istotne jest to, iż zlokalizowane są one w głównej mierze na obszarach, na których brakuje naturalnych zbiorników wodnych. Szacując powierzchnię użytkową stawów na około 65 000 ha²² a głębokość zalewu na 1 m, ich pojemność retencyjna wynosi ok. 650 mln m³ wody. Ilość tę należy powiększyć o około połowę ze względu na pojemność retencyjną dna stawowego²³, co łącznie daje kubaturę 975 mln m³ gromadzonej rocznie wody, czyli dwukrotną objętość największego zbiornika retencyjnego w kraju, jakim jest Jezioro Solińskie.

Z badań jakości wód podziemnych wynikało, że ok. 65% badanych punktów pomiarowych charakteryzował dobry stan chemiczny wód podziemnych (klasa I, II, III), natomiast w ok. 35% punktów stwierdzono słaby stan chemiczny (klasa IV, V). Analiza jakości wód podziemnych pod kątem występowania azotanów w 2015 r. wykazała, że w 82% stanowisk pomiarowych występowały niskie

¹⁹ Dane Krajowego Ośrodka Bilansowania i Zarządzania Emisjami zatwierdzone przez Ministerstwo Środowiska.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Badania ekonomiczne z zakresu rybactwa śródlądowego przewidziane w PBSSP 2015 (Program Badań Statystycznych Statystyki Publicznej). *Produkcja rybacka prowadzona w stawach rybnych i innych urządzeniach służących do chowu lub hodowli w roku 2015 na podstawie analizy kwestionariuszy RRW-22.*

²³ Augustyn D. 2001. *Hydrological importance of carp ponds in the upper Vistula River catchment basin. Ecohydr. And Hydrobiol. 1*, 401-411.

wartości stężeń, w 7,5% stanowisk zanotowano średnie wartości stężeń, a w 10,5 % stanowisk stężenia wysokie.

3. Główne działania na rzecz realizacji zapisów SZRWRiR w okresie styczeń 2015-maj 2017

Cel 1 Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Edukacja

Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz.811) wprowadziła obowiązek zapewnienia uczniom szkół podstawowych i gimnazjów bezpłatnego dostępu do podręczników lub materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych. W roku szkolnym 2014/2015 bezpłatnym dostępem do podręczników lub materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych zostali objęci uczniowie pierwszych klas szkoły podstawowej. W latach 2015-2016 bezpłatnym dostępem do podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych zostali objęci uczniowie klas II, III, IV i V szkoły podstawowej oraz uczniowie klas I i II gimnazjum. Zgodnie z art. 338 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60) w 2017 r. dotacja celowa będzie udzielona na wyposażenie szkół podstawowych w: podręczniki lub materiały edukacyjne z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej oraz z zakresu języka obcego nowożytnego oraz materiały ćwiczeniowe dla uczniów klasy I, podręczniki lub materiały edukacyjne oraz materiały ćwiczeniowe dla uczniów klas IV i VII szkół podstawowych i szkół artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej.

W przypadku pozostałych klas szkół podstawowych oraz dotychczasowych gimnazjów został zachowany dotychczasowy harmonogram udzielania dotacji celowej, a także dotychczasowe kwoty tej dotacji celowej. W związku z powyższym w 2017 r. wyposażenie szkół zostanie zrealizowane także w zakresie: podręczników lub materiałów edukacyjnych dla uczniów klas VI szkół podstawowych, podręczników lub materiałów edukacyjnych dla uczniów klas III dotychczasowych gimnazjów, materiałów ćwiczeniowych dla uczniów klas II, III, V i VI szkół podstawowych oraz uczniów klas II i III dotychczasowych gimnazjów.

Działaniami mającymi na celu wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży z obszarów wiejskich jest udzielanie stypendiów za wyniki w nauce i osiągnięcia sportowe dla uczniów szkół rolniczych podległych Ministrowi RiRW oraz zapewnianie wsparcia uczniom tych szkół w formie dofinansowania zakupu podręczników w ramach rządowego programu pomocy uczniom *Wyprawka szkolna*, a także coroczne udzielanie dotacji na realizację zadań publicznych dla jednostek niezaliczanych do sektora finansów publicznych, przeznaczanych na organizację m.in. wyjazdów, warsztatów, szkoleń, seminariów i zawodów sportowych dla młodzieży.

Ponadto Minister RiRW wspiera szkoły prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego poprzez udzielanie pomocy materialnej na zakup nowoczesnych maszyn, urządzeń, narzędzi lub sprzętu, niezbędnych do realizacji praktycznej nauki zawodu. Doskonaleniem nauczycieli przedmiotów zawodowych, zarówno w szkołach rolniczych podległych ministrowi rolnictwa, jak też szkołach prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego, zajmuje się Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie (KCER), prowadzone przez Ministra RiRW.

Przygotowano dwa projekty ustaw – *Prawo oświatowe* oraz *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe*. Najważniejsze zmiany, które wynikają z ww. ustaw wejdą w życie od 1 września 2017 r. i dotyczą ustroju szkolnego oraz związanych z tym modyfikacji w organizacji i funkcjonowaniu szkół i placówek oświatowych. W szkolnictwie zawodowym rozpoczną funkcjonowanie branżowe szkoły I stopnia, które zastąpią dotychczasowe, cieszące się niską popularnością zasadnicze szkoły zawodowe. 13 grudnia 2016 r. podpisano rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. W grudniu 2016 r. do uzgodnień międzyresortowych, konsultacji publicznych i opiniowania trafiły projekty rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej w sprawie *klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego oraz w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach*, które są wynikiem współpracy z partnerami społecznymi na rzecz dostosowania oferty i treści kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy.

Działania w zakresie upowszechniania opieki nad dziećmi do lat 3 (m.in. wsparcie tworzenia i funkcjonowania żłobków i klubów dziecięcych) realizowano natomiast w ramach Działania 1.5 *Wspieranie rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego i rodzinnego*. Z kolei wsparcie na rzecz adaptacji mieszkańców obszarów wiejskich do pozarolniczych rynków pracy realizowane było przede wszystkim w ramach Poddziałania 8.1.2 *Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie* i obejmowało działania ukierunkowane na przekwalifikowanie oraz zdobycie nowych umiejętności zawodowych niezbędnych do podjęcia zatrudnienia poza rolnictwem. Dodatkowo celem Działania 6.3 *Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich* było zwiększenie możliwości zatrudnienia oraz mobilności przestrzennej i zawodowej osób zamieszkujących obszary wiejskie poprzez działania służące przygotowaniu do podjęcia pracy poza sektorem rolniczym, a także uczące wykorzystywania szans związanych z powstawaniem nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich. O wsparcie w ramach Działania 6.2 *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* i Poddziałania 6.1.3 *Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych*), których celem była promocja samozatrudnienia oraz wsparcie przedsiębiorczości uczestników projektów, mogli ubiegać się również mieszkańcy obszarów wiejskich pod warunkiem, że uruchamiali działalność gospodarczą w obszarach niezwiązanych z rolnictwem.

W ramach *Gwarancji dla Młodzieży* realizowanej w okresie od 16 sierpnia 2014 r. do 31 grudnia 2015 r. w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), Komenda Główna Ochotniczych Hufców Pracy realizowała 4 ogólnopolskie projekty skierowane w szczególności do osób zaniedbujących obowiązki szkolne, niepracujących lub nieszkolących się. Projekty skierowane były do osób z terenów wiejskich w proporcji co najmniej takiej samej, jak proporcja osób z terenów wiejskich w wieku 15-24 lata zarejestrowanych w danym województwie w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 15-24 lata.

W maju 2017 r. na podstawie art. 26 ust. 3g ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o zasadach finansowania nauki* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2045, z późn. zm.) oraz § 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 kwietnia 2017 r. *w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania, przekazywania oraz rozliczania środków finansowych na naukę, trybu wyznaczania opiekuna pomocniczego i przyznawania stypendium doktoranckiego w ramach programu „Doktorat wdrożeniowy”* (Dz. U. poz. 873), ogłoszony został pierwszy konkurs na przyznanie środków finansowych na naukę w ramach I edycji programu „Doktorat wdrożeniowy”. W konkursie można

ubiegać się o środki finansowe na prowadzenie stacjonarnych studiów doktoranckich rozpoczynających się w roku akademickim 2017/2018, na których kształcenie będzie odbywało się we współpracy z pracodawcą doktoranta. Środki finansowe są przeznaczone na: dofinansowanie kosztów wykorzystania infrastruktury badawczej w celu realizacji badań naukowych prowadzonych przez doktoranta; finansowanie stypendium doktoranckiego w okresie odbywania studiów doktoranckich przewidzianym w ich programie, nie dłuższym niż 4 lata. Miesięczna kwota stypendium doktoranckiego dla jednego doktoranta to 2.450,00 zł. Studia doktoranckie w ramach programu w roku akademickim 2017/2018 może rozpocząć do 500 osób²⁴.

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych, system doradztwa rolniczego

W celu wsparcia prac Ministerstwa związanych ze zwiększeniem efektywności funkcjonowania i dostępności doradztwa rolniczego zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 6 z dn. 24 lutego 2016 r. został powołany *Zespół do spraw funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego*. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR), ośrodków doradztwa rolniczego, prywatnych podmiotów doradczych, izb rolniczych, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) oraz MRiRW. Ustawą z dnia 22 czerwca 2016 r. *o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego* nadzór nad ośrodkami doradztwa przejął Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W 2016 r. CDR w Brwinowie, jako instytucja odpowiedzialna za doskonalenie zawodowe doradców, na zlecenie MRiRW i w ramach budowania systemu funkcjonowania doradztwa rolniczego w Polsce, zorganizowało i przeprowadziło 80 szkoleń dwudniowych uzupełniających dla 1 918 doradców rolnośrodowiskowych wpisanych na listę doradców rolnośrodowiskowych. W szkoleniach stacjonarnych udział wzięli doradcy którzy pozytywnie zaliczyli część e-learningową.

Ponadto w tym okresie CDR zorganizowało i przeprowadziło szkolenie uzupełniające e-learningowe dla 484 ekspertów przyrodniczych wpisanych na listę ekspertów przyrodniczych, 3 szkolenia dla 74 kandydatów na doradcę rolnośrodowiskowego oraz 3 szkolenia stacjonarne dla 60 kandydatów na ekspertów przyrodniczych.

W 2016 r. CDR opracowało 15 metodyk doradzania, które będą wykorzystane przez doradców do świadczenia usług doradczych dla rolników w ramach poddziałania *Wsparcie korzystania z usług doradczych* objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW 2014-2020). Metodyki doradzania będą również stanowiły podstawę do prowadzenia szkoleń dla doradców rolniczych, rolnośrodowiskowych oraz szkoleń uzupełniających dla doradców rolniczych w 2017 r.

Nabywanie i uzupełnianie przez osoby dorosłe kwalifikacji zawodowych, zgodnie z potrzebami regionalnego rynku pracy, umożliwiają przede wszystkim kwalifikacyjne kursy zawodowe organizowane przez Centra Kształcenia Ustawicznego działające w strukturach Zespołów Szkół prowadzonych przez MRiRW. Oferta kierunków nauczania w resortowych szkołach wraz z centrami kształcenia ustawicznego jest corocznie różnicowana w dostosowaniu do potrzeb regionu oraz predyspozycji i zainteresowań kandydatów.

Świadczenia zdrowotne i społeczne, rozwój ekonomii społecznej

²⁴ <http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/ogloszenie-konkursu-w-ramach-i-edycji-programu-doktorat-wdrozeniowy.html>

Na podstawie uchwalonej 11 lutego 2016 r. ustawy *o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci* od 1 kwietnia 2016 r. realizowany jest tzw. Program Rodzina 500+. W okresie 1 kwietnia – 31 grudnia 2016 r. na realizację ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci wydatkowano 17,4 mld zł. Świadczenie wychowawcze w kwocie 500 zł przysługiwało przeciętnie miesięcznie na 3 808 tys. dzieci.

Z dniem 1 stycznia 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 23 października 2014 r. *o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2014 r., poz. 1831), przewidująca wprowadzenie zmian m.in. w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. *o ubezpieczeniu społecznym rolników*. Zmiany te mają na celu rozszerzenie zakresu podmiotowego ustawy *o ubezpieczeniu społecznym rolników* o osoby (rolników i domowników), którzy równoległe z prowadzeniem działalności rolniczej podejmują, jako dodatkową, pracę na podstawie umowy zlecenia.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wypłacała w 2016 r. ok. 1,2 mln świadczeń emerytalno-rentowych, w tym ok. 400 tys. były to świadczenia miesięczne poniżej 1 000 zł. Od 1 marca 2017 r. najniższa emerytura i renta z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz KRUS wynosi 1000 zł. Podwyżka do 1 000 zł objęła 34 proc. uprawnionych emerytów i rencistów, w tym ok. 200 tys. osób (17 proc.), które nabyły prawo do świadczenia przed 1 stycznia 1991 r. z tytułu przekazania swojego gospodarstwa na rzecz państwa lub swojego spadkobiercy.

Nastąpiły również zmiany dotyczące wysokości zasiłku macierzyńskiego w KRUS. Został on upodobniony do świadczenia rodzicielskiego w systemie powszechnym. Wcześniej zasiłek macierzyński był w Kasie jednorazowym świadczeniem z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Odpowiadał czterokrotności emerytury podstawowej. Obecnie jest okresowym świadczeniem z ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Jest wypłacany comiesięcznie przez rok w kwocie 1000 zł na dziecko.

Fundusz Składkowy Ubezpieczenia Społecznego Rolników zawarł umowę grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków (NNW). Polisą, która jest ważna od 14 października 2016 r. do 13 października 2017 r. zostało objęte ok. pół miliona dzieci do lat 16 rodziców, z których przynajmniej jedno jest ubezpieczone w KRUS. Z tytułu NNW dziecka rodzice nie ponoszą kosztów składki. Ubezpieczenie NNW pokrywa np. koszty leczenia po wypadku, zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, wizyty lekarza i pielęgniarki w domu.

W 2016 r. Centrum Rehabilitacji Rolników KRUS w Jedlcu realizowało pilotaż programu terapeutycznego *Szkoła pleców*, w który uczestniczyło 48 rolników. Poza standardową rehabilitacją leczniczą rolnicy zakwalifikowani do programu uczestniczyli w:

- edukacyjnych zajęciach grupowych, uwzględniających podstawy anatomii, biomechaniki, ergonomii pracy w rolnictwie i profilaktyki zdrowotnej,
- zajęciach indywidualnych z terapeutą, uwzględniających ćwiczenia funkcjonalne, ćwiczenia na przyrządach, naukę poprawy wzorców ruchowych, trening zachowań prozdrowotnych oraz
- zajęciach z psychologiem.²⁵

²⁵ <http://www.krus.gov.pl/aktualnosci/dokument/arttykul/podsumowanie-pilotazowego-programu-szkola-plecow/>

W zakresie wspierania rozwoju sektora ekonomii społecznej, w ramach projektu „Wdrożenie instrumentu pożyczkowego i reporenceniowego w ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej, współfinansowanego z PO WER, zakończono procedurę wyboru Pośredników finansowych, którzy będą odpowiedzialni za udzielenie pożyczek Podmiotom Ekonomii Społecznej. Maksymalna wysokość pożyczek, o jaką mogą starać się Podmioty Ekonomii Społecznej to pożyczka na start do wysokości 100 tys. zł – dla podmiotów działających nie dłużej niż 12 miesięcy oraz pożyczka na rozwój do 500 tys. zł – dla podmiotów o dłuższym niż 12 miesięcy okresie funkcjonowania.

Kontynuowano realizację projektów na wsparcie finansowe jednostek samorządu w zakresie tworzenia i prowadzenia Dziennych Domów *Senior-WIGOR* oraz projektów w ramach edycji 2016 Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych (ASOS). W ramach realizacji projektów na wsparcie finansowe jednostek samorządu w zakresie tworzenia i prowadzenia Dziennych Domów *Senior-WIGOR* w trakcie naboru wpłynęło 148 ofert, zdecydowano o dofinansowaniu 146 ofert. W ramach edycji 2016 programu ASOS wpłynęły 2 244 oferty, z tego dofinansowaniem objęto 433 oferty.

Wzrost dostępności rynku pracy i mobilność zawodowa

W celu ograniczenia stosowania umów cywilnoprawnych w zatrudnieniu przyjęto ustawę z 22 lipca 2016 r. *o zmianie ustawy o minimalnym wynagrodzeniu za pracę oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1265). Od 1 stycznia 2017 r. obowiązuje minimalna stawka godzinowa, w wymiarze 13 zł za godzinę, dla osób pracujących na określonych umowach zlecenia oraz umowach o świadczenie usług do których stosuje się przepisy o zleceniu, w tym samozatrudnionych. Ustawa wprowadza również zmiany w ustawie z dnia 13 kwietnia 2007 r. *o Państwowej Inspekcji Pracy* (dalej: PIP). Rozszerzone zostały zadania PIP o sprawowanie kontroli wypłacania wynagrodzenia w wysokości wynikającej z wysokości minimalnej stawki godzinowej.

W zakresie poprawy mobilności zawodowej osób związanych z rolnictwem prowadzono działania PROW 2014-2020 ukierunkowane na zmiany strukturalne w rolnictwie i dywersyfikację dochodów mieszkańców obszarów wiejskich. W ramach tych działań w roku 2016 ogłoszono rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania, wypłaty oraz zwrotu pomocy finansowej na operacje typu "Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej"*, rozporządzenie *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania, wypłaty oraz zwrotu pomocy finansowej w ramach poddziałania "Płatności na rzecz rolników kwalifikujących się do systemu dla małych gospodarstw, którzy trwale przekazali swoje gospodarstwo innemu rolnikowi"*. W 2016 r. pozytywne decyzje wydano dla 420 beneficjentów. W ramach poddziałania „Pomoc na rozpoczęcie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” w ramach naboru, który odbył się w terminie od 13 marca do 11 kwietnia 2017 r., złożono 1712 wniosków o przyznanie pomocy. Poza działaniami PROW 2014-2020 w działania na rzecz mobilności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich (w tym osób odchodzących z rolnictwa) zaangażowane były również środki polityki spójności, w szczególności w ramach działań PO WER i Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). W roku 2016 wsparciem w ramach PO WER oraz RPO w zakresie aktywizacji zawodowej czy *outplacementu* objęto ponad 128 tys. osób pochodzących z obszarów wiejskich, w tym ponad 90 tys. stanowiły kobiety.

W ramach wspierania małych i średnich gospodarstw rodzinnych, w tym różnicowania działalności gospodarczej i przetwórstwa w CDR w Brwinowie: opracowano program wspierania Zagród Edukacyjnych jako dodatkowego źródła dochodu dla gospodarstw rolniczych zajmujących się

agroturystyką. CDR prowadziło promocję działań na poziomie kraju poprzez m.in. prowadzenie portalu internetowego, organizację krajowego zlotu właścicieli zagród edukacyjnych (237 osób) oraz zorganizowało szkolenia dla 202 osób; zorganizowano szkolenia dla 682 osób z zakresu wspierania przedsiębiorczości, sprzedaży bezpośredniej i prowadzenia działalności gospodarczej przez rolników oraz przeprowadzono konsultacje indywidualne z przetwórstwa produktów „na liniach produkcyjnych” dla 110 osób; zorganizowano szkolenia dla 275 osób z zakresu bezpieczeństwa żywności; zorganizowano międzynarodową konferencję *Dni Przedsiębiorcy Rolnego* oraz ogólnopolski konkurs *Sposób na sukces*. W ramach dostarczania wiedzy o możliwościach rozwoju produkcji niszowej CDR w Brwinowie zorganizowało szkolenia dla 130 osób z zakresu zielarstwa, produkcji ślimaków, produkcji pszczelarskiej.

Rozwój innowacyjnych firm

Stały Komitet Rady Ministrów w dniu 19 stycznia 2017 r. przyjął i rekomendował Radzie Ministrów *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*. Strategia ta została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r. W ramach działań i projektów strategicznych ujętych w strategii zaprojektowano szereg działań służących m.in. rozwojowi innowacyjnych firm oraz rozwojowi przedsiębiorczości. Minister Rozwoju 30 czerwca 2016 r. powołał *Zespół ds. Transformacji Przemysłowej*, w skład którego weszli przedstawiciele ministerstw, urzędów, agencji i izb branżowych. Zespół wypracowuje rozwiązania w ramach grup roboczych (ds. normalizacji i standardów zintegrowanej cyfrowej infrastruktury technicznej oraz rozwoju inteligentnych specjalizacji przemysłowych; ds. cyfrowego wspomaganie przemysłu; ds. inteligentnego oprogramowania i przetwarzania danych; ds. kształcenia, kompetencji i zasobów kadrowych dla Przemysłu 4.0; ds. ram prawnych funkcjonowania Przemysłu 4.0; ds. statystyki sektora ICT i usług teleinformatycznych). Ponadto ruszyły prace nad utworzeniem w Polsce Platformy Przemysłu 4.0.

Ustawą z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie niektórych ustaw w celu poprawy otoczenia prawnego przedsiębiorców (Dz. U. poz. 2255) – wprowadzono zmiany w szeregu ustaw, które składają się na otoczenie prawne przedsiębiorstw, w tym m.in. podniesienie maksymalnego rocznego progu przychodów uprawniających do korzystania z opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych ze 150 000 euro do 250 000 euro oraz podniesienie progu przychodów ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy z 1 200 000 euro do 2 000 000 euro, po przekroczeniu którego jednostki mają obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych. Większość przepisów ustawy weszła w życie 1 stycznia 2017 r.;

Ustawą z dnia 15 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r. poz.61) wprowadzono uproszczenia dotyczące m.in. elektronicznej archiwizacji dokumentów księgowych oraz zasad kalkulacji kosztów wytworzenia.

Wsparcie w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W zakresie celu szczegółowego 1 *Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, wsparcie PO RYBY 2007-2013 ukierunkowane było głównie na realizację priorytetu 1.3. *Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich* – w ramach którego dofinansowaniem objęto m.in.

działania promujące działalność gospodarczą towarzyszącą produkcji rybackiej, w tym upowszechnianie dobrych praktyk, ułatwienia i promocję w zakresie wytwarzania i sprzedaży lokalnych produktów rybołówstwa, czy rozwój i promocję agroturystyki.

W efekcie wdrażania środka 1.4 *Rybołówstwo przybrzeżne* – zrealizowano łącznie 335 projektów związanych z rozwojem systemu sprzedaży produktów rybołówstwa w ramach działalności małych gospodarstw rybackich wykonujących rybołówstwo przybrzeżne. Ponadto, w ramach środka 2.1 *Inwestycje w chów i hodowlę* wsparto 411 inwestycji na kwotę przekraczającą 58 mln euro, które związane były z poprawą jakości wytwarzanych lokalnie produktów rybnych.

W ramach wsparcia obszarów zależnych od rybactwa zrealizowano 789 projektów na kwotę ponad 28 mln euro, które dotyczyły restrukturyzacji i reorientacji działalności gospodarczej oraz dywersyfikacji zatrudnienia osób mających pracę związaną z sektorem rybactwa m.in. poprzez wdrożenie projektów:

- budowy, przebudowy lub rozbiórki obiektów, w których miała być lub była prowadzona działalność gospodarcza,
- zagospodarowania terenu, na którym miała być prowadzona działalność gospodarcza
- wyposażenia obiektów, w których miała być lub była prowadzona działalność gospodarcza, w zakresie niezbędnym do jej prowadzenia,
- remontów i adaptacji statku rybackiego do prowadzenia działalności gospodarczej,
- kursów, szkoleń, studiów, staży i innych formy kształcenia mający na celu zmianę kwalifikacji zawodowych,
- zakupu maszyn, urządzeń lub środków transportu, przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej.

Ułatwienia z zakresu sprzedaży i wytwarzania lokalnych produktów rolno-spożywczych

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi podejmowało działania zmierzające do wprowadzania ułatwień dla podmiotów zajmujących się produkcją i umieszczaniem na rynku żywności z punktu widzenia wymagań higienicznych, ze szczególnym uwzględnieniem producentów żywności na niewielką skalę wprowadzających na rynek wytworzone produkty w krótkich łańcuchach sprzedaży.

W dniu 1 stycznia 2016 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 września 2015 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej (Dz. U. poz. 1703), a w dniu 1 czerwca 2016 r. rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (Dz. U. poz. 451). Przedmiotowe akty prawne wprowadziły szereg usprawnień z punktu widzenia wymagań higienicznych dla podmiotów prowadzących działalność związaną z produkcją i zbywaniem żywności wprowadzanej na rynek w krótkich łańcuchach dystrybucji i na niewielką skalę w ramach tzw. sprzedaży bezpośredniej i działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej, w porównaniu do poprzednio obowiązujących wymagań w tym zakresie.

W dniu 26 lipca 2016 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów mlecznych o tradycyjnym charakterze (Dz. U. poz. 1002), które uzupełniło listę produktów mlecznych o tradycyjnym charakterze wskazaną w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów mlecznych

o tradycyjnym charakterze (Dz. U. poz. 910) o bundz i żentycę. Do czasu nowelizacji ww. rozporządzenia na ww. liście znajdowała się bryndza podhalańska, oscypek i redykołka. Dokonana aktualizacja przedmiotowej listy umożliwiła podmiotom produkującym bundz i żentycę korzystanie z odstępstw od niektórych wymagań higienicznych określonych w przepisach unijnych, z których dotychczas korzystali producenci bryndzy podhalańskiej, oscypka i redykołki. Poprzez zapewnienie ram prawnych dla takiej produkcji, możliwe stało się rozszerzenie oferty producentów z obszarów o szczególnych ograniczeniach geograficznych, przy jednoczesnym zachowaniu właściwego poziomu bezpieczeństwa produkowanej żywności.

Od dnia 1 stycznia 2017 r. w polskim porządku prawnym funkcjonuje nowa forma handlu detalicznego pod nazwą „rolniczy handel detaliczny” wprowadzona przepisami ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. *o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia sprzedaży żywności przez rolników* (Dz. U. poz. 1961). W ramach takiej działalności można prowadzić produkcję i sprzedaż konsumentom końcowym żywności uzyskanej w całości lub części z własnej uprawy, hodowli lub chowu. Rolniczy handel detaliczny jest nadzorowany pod względem bezpieczeństwa żywności przez Inspekcję Weterynaryjną (produkty pochodzenia zwierzęcego i żywność złożona) oraz Państwową Inspekcję Sanitarną (produkty pochodzenia niezwierzęcego). Wymagania higieniczno-sanitarne dla tej działalności określają, tak jak dla handlu detalicznego, przepisy Unii Europejskiej, a w szczególności rozporządzenie (WE) nr 852/2004²⁶. Dla rolniczego handlu detalicznego wprowadzono preferencje podatkowe w postaci zwolnień, o których mowa w art. 21 ust. 1 pkt. 71a ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. *o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2032, z późn. zm.).

²⁶ Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004, str. 1, z późn. zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 34, str. 319).

Cel 2 Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej

Rozwój infrastruktury technicznej obszarów wiejskich ze środków PROW 2014-2020

Dla rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej w celu poprawy warunków rozwoju gospodarczego oraz życia na obszarach wiejskich realizowane są w ramach PROW 2014-2020 działania przyczyniające się do rozwoju infrastruktury wsi. Działania te są prowadzone przede wszystkim w ramach działania *Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich*, jak również poprzez działanie Leader. Maksymalna wielkość pomocy na inwestycje ze środków EFRROW wynosi na gospodarkę wodno-ściekową do 2 mln zł, na drogi lokalne do 3 mln zł, na inwestycje w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i kształtowanie przestrzeni publicznej do 500 tys. zł, a na targowiska lub obiekty budowlane przeznaczone na cele promocji lokalnych produktów do 1 mln zł.

MRiRW zabezpieczył środki na operacje dotyczące gospodarki wodno-ściekowej w PROW 2014-2020. Na ten cel przewidziano 223 286 963 euro. W PROW 2014-2020 mogą być również realizowane operacje dotyczące budowy lub modernizacji dróg lokalnych. Na ten cel przewidziano 335 762 655 euro. Nabory wniosków na operacje typu budowa lub modernizacji dróg lokalnych w ramach poddziałania PROW 2014-2020 *Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii* zostały uruchomione w listopadzie 2015 r. i przeprowadzone w latach 2015-2016 w szesnastu województwach. Ponadto w IV kwartale 2016 r. zostały uruchomione w 14 województwach nabory wniosków na inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej.

Projekty strategiczne MRiRW w SOR - „Pakt dla obszarów wiejskich” i „Infrastruktura dla rozwoju obszarów wiejskich”

W styczniu 2016 r. MRiRW zainicjowało prace nad dokumentem *Pakt dla obszarów wiejskich*. Został powołany *Zespół ekspercki ds. opracowania dokumentu programowego Pakt dla obszarów wiejskich*. Opracowano formularz Karty przedsięwzięcia, który został przekazany do samorządów województw, ministerstw oraz instytutów naukowych, z prośbą o wskazanie najpilniejszych/najważniejszych z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich przedsięwzięć. W odpowiedzi otrzymano ponad 450 zgłoszeń. Następnie prace kontynuowano w ramach grup roboczych, w wyniku których powstał roboczy projekt *Paktu dla obszarów wiejskich*, określający wstępną listę oczekiwanych kierunków zmian programów operacyjnych na lata 2014-2020 współfinansowanych ze środków polityki spójności. Przedsięwzięcia wypracowane w ramach prac nad *Paktem* zostały wykorzystane przy formułowaniu listy projektów strategicznych zgłoszonych do SOR. *Pakt dla obszarów wiejskich* został ujęty w *Strategii* jako jeden z projektów strategicznych.

Projekt strategiczny SOR zgłoszony przez MRiRW pn. *Infrastruktura dla rozwoju obszarów wiejskich* - jest kompleksowym i zintegrowanym pakietem działań określającym interwencje z różnych źródeł krajowych i UE, niezbędne dla poprawy dostępności mieszkańców obszarów wiejskich do podstawowych usług publicznych i poprawy ich jakości, obejmującym m.in.: poprawę dostępności komunikacyjnej, wsparcie inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, zapewnienie dostępu do szerokopasmowego Internetu, budowę i modernizację bazy usług społecznych i kulturalnych, obiektów zdrowia oraz wsparcie tworzenia centrów aktywności mieszkańców wsi. MRiRW we współpracy z Instytutem Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowym Instytutem Badawczym w

Warszawie, podjęto prace dotyczące przygotowania programu wieloletniego wspierającego realizację zadań inwestycyjnych w zakresie zaopatrzenia w wodę obszarów wiejskich. Koncepcja przygotowania programu wieloletniego, który w wersji finalnej będzie stanowił komponent projektu SOR dedykowanego infrastrukturze na obszarach wiejskich, została opracowana dla wszystkich gmin wiejskich oraz gmin miejsko-wiejskich.

Infrastruktura edukacji podstawowej, zawodowej – rolniczej i wychowania przedszkolnego

Na podstawie przepisów § 11 ust. 8 rozporządzenia Rady Ministrów z 16 listopada 2010 r., w sprawie gospodarki finansowej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (Dz. U. Nr 226, poz. 1479) Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wnioskował do Ministra Finansów o uruchomienie rezerwy celowej dla szkół rolniczych na modernizację budynków szkół i internatów. Dotacje w listopadzie i w grudniu 2015 r. otrzymały 3 szkoły, tj. ZSCKR w Gołotczyźnie 283 009 zł, ZSCKR w Zduńskiej Dąbrowie 622 250 zł i ZSCKR w Dobryszycach 1 485 836 zł.

W ramach finansowania projektów unijnych w 2016 r. dla szkół resortowych, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zabezpieczył środki finansowe w wysokości 2.183 tys. zł, które w latach następnych systematycznie będą zwiększane. W roku 2017 r. na realizację programów unijnych planuje się przeznaczyć kwotę 9.640 tys. zł. W okresie od 18.11.2015 r. do 30.04.2016 r. Minister RiRW wydał ok 60 upoważnień dla dyrektorów szkół resortowych, do przystąpienia do projektów w ramach programów Unii Europejskiej. Na ten cel w Budżecie Środków Europejskich zabezpieczono w roku 2016 środki w wysokości 5.442 tys. zł, a w dwóch następnych latach odpowiednio 21.849 tys. zł i 8.949 tys. zł.

W ramach programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 do dofinansowania w ramach programu *Maluch* w 2016 r. zakwalifikowano łącznie ok. 41 tys. miejsc, z tego 5,6 tys. zostanie utworzonych, a 35,3 tys. otrzyma dofinansowanie do funkcjonowania (dane wg. ogłoszeń konkursowych). Na program *Maluch* w 2016 r. przeznaczono 151 mln zł. Kontynuowane było wdrażanie rozwiązań mających na celu systematyczne zwiększanie dostępności wychowania przedszkolnego. W związku ze zmianami prawa, od 1 stycznia 2017 r. dotacja celowa z budżetu państwa wypłacana gminom, w celu wsparcia finansowego w realizacji zadania własnego, jakim jest prowadzenie wychowania przedszkolnego, przekazywana jest na każde dziecko w wieku 3-5 lat, natomiast na każde dziecko 6-letnie i starsze korzystające z edukacji przedszkolnej przekazywana jest subwencja. W ten sposób została zwiększona pula środków finansowych przekazywanych gminom na realizację zadania własnego dotyczącego wychowania przedszkolnego. Z danych Systemu Informacji Oświatowej wynika, że w ostatnich dwóch latach liczba przedszkoli zwiększyła się o ok. 900²⁷.

Rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej

W ramach PROW 2007-2013 nabory wniosków o przyznanie pomocy w ramach działania 321 *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* zostały przeprowadzone we wszystkich województwach. Podpisane umowy dotyczyły m.in. inwestycji związanych z zaopatrzeniem w wodę oraz odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków, w tym budowy lub rozbudowy systemów kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej. Do dnia 31 grudnia 2015 r. dzięki zrealizowanym operacjom

²⁷ Krajowy Program Reform aktualizacja 2017/2018

wybudowano 26,1 tys. km sieci wodociągowej i kanalizacyjnej z wyłączeniem przyłączy, wykonano 61 671 szt. kanalizacji zagrodowych oraz wybudowano 1 040 oczyszczalni ścieków. Dzięki tym operacjom z udoskonalonych usług gospodarki wodno-ściekowej (zaopatrzenie w wodę oraz odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, w tym systemy kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej) korzysta 2 426 104 osoby w zakresie zaopatrzenia w wodę, 2 337 191 osób w zakresie kanalizacji sieciowej, 587 215 osób w zakresie kanalizacji zagrodowej oraz 698 733 osoby w zakresie oczyszczania ścieków.

Rozwój infrastruktury transportowej

W zakresie rozwoju dostępności transportowej obszarów wiejskich, realizowano wdrażanie kolejnego etapu *Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych*. Wdrażano rządowy *Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)*. W 2016 r. zostało oddanych do użytkowania łącznie 125,2 km dróg krajowych, w tym 78,5 km nowych autostrad oraz 2 drogi ekspresowe i 3 obwodnice, których wartość wynosiła 5 653,2 mln zł. Inwestycje drogowe zrealizowano w województwach: łódzkim, podkarpackim, lubelskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim. W 2016 r. podpisano umowy na zadania o łącznej długości 263,7 km i wartości wydatków na realizację sięgającą 10,5 mld zł oraz skierowano do realizacji zadania o łącznej długości 356,8 km i wartości 19,1 mld. Inwestycje zrealizowane i planowane w najbliższym czasie są odpowiedzią na ważne potrzeby w transporcie drogowym.

Dodatkowe wsparcie dla obszarów wiejskich w tym zakresie było realizowane poprzez działania inwestycyjne narodowego zarządcy infrastruktury kolejowej, tj. PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., realizowane także na poziomie regionalnym, w ramach kategorii interwencji określonych w poszczególnych RPO. Spodziewanym, bezpośrednim efektem działań podejmowanych w ramach RPO jest zwiększenie spójności terytorialnej w skali regionalnej, przez rozwój kolejowych powiązań komunikacyjnych między ośrodkami wojewódzkimi a ich otoczeniem regionalnym. W odniesieniu do transportu kolejowego wdrażano znowelizowany *Krajowy Program Kolejowy do 2023 roku (KPK)*.

W grudniu 2016 r została utworzona Rada Ekspertów ds. działań mających na celu optymalizację procesu realizacji inwestycji kolejowych. Jest ona ukierunkowana na uelastycznienie procedur kontraktowych i administracyjnych dla sprawnej realizacji projektów kolejowych. Rada jest organem komplementarnym wobec Forum Inwestycyjnego, a jej utworzenie przyczyni się do przyspieszenia inwestycji. Rolą Rady jest wypracowanie: wzoru umowy stosowanej w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego w sektorze kolejowym, wytycznych dotyczących sporządzania opisów przedmiotu zamówienia publicznego oraz prowadzenia postępowań przetargowych w zakresie kolejnictwa, jak również rekomendacji do wdrożenia rozwiązań opracowanych przez grupy merytoryczne w ramach Forum.

Rada Ministrów przyjęła dokument pn. *Założenia do planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016-2020 z perspektywą do roku 2030*, który wyznacza cele krajowej polityki śródlądowej. Dokument przedstawia analizę aktualnego stanu najważniejszych krajowych śródlądowych dróg wodnych oraz koncentruje się na działaniach, których celem jest przywrócenie im ich funkcji transportowych i gospodarczych. Podjęto również działania w sprawie ratyfikacji *Europejskiego Porozumienia w Sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Międzynarodowym Znaczeniu (AGN)*. Porozumienie zostało ratyfikowane przez Prezydenta RP w dniu 6 marca 2017 r.

Rozwój infrastruktury cyfrowej

W dniu 8 stycznia 2014 r. Rada Ministrów przyjęła Narodowy Plan Szerokopasmowy (NPS), którego celem jest przede wszystkim zapewnienie każdemu gospodarstwu domowemu możliwości dostępu do szybkiego Internetu do roku 2020. Największe nakłady dla zapewnienia Internetu będą musiały być poniesione dla kilkunastu procent populacji zamieszkującej obszary wiejskie. Ponadto celem działania 8.4. *Zapewnienie dostępu do Internetu na etapie „ostatniej mili”* w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013 jest stworzenie możliwości bezpośredniego dostarczania usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu na etapie tzw. ostatniej mili dla grupy docelowej (bezpośrednio do użytkownika) na obszarach, na których prowadzenie tej działalności na zasadach rynkowych jest nieopłacalne finansowo.

Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu, w szczególności osób z grupy wiekowej 50+, zamieszkałych przede wszystkim w małych miejscowościach i wsiach, jest celem komponentu edukacyjnego tzw. *Latarników Polski Cyfrowej*, realizowanego przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji w ramach *Projektu Systemowego – działania na rzecz szerokopasmowego dostępu do Internetu*.

Rozwój infrastruktury turystyki

MRiRW podejmuje działania, które mają na celu wykorzystanie potencjału polskiej wsi na rzecz rozwoju sektora turystycznego oraz rozwoju turystycznych funkcji obszarów wiejskich. Ma to szczególne znaczenie w kontekście zachowania struktury przestrzennej, społecznej i gospodarczej wsi oraz realizowania przez gospodarstwa rolne publicznej misji w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej o rolnictwie, gospodarce rolno-spożywczej oraz dziedzictwie kulturowym polskiej wsi. Tym samym w *Programie Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019* przewidziane jest zadanie 03.03.14. *Rozwój funkcji turystycznych na obszarach wiejskich*.

W latach 2015-2016 na mocy porozumienia z Ministrem Sportu i Turystyki oraz Marszałkiem Województwa Świętokrzyskiego odbyły się w Kielcach kolejne edycje Międzynarodowych Targów Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL. Z kolei podczas Międzynarodowych Targów Turystycznych TT Warsaw, które odbyły się w Warszawie w dniach 24 -26 listopada 2016 r., z inicjatywy MRiRW miała miejsce inauguracja projektu *Odpoczywaj na wsi*. Jego głównym celem jest kreowanie wizerunku obszarów wiejskich, jako turystycznego rynku oferującego zróżnicowane i całoroczne atrakcje podczas najważniejszych turystycznych imprez targowych w Polsce. Projekt skierowany jest przede wszystkim do Polaków z większych i średnich miast, niemających kontaktu z obszarami wiejskimi, a szukających na imprezach turystycznych niestandardowych form na spędzenie wolnego czasu. W ramach projektu przewidziane zostały różne działania informacyjno-promocyjne oraz z zakresu integracji międzyinstytucjonalnej. Założeniem projektu jest, aby z każdą kolejną imprezą targową branży, turystyka wiejska i agroturystyka eksponowane były na równym poziomie z turystyką kulturową, aktywną czy zdrowotną.

Najważniejszym elementem projektu *Odpoczywaj na wsi* jest wymiana doświadczeń pomiędzy wszystkimi uczestnikami działań ukierunkowanych na rozwój regionu i kraju wykorzystując potencjał naturalny i kulturowy obszarów wiejskich w rozwoju i promocji produktów turystycznych. Idei tej ma sprzyjać cykl seminariów pod nazwą: Integracja środowiska turystyki wiejskiej i agroturystyki z przedstawicielami branży turystycznej. Ich celem jest tworzenie permanentnego, dobrego klimatu i stymulowanie współpracy międzyinstytucjonalnej, aby wyeliminować pogłębianie się fragmentaryzacji

tego segmentu rynku turystycznego. Pierwsze seminarium pt. *Promocja produktu turystyki wiejskiej i agroturystyki w kontekście nowych trendów rynku turystycznego*, odbyło się dnia 25 listopada 2016 r. podczas wspomnianych już Targów TT Warsaw w Warszawie. Jego celem było zapoznanie uczestników z bieżącymi trendami związanymi z rozwojem i promocją turystyki wiejskiej w Polsce i Europie. Uczestnicy mieli okazję zapoznać się z doświadczeniami poszczególnych regionów a także krajów europejskich w wykorzystaniu produktów sieciowych, mediów społecznościowych, a także innych niekonwencjonalnych form promocji do zaproszenia turysty na wieś.

W kwietniu 2017 r. przygotowany został projekt rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu *Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne*, operacje typu *Kształtowanie przestrzeni publicznej* oraz operacje typu *Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego* objętego PROW 2014-2020. Beneficjentem wsparcia może być gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego. Wysokość pomocy (łącznie w ramach trzech typów operacji) nie może przekroczyć 500 000 zł na miejscowość w okresie realizacji Programu. Poziom pomocy finansowej w ramach powyższego typu operacji wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowalnych danej operacji. Operacje będą mogły być realizowane w gminach wiejskich lub w gminach miejsko-wiejskich, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 000 mieszkańców lub w gminach miejskich z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 000 mieszkańców.

Wsparcie w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W zakresie celu szczegółowego 2 *Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa dostępności przestrzennej*, wsparcie PO RYBY 2007-2013 ukierunkowane było głównie na realizację trzech priorytetów:

- *Priorytetu 2.1 Rozwój infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne i sanitarne na obszarach wiejskich* – m. in. poprzez dofinansowywanie działań skoncentrowanych na wypracowaniu, a następnie wdrażaniu wydajnego i efektywnego systemu wytwarzania energii elektrycznej.

W efekcie wdrażania środka 2.5 *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu*, w ramach którego wydatkowano ponad 377 mln euro, dzięki którym zmodernizowanych zostało 137 zakładów w zakresie poprawy warunków i higieny pracy. W ramach wdrożonych projektów realizowano również operacje polegające na poprawie bezpieczeństwa energetycznego.

W ramach środka 3.1 *Działania wspólne* zrealizowano 6 projektów związanych z ograniczeniem negatywnego wpływu obiektów chowu i hodowli ryb na środowisko (m.in. poprzez unieszkodliwianie odpadów i ścieków produkcyjnych).

Natomiast w ramach środka 3.3 *Inwestycje w portach rybackich, miejscach wyładunku i przystaniach* zrealizowano 68 inwestycji polegających na poprawie bezpieczeństwa, warunków sanitarnych, a także instalacji infrastruktury technicznej wraz z zapewnieniem odpowiedniego przyłącza do zewnętrznych sieci energetycznych.

- Priorytetu 2.4 Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług – m.in. poprzez dofinansowanie projektów związanych z budową i rozwojem infrastruktury turystycznej oraz prowadzeniem usług związanych z obsługą amatorskich połowów ryb w wodach śródlądowych lub połowów sportowo-rekreacyjnych w wodach morskich.

W ramach wsparcia obszarów zależnych od rybactwa zrealizowane zostały operacje przyczyniające się do wzmocnienia konkurencyjności i utrzymania atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa. Najbardziej znaczące i efektywne projekty polegały na adaptacji i wyposażeniu miejsc, w których będą świadczone usługi dostępu do sieci Internet, poprawie funkcjonowania transportu publicznego, remoncie chodników, parkingów, placów, ścieżek rowerowych, terenów zielonych, parków, budynków i obiektów publicznych pełniących funkcję społeczno-kulturalne, sportowe czy rekreacyjne. Ponadto, wsparciem objęto remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, organizowanie kół zainteresowań dla dzieci i młodzieży, a także budowę/remonty przystani, kąpielisk, punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych i biwakowych, tras turystycznych, łowisk dla wędkarzy i punktów informacji turystycznej, wraz ze ścieżkami i drogami dojazdowymi do miejsc objętych inwestycjami. W ramach tego działania dostosowano wiele obiektów turystycznych i rekreacyjno-sportowych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednocześnie, w celu wzmocnienia dziedzictwa kulturowego terenów rybackich, dofinansowaniem objęte zostały projekty związane z tworzeniem muzeów, izb regionalnych, izb pamięci lub skansenów mających na celu prezentowanie lokalnego rzemiosła, sztuki i obyczajów, w szczególności związanych z tradycjami rybackimi.

W zakresie operacji polegających na podnoszeniu wartości produktów rybactwa, rozwoju usług na rzecz społeczności zamieszkującej obszary zależne od rybactwa – wsparciem objęto projekty rozwijające działalność w zakresie naprawy i konserwacji statków oraz łodzi, działalność związaną z wyżywieniem, oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki, działalność prawniczą, rachunkowo-księgową i doradztwo podatkowe. Dofinansowaniem została objęta także działalność w zakresie architektury inżynierii, badań i analiz technicznych, robót budowlanych, a także opieka zdrowotna i działalność sportowa, rozrywkową i rekreacyjną. Jednocześnie, dzięki wdrażanemu środkowi 2.4 *Rybołówstwo śródlądowe* wsparciem objęte zostały działania inwestycyjne wpływające na poprawę warunków postoju lub obsługi statków oraz wstępnego przetwarzania, wyładunku, przewożenia, pakowania lub przechowywania produktów rybnych, co znacząco wpłynęło na jakość usług świadczonych przez gospodarstwa rybackie.

- Priorytetu 2.5 Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa na obszarach wiejskich – m.in. poprzez dofinansowanie działań wspierających modernizację infrastruktury wodno-melioracyjnej oraz innej przyczyniających się do przeciwdziałania oraz łagodzenia skutków zagrożeń naturalnych (np. wichur i powodzi) przy równoczesnym uwzględnieniu znaczenia naturalnych procesów zachodzących w przyrodzie dla zachowania enklaw środowiskowych (np. znaczenia występowania naturalnych rozlewisk dla zachowania wybranych gatunków ryb).

W ramach środka 3.3 *Inwestycje w portach rybackich, miejscach wyładunku i przystaniach* wykorzystano blisko 137 mln euro. W ramach wspartych inwestycji wybudowano ponad 1 000 m i zmodernizowano ponad 1 200 m falochronów, zainstalowano 79 urządzeń sanitarnych i komunalnych, wyremontowano/wybudowano ponad 95 km dróg na terenie portów.

Jednocześnie, w celu utrzymania atrakcyjności oraz potencjału produkcyjnego obszarów zależnych od rybactwa, wsparciem objęte zostały projekty ukierunkowane na ochronę środowiska i dziedzictwa przyrodniczego na obszarach zależnych od rybactwa. Wdrożone operacje polegały m.in. na:

- rekultywacji, w tym renaturyzacji i utrzymaniu zbiorników wodnych,
- ochronie przeciwpowodziowej,
- regulacji możliwości retencyjnych wód w ramach realizacji programu małej retencji,
- kształtowaniu trasy regulacyjnej linii brzegowej,
- realizacji inwestycji melioracyjnych,
- budowie, odbudowie lub zabezpieczeniu szlaków wodnych,
- zachowaniu i zabezpieczeniu obszarów objętych szczególnymi formami ochrony przyrody,
- renowacji, zabezpieczeniu i oznakowaniu kąpielisk,
- remontach lub odbudowie budynków lub budowli, wraz z instalacjami i urządzeniami technicznymi, związanych z prowadzeniem działalności rybackiej, uszkodzonych albo zniszczonych w wyniku klęski żywiołowej, lub ich wyposażenie w zakresie niezbędnym do prowadzenia działalności rybackiej,
- zabiegach związanych z usuwaniem szkód powstałych w wyniku klęsk żywiołowych w wodach śródlądowych i morskich oraz odtworzenie pierwotnego stanu środowiska tych obszarów.

Cel 3 Bezpieczeństwo żywnościowe

Płatności bezpośrednie

W całym okresie sprawozdawczym corocznie wypłacane było wsparcie w ramach płatności bezpośrednich (I filar Wspólnej Polityki Rolnej). Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zdecydował o zastosowaniu zaliczek na poczet płatności bezpośrednich za 2015 r. i 2016 r. w maksymalnej dopuszczalnej przepisami unijnymi wysokości, tj. 70%. W celu realizacji zaliczek zostały przygotowane dwa projekty rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi: *w sprawie zaliczek na poczet płatności bezpośrednich za 2016 r. oraz zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania płatności bezpośrednich i płatności niezwiązanej do tytoniu*, które zostały opublikowane w dniu 14 października br. Dzięki podjętym na poziomie krajowym działaniom legislacyjnym, Polska skorzystała z możliwości przewidzianej w art. 1 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 2016/1617, zgodnie z którym w odniesieniu do roku składania wniosków 2016 państwa członkowskie mogą wypłacać zaliczki na poczet płatności bezpośrednich w wysokości do 70% kwoty płatności.

Wsparcie obszarów z ograniczeniami naturalnymi (ONW)

W okresie, którego dotyczy sprawozdanie prowadzone były prace eksperckie nad wyznaczeniem ONW typ nizinny, według nowych, jednolitych w całej UE kryteriów biofizycznych (zgodnie z zapisami rozporządzenia nr 1305/2013). W działania te były zaangażowane Instytuty nadzorowane przez MRiRW instytuty badawcze (Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy oraz Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy), które współpracując z MRiRW przeprowadziły szczegółowe analizy: (i) testowanie kryteriów biofizycznych zaproponowanych przez KE, (ii) przeprowadzenie ogólnokrajowego badania odczynu gleby, (iii) aktualizacja mapy glebowo-rolniczej, (iv) adaptacja kryteriów biofizycznych do warunków Polski, (v) prace nad stworzeniem metody zawężenia obszarów z naturalnymi ograniczeniami (*fine tuning*). W pierwszym półroczu 2017 r. MRiRW przeprowadziło konsultacje wyników tych prac z organizacjami działającymi w środowisku rolniczym. Równolegle skierowało do oceny służb KE raporty dotyczące wyników wyznaczenia ONW typ nizinny wg nowych zasad. Po zakończeniu uzgodnień ze KE, będzie możliwe przedstawienie ostatecznych zasięgów ONW typ nizinny w Polsce.

Reforma instytucjonalna systemu bezpieczeństwa żywności

Zarządzeniem nr 7 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 marca 2016 roku powołano *Zespół ds. reformy instytucjonalnej systemu bezpieczeństwa żywności*, który opracował propozycje zmian systemowych dotyczących nadzoru nad bezpieczeństwem żywności oraz koncepcję zmian w organizacji i funkcjonowaniu służb inspekcyjnych, w tym projektów ustaw niezbędnych do przeprowadzenia reformy instytucjonalnej systemu bezpieczeństwa żywności. W wyniku prac Zespołu opracowane zostały projekty ustawy *o Państwowej Inspekcji Bezpieczeństwa Żywności* oraz ustawy - *Przepisy wprowadzające ustawę o Państwowej Inspekcji Bezpieczeństwa Żywności*. W dniu 14 lipca 2016 r. ww. projekty ustaw zostały skierowane do konsultacji międzyresortowych i społecznych, a w maju 2017 r. projekty ustaw zostały przyjęte przez Radę Ministrów i skierowane do dalszych prac legislacyjnych w Sejmie RP.

Działania w celu likwidacji zagrożenia chorobą afrykańskiego pomoru świń (ASF) oraz łagodzenie jej skutków

Zarządzeniem nr 107 Prezesa Rady Ministrów z 11 sierpnia 2016 r., na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi został powołany *Międzyresortowy Zespół ds. łagodzenia skutków związanych z wystąpieniem przypadków afrykańskiego pomoru świń*. Powstała również Grupa Zadaniowa *ds. łagodzenia skutków związanych z wystąpieniem przypadków afrykańskiego pomoru świń* (GZ ds. ASF) powstała zgodnie z decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 czerwca 2014 r. w oparciu o § 3 ust.5 zarządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 maja 2014 r. *w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz uzgodnioną w komórkach organizacyjnych MRiRW Siatką Bezpieczeństwa Planu Zarządzania Kryzysowego MRiRW*.

W dniu 3 października 2016 r. została opublikowana ustawa z dnia 23 września 2016 r. *o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt* (Dz. U. poz. 1605). Rozwiązania zawarte w ww. ustawie usprawnią działania Inspekcji Weterynaryjnej i pomogą w walce z chorobami zakaźnymi zwierząt, w szczególności z afrykańskim pomorem świń. Opublikowano również 6 rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi związanych ze zwalczaniem zagrożenia chorobą afrykańskiego pomoru świń oraz łagodzeniem skutków jej wystąpienia.

W MRiRW opracowano kompleksowy program wsparcia w sektorze wieprzowiny, mający na celu przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń oraz łagodzenie jego skutków ekonomicznych. Elementem programu jest wniosek do Komisji Europejskiej o przyznanie pomocy finansowej celem rekompensowania strat wynikających z wprowadzonych w związku z ASF ograniczeń weterynaryjnych, z uwzględnieniem m.in. elementu nadzwyczajnych środków wsparcia rynku oraz rekompensat za nieutrzymywanie świń w gospodarstwach z niskim poziomem bioasekuracji. Program obejmuje także zmiany w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 mające na celu wsparcie działań prewencyjnych w gospodarstwach utrzymujących trzodę oraz wsparcie alternatywnych kierunków produkcji dla gospodarstw wychodzących z produkcji świń oraz szkolenia i doradztwo w zakresie działań prewencyjnych.

Zgodnie z art. 46 ust. 3 pkt 8 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. *o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, z późn. zm.) Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w drodze rozporządzenia zarządził przeprowadzenie odstrzału sanitarnego dzików. Przedmiotowym rozporządzeniem nakazuje się odstrzał sanitarny dzików do osiągnięcia gęstości populacji dzika na poziomie co najwyżej 0,5 osobnika/km² na obszarach określonych w załączniku do rozporządzenia, z wyłączeniem parków narodowych i rezerwatów przyrody. W dniu 25 lutego 2016 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 lutego 2016 r. *w sprawie zarządzenia odstrzału sanitarnego dzików* (Dz. U. poz. 229).

Postęp biologiczny w produkcji rolniczej

MRiRW podejmowało działania zmierzające do zapewnienia dotowania hodowli zwierząt gospodarskich poprzez dotacje przedmiotowe na postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej, aby zapewnić warunki do poprawy jakości genetycznej zwierząt gospodarskich i ochrony ich bioróżnorodności genetycznej, poprawiania skuteczności i profesjonalizmu w rolnictwie. W efekcie

dotacje przedmiotowe na postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej przyczyniają się to do poprawy jakości produktów uzyskiwanych od zwierząt gospodarskich ważnych dla konsumenta.

Zgodnie ze złożonymi wnioskami, MRiRW na bieżąco udzielało i wypłacało dotacje przedmiotowe na postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej, o których mowa w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 lipca 2015 r. *w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa* (Dz. U. poz. 1170, z późn. zm.). Na podstawie przepisów ww. rozporządzenia udzielano również dotacji na pokrycie kosztów badań na rzecz postępu biologicznego w produkcji roślinnej.

W dniu 5 października 2016 r. opublikowane zostało rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 września 2016 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa* (Dz. U. poz. 1614).

Agencja Rynku Rolnego wypłacała rolnikom z budżetu krajowego dopłaty z tytułu zużytego do siewu lub sadzenia materiału siewnego kategorii elitarny lub kwalifikowany (o charakterze pomocy *de minimis*). W 2016 r. ARR wypłaciła ponad 70 tys. rolnikom dopłaty z tego tytułu w łącznej kwocie 88 mln zł.

System identyfikacji i rejestracji zwierząt

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. *o zmianie ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt* (Dz. U. poz. 588) dostosowała przepisy dotyczące identyfikacji i rejestracji koniowatych do przepisów rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2015/262. W związku z tym, w okresie objętym sprawozdaniem ogłoszono 5 rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Pasze genetycznie zmodyfikowane

Ustawą z dnia 22 lipca 2006 r. *o paszach* (Dz. Urz. 2017 r. poz. 453) wprowadzony został zakaz wytwarzania, wprowadzania do obrotu i stosowania w żywieniu zwierząt pasz genetycznie zmodyfikowanych oraz organizmów genetycznie zmodyfikowanych przeznaczonych do użytku paszowego (art. 15 ust. 1 pkt 4). Czterokrotnie dokonywano zmiany terminu wejścia w życie zakazu, a ostatnią jego zmianę wprowadzono ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. *o zmianie ustawy o paszach* (Dz. Urz. 2016 poz. 2034), gdzie zgodnie z art. 65 w zakresie dotyczącym art.15 ust. 1 pkt 4 zakaz będzie obowiązywać od dnia 1 stycznia 2019 r.

Kontrola jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych

Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, do której zadań ustawowych należy m.in. kontrola jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych przywożonych z państw niebędących członkami Unii Europejskiej, z wyłączeniem państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, przeprowadziła w 2015 r. 27 487 kontroli artykułów przywożonych do Polski, co stanowiło 34,7% ilości wszystkich kontroli przeprowadzonych przez Inspekcję JHARS w 2015 r.

Program Poznaj Dobrą Żywność, uczestnictwo w systemach jakości

W okresie listopad 2015 – kwiecień 2016 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nadano znak Poznaj Dobrą Żywność 74 artykułom rolno-spożywczym, a 123 wnioski producentów o nadanie znaku są w toku procedury administracyjnej. Na dzień 31 grudnia 2016 r. znakiem Poznaj Dobrą Żywność oznaczonych jest 585 artykułów rolno-spożywczym pochodzących ze 106 firm.

W ramach PROW 2014-2020 wdrożono działanie *Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczym*, które obejmuje dwa poddziałania: 3.1 *Wsparcie na przystępowanie do systemów jakości* oraz 3.2 *Wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych realizowanych przez grupy producentów na rynku wewnętrznym*. Beneficjentami ww. poddziałań są producenci, produktów rolnych i środków spożywczym, wytwarzanych w ramach unijnych lub krajowych systemów jakości żywności, w tym producenci produktów zarejestrowanych przez Komisję Europejską jako: Chronione Nazwy Pochodzenia, Chronione Oznaczenia Geograficzne i Gwarantowane Tradycyjne Specjalności oraz producenci wytwarzający produkty w ramach rolnictwa ekologicznego. Realizacja tych poddziałań będzie wsparciem dla producentów w wytwarzaniu i dystrybucji produktów zarejestrowanych w unijnym systemie

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono już pierwsze nabory wniosków o przyznanie pomocy, a wnioski te można było składać:

- w przypadku poddziałania 3.1 do dyrektora oddziału terenowego ARR, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę wnioskodawcy,
- w przypadku poddziałania 3.2 do Centrali ARR.

W zakresie poddziałania 3.1 odbyły się dwa nabory wniosków o przyznanie pomocy, w następujących terminach:

- pierwszy nabór odbył się w dniach: 1.12.2015 r.-29.01.2016 r. – w ramach tego naboru złożono 1 186 wniosków, w zakresie których wydano 739 decyzji o przyznaniu pomocy;
- drugi nabór odbył się w dniach: 2.11.-31.12.2016 r. – w ramach tego naboru złożono 1 488 wniosków.

Natomiast w przypadku poddziałania 3.2, pierwszy nabór wniosków o przyznanie pomocy przeprowadzono w dniach: 30.09.–31.10.2016 r., a w jego zakresie złożone zostały 84 wnioski o przyznanie pomocy.

MRiRW podejmuje szereg działań służących rozwojowi sektora rolnictwa ekologicznego. W 2014 r. opracowany został dokument pt. *Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2014-2020*. Przedstawia on działania, jakie powinny być podejmowane i realizowane przez Ministerstwo oraz jednostki podległe lub nadzorowane w celu rozwoju rolnictwa ekologicznego i rynku żywności ekologicznej. Założone cele Planu realizowane były w okresie 2015-2016 m.in. przez:

- wdrażanie działań wspierających rozwój rolnictwa ekologicznego w ramach PROW 2014-2020, w tym poprzez działanie *Rolnictwo ekologiczne*:
 - 2015 r. - kwota 264,34 mln zł; liczba beneficjentów ok. 16,5 tys.,

- 2016 r. - kwota 343 mln zł²⁸; liczba beneficjentów 21,2 tys.²⁹;
- prowadzenie działań edukacyjnych, informacyjnych i promocyjnych ukierunkowanych na rynek krajowy i zagraniczny, w tym poprzez organizację lub udział w spotkaniach, konferencjach i targach (np. targach Natura Food w Łodzi, w ramach których organizowany jest Konkurs na Najlepsze Gospodarstwo Ekologiczne);
- wsparcie finansowe badań naukowych na rzecz rolnictwa ekologicznego
 - w 2015 r. dotacja dla 24 projektów badawczych na kwotę w wysokości ok. 3,5 mln zł, ostatecznie na realizację zadania wydatkowano 3 442 296,69 zł.
 - w 2016 r. dotacja dla 30 projektów badawczych na kwotę w wysokości 4,8 mln zł, ostatecznie na realizację zadania wydatkowano 4 529 855,36 zł;
- prowadzenie prac związanych z opracowaniem we współpracy z Urzędem Zamówień Publicznych przewodnika pt. *Przewodnik po Rynku Produktów Ekologicznych* dla podmiotów organizujących zamówienia publiczne, z myślą o promowaniu żywności ekologicznej;
- przygotowanie nowych przepisów prawnych z zakresu rolnictwa ekologicznego w celu utrzymania wysokiego poziomu kontroli i certyfikacji;
- rewizję, we współpracy z Polskim Centrum Akredytacji, systemu laboratoriów urzędowych funkcjonujących w ramach systemu rolnictwa ekologicznego.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 2013 r. *o środkach ochrony roślin* (Dz. U. z 2017 r., poz. 50) jednym z krajowych systemów jakości żywności jest Integrowana Produkcja Roślin (IP). Zmiana przepisów od 2014 r. wprowadziła możliwość prowadzenia certyfikacji IP podmiotom upoważnionym przez wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa. W 2015 r. na terenie kraju upoważnienia wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa do prowadzenia działalności w zakresie certyfikacji IP posiadało 7 podmiotów, które wydały producentom 2 971 certyfikatów IP. Jednocześnie Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa wydała 166 certyfikatów – dotyczyły one produkcji z 2014 r. Powierzchnia, na którą udzielono certyfikacji obejmowała 19 866,79 ha upraw. W 2015 r. certyfikowano łącznie produkcję 664 753,7 ton płodów rolnych, z czego 92,6% stanowiły jabłka.

W 2016 r. jednostki certyfikujące wydały producentom 4 207 certyfikatów. Powierzchnia, na którą udzielono certyfikacji obejmowała 27 505,2 ha upraw. łącznie certyfikowano produkcję 850 069,8 ton płodów rolnych, z czego 89,6 % stanowiły jabłka. Największą produkcję w systemie IP odnotowano w województwach: mazowieckim (59,7 %) i łódzkim (15,5%).

Kredyty, ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich, wsparcie produkcji ze względu na zmiany klimatu i kłęski żywiołowe

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 2 lutego 2016 r. *zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (Dz.U. poz. 170) uruchomione zostały nieoprocentowane kredyty na

²⁸ Płatności zrealizowane dla kampanii 2016 (zobowiązania podjęte w ramach PROW 2007-2013, PROW 2014-2020).

²⁹ Liczba beneficjentów w ramach zobowiązań podjętych w PROW 2007-2013, które przeszły w ciężar budżetu PROW 2014-2020 (na podstawie wydanych decyzji) – 17,2 tys.; Liczba beneficjentów którzy rozpoczęli zobowiązania w kampanii 2016 (na podstawie wniosków złożonych) – 4,0 tys.

sfinansowanie kosztów produkcji rolnej dla producentów rolnych, którzy złożyli wniosek o jednolitą płatność obszarową za 2015 r.

W przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 15 marca 2016 r. projekcie ustawy *o zmianie ustawy o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich* wprowadzono preferencje dla pakietowego ubezpieczenia upraw i zwierząt od skutków niekorzystnych zjawisk atmosferycznych. Zmiany w systemie ubezpieczeń mają zapewnić upowszechnienie sprzedaży pakietowych umów ubezpieczenia upraw rolnych i w efekcie zabezpieczyć producentów rolnych od strat. W związku z obecnie obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. *o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich* wydatki na ten cel określone zostały w wysokości 200,7 mln zł rocznie. Uwzględniając skutki wynikające z funkcjonowania obecnie obowiązującej ustawy, w tym zmiany, które weszły w życie z dniem 1 stycznia 2017 r., łączne wydatki na system ubezpieczeń upraw rolnych w najbliższych latach wyniosą:

- w 2017 r. – 926 603 tys. zł;
- w 2018 r. – 1 158 142 tys. zł;
- w 2019 r. – 1 389 682 tys. zł;
- w 2020 r. – 1 621 221 tys. zł.

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2015 r. *zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (Dz.U. poz. 2089) uruchomiona została pomoc dla podatników podatku rolnego, którzy w 2015 r. prowadzili chów i hodowlę ryb słodkowodnych na obszarze gmin, w których wystąpiła susza w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich.

Wsparcie w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W zakresie celu szczegółowego 3 *Bezpieczeństwo żywnościowe*, wsparcie PO RYBY 2007-2013 ukierunkowane było głównie na realizację trzech priorytetów: Priorytetu 3.1 Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa; Priorytetu 3.2 Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych; Priorytetu 3.3 Przestrzeganie/stosowanie zasad uczciwej konkurencji na wspólnotowym i globalnym rynku rolno-spożywczym.

- *Priorytet 3.1 Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa*

Dzięki wdrażaniu środka 1.1 *Pomoc publiczna z tytułu trwałego zaprzestania działalności połowowej* oraz środka 1.2. *Pomoc publiczna z tytułu tymczasowego zaprzestania działalności połowowej*, zrealizowano projekty zmniejszające dysproporcję pomiędzy żywymi zasobami wód a zdolnością połowową polskiej floty rybackiej, co pozytywnie wpływa na zachowanie różnorodności biologicznej.

W efekcie wdrażania środka 2.2 *Działania wodno-środowiskowe*, obejmującego pomoc na realizację działań ukierunkowanych na ochronę zasobów genetycznych ryb, wdrożono operacje zachowujące oryginalne, czyste linie genotypów ryb hodowlanych i zagrożonych populacji ryb dziko żyjących oraz projekty polegające na budowaniu własnej polimorficzności gatunków restytuowanych.

Natomiast, w ramach wdrażanego środka 3.2 *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej* – wsparcie finansowe zostało skierowane m.in na:

- rekultywację wód śródlądowych,
 - ochronę obszarów Natura 2000,
 - rekultywację terenów tarła i tras migracyjnych,
 - budowę i modernizację urządzeń umożliwiających wędrówkę ryb migrujących,
 - renaturyzację i utrzymaniu siedlisk, tarlisk i tras migracyjnych gatunków wędrownych ryb,
 - opracowanie i wdrożenie systemów monitoringu służących śledzeniu migracji ryb,
 - zarybianie,
 - opracowanie planów zadań ochronnych oraz planów ochrony dla obszarów Natura 2000,
 - opracowanie/wdrożenie systemów służących ostrzeganiu przed zjawiskami przyrodniczymi o negatywnych skutkach dla rybactwa.
- Priorytet 3.2 Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych

W zakresie środka 1.4 *Rybołówstwo przybrzeżne* zrealizowano łącznie 335 projektów w zakresie sprzedaży produktów rybołówstwa pochodzących z gospodarstw rybackich trudniących się rybołówstwem przybrzeżnym.

W efekcie wdrażania środka 2.5 *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu* wykorzystano blisko 126 mln zł wsparcia na realizację operacji polegających na modernizacji zakładów przetwórstwa ryb, co znacząco przyczyniło się do poprawy jakości wytwarzanych produktów rybołówstwa, zwiększenia asortymentu oferowanych produktów, poprawy warunków sanitarnych (137 zakładów) oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania cyklu produkcyjnego na środowisko (30 zakładów), a także wprowadzenia ulepszonych systemu produkcji (85 zakładów). Natomiast, w ramach środka 3.4 *Rozwój nowych rynków i kampanie promocyjne* realizowane były operacje polegające m.in. na certyfikacji produktów rybnych, opracowaniu i przeprowadzeniu kampanii promocyjnych produktów rybnych.

W ramach wsparcia obszarów zależnych od rybactwa, realizowano projekty związane z ochroną środowiska i dziedzictwa przyrodniczego na obszarach zależnych od rybactwa, dzięki czemu zwiększono możliwości utrzymania ich atrakcyjności i potencjału produkcyjnego. Wdrażane operacje, na które przeznaczono blisko 25 mln euro, polegały m.in. na:

- tworzeniu i rozwoju systemów sprzedaż bezpośredniej produktów rybactwa,
 - naprawie i konserwacji statków i łodzi rybackich,
 - rozwoju działalności usługowej związanej z wyżywieniem,
 - rozwojem działalności związanej z transportem osób lub towarów.
- Priorytet 3.3 Przestrzeganie/stosowanie zasad uczciwej konkurencji na wspólnotowym i globalnym rynku rolno-spożywczym

Realizacja przedmiotowego celu odbywała się przede wszystkim w oparciu o wdrażanie środka 2.5 *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu*, w ramach którego wsparciem objęta została organizacja rynku pierwszej sprzedaży produktów rybnych. Wprowadzenie systemu Lokalnych Centrów Pierwszej Sprzedaży Ryb przyczyniło się do zapewnienia przejrzystych zasad funkcjonowania rynku, wzrostu uczciwej konkurencyjności po stronie dostawców surowca, jak również większej stabilności dostaw surowca dla przetwórstwa rybnego.

Cel 4 Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

Stabilne finansowanie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich

Na etapie prac nad aktualizacją *Wieloletniego Planu Finansowego Państwa na lata 2016-2019*, w części 32 - Rolnictwo, 33 - Rozwój wsi, 35 - Rynki rolne Minister RiRW zgłosił do Ministerstwa Finansów wydatki w ramach budżetu państwa oraz środków europejskich w łącznej kwocie 107.683.640 tys. zł, z tego:

- w 2016 r. w kwocie 15 894 456 tys. zł,
- w 2017 r. w kwocie 30 612 511 tys. zł,
- w 2018 r. w kwocie 31 695 795 tys. zł,
- w 2019 r. w kwocie 29 480 878 tys. zł.

Na realizację zadań w latach 2016-2019 w ramach funkcji 21 Polityka rolna i rybacka planuje się przeznaczyć wydatki budżetu państwa łącznie ze środkami Unii Europejskiej w kwocie 105 318 129 tys. zł, w tym na:

- rozwój produkcji roślinnej i ochronę roślin uprawnych w kwocie 774 549 tys. zł,
- rozwój hodowli i produkcji zwierzęcej w kwocie 467 459 tys. zł,
- ochronę zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz zdrowia publicznego w kwocie 1 018 479 tys. zł,
- wsparcie gospodarstw rolnych, rozwój wsi oraz żywność regionalna, tradycyjna i systemy jakości żywności w kwocie 92 571 027 tys. zł,
- regulację i stabilizację rynków rolnych i żywnościowych w kwocie 10 443 457 tys. zł.³⁰

Działania wspierające rozwój gospodarstw w ramach PROW 2014-2020

W ramach typu operacji *Modernizacja gospodarstw rolnych* zostały przeprowadzone po dwa nabory wniosków o przyznanie pomocy w trzech obszarach (tj. rozwój produkcji prosiąt, rozwój produkcji mleka krowiego oraz rozwój produkcji bydła mięsnego). Odbyły się w terminie od dnia 19 października do dnia 17 listopada 2015 r. oraz w terminie od dnia 31 marca do dnia 29 kwietnia 2016 r.

Ponadto, w terminie od dnia 31 marca do dnia 29 kwietnia 2016 r. przeprowadzono nabór wniosków o przyznanie pomocy w obszarze: operacje związane z racjonalizacją technologii produkcji, wprowadzeniem innowacji, zmianą profilu produkcji, zwiększeniem skali produkcji, poprawą jakości produkcji lub zwiększeniem wartości dodanej produktu. W ramach nowelizacji rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dokonano m.in. podniesienia górnego progu dostępu do pomocy, z 200 tys. euro do 250 tys. euro w przypadku operacji dotyczących rozwoju produkcji prosiąt. Łącznie wpłynęły 32 994 wnioski o przyznanie pomocy.

W dniu 9 września 2016 r. zostało opublikowane rozporządzenie Ministra Finansów z tego samego dnia *w sprawie przyznania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa akredytacji jako agencji płatniczej* (Dz. U. poz. 1439) m.in. w zakresie poddziałania *Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz rozwoju małych gospodarstw*.

W trakcie naborów prowadzonych w 2015 r. i 2016 r. w ramach działania *Premie dla młodych rolników* wpłynęło odpowiednio 3 313 wniosków oraz 3 590 wniosków o przyznanie pomocy. W II połowie 2015 r. toczyły się prace nad zmianą warunków przyznawania pomocy, skutkujące zmianą

³⁰ *Sprawozdanie z realizacji Programu Działań MRiRW na lata 2015-2019 za okres 18 listopada 2015r. – 30 kwietnia 2016r.*

PROW 2014-2020 oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dla tego poddziałania. W marcu 2016 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi *zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania, wypłaty oraz zwrotu pomocy finansowej na operacje typu „Premie dla młodych rolników” w ramach poddziałania „Pomoc w rozpoczęciu działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników”* (Dz. U. poz. 345), w którym uelastyczniono warunki przyznawania premii poprzez uwzględnienie różnej kolejności czynności podejmowanych w związku z rozpoczynaniem po raz pierwszy prowadzenia działalności w gospodarstwie rolnym jako kierujący tym gospodarstwem, jak również doprecyzowano niektóre przepisy rozporządzenia.

W celu realizacji działania *Tworzenie grup i organizacji producentów* w dniu 18 sierpnia 2016 r. opublikowane zostało rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 sierpnia 2016 r. *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania, wypłaty oraz zwrotu pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie grup i organizacji producentów” objętego PROW 2014-2020* (Dz. U. poz. 1284). Działanie jest wdrażane przez ARiMR, a pierwszy nabór był prowadzony w terminie od 30 września 2016 r. do 28 listopada 2016 r.

W grudniu 2015 r. został przeprowadzony pierwszy nabór wniosków w ramach działania *Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój*. W sierpniu 2016 r. ogłoszono nabór tematyczny wniosków dla beneficjentów, w ramach którego rolnicy, którzy chcą rozpocząć działalność przetwórczą będą mogli ubiegać się o refundację kosztów kwalifikowalnych poniesionych na inwestycje związane z uruchamianiem przetwórstwa na bazie prowadzonej w gospodarstwie produkcji. Natomiast na przełomie kwietnia i maja 2017 roku odbył się kolejny nabór wniosków dla podmiotów prowadzących działalność przetwórczą oraz sprzedaż hurtową produktów rolnych, w zakresie m.in. budowy nowych zakładów przetwórczych. W dniu 8 sierpnia 2016 roku opublikowano nowelizację rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lipca 2016 r. *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój” objętego PROW na lata 2014-2020* (Dz. U. poz. 1191), polegającą m.in. na uwzględnieniu w ramach kryteriów wyboru operacji podmiotów zajmujących się sprzedażą hurtową. W dniu 18 października 2016 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podpisał nowelizację rozporządzenia dla tego poddziałania polegającą na wydłużeniu z 8 do 10 miesięcy okresu trwania oceny wniosków przez ARiMR dla wniosków złożonych w grudniu 2015 r.

Badania i innowacje

Badania na rzecz zrównoważonego rozwoju sektora rolno-spożywczego są prowadzone przez Instytuty nadzorowane przez MRiRW (m.in. Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa - PIB, Instytut Zootechniki - PIB, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - PIB, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - PIB w Radzikowie, Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu, Instytut Technologiczno -Przyrodniczy w Falentach, Instytut Ochrony Roślin - PIB w Poznaniu, Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach). W analizowanym okresie realizowany był Strategiczny Program badań naukowych i prac rozwojowych *Środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo* (BIOSTRATEG), będący jednym z siedmiu strategicznych, interdyscyplinarnych kierunków badań naukowych i prac rozwojowych wskazanych w Krajowym Programie Badań, ustanowionym uchwałą Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2011 r. Jego celem głównym jest rozwój wiedzy w obszarach Programu, prowadzący

do poprawy międzynarodowej pozycji Polski w badaniach naukowych i pracach rozwojowych w tej dziedzinie oraz transfer do otoczenia społeczno-gospodarczego innowacyjnych rozwiązań opracowanych w ramach programu.

Ważnym elementem omawianego kierunku interwencji, są realizowane w okresie 2016-2020 programy wieloletnie wykonywane przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB w Puławach (*Wspieranie działań w zakresie kształtowania środowiska rolniczego oraz zrównoważonego rozwoju produkcji rolniczej w Polsce*), Instytut Ochrony Roślin – PIB w Poznaniu (*Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska*) oraz konsorcjum Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Instytut Genetyki Roślin PAN w Poznaniu, Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach (*Ulepszanie krajowych źródeł białka roślinnego, ich produkcji, systemu obrotu i wykorzystania w paszach*). Kontynuowana jest realizacja programów przez Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach - samodzielnie (*Działania na rzecz poprawy konkurencyjności i innowacyjności sektora ogrodniczego z uwzględnieniem jakości i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska naturalnego*) i wraz z Instytutem Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – PIB w Radzikowie (*Tworzenie naukowych podstaw postępu biologicznego i ochrona roślinnych zasobów genowych źródłem innowacji i wsparcia zrównoważonego rolnictwa oraz bezpieczeństwa żywnościowego kraju*). Realizowane programy wywierają pozytywny wpływ na konkurencyjność i innowacyjność gospodarki, stanowiąc wsparcie dla działań administracji rządowej, mających na celu umacnianie pozycji i konkurencyjności oraz innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego, zwiększenie udziału rolnictwa w wartości dodanej, racjonalne wykorzystanie zasobów, ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, restrukturyzację i przekształcenia na obszarach wiejskich, dostosowanie rolnictwa do zmian klimatu.

MRiRW również aktywnie włączyło się do dyskusji związanej z rozpoczynającymi się pracami nad przygotowaniem ostatniego trzyletniego Programu Prac Horyzont 2020 na lata 2018-2020. Z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Polska prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej podjęła dyskusję na rzecz wypracowania rozwiązań, które pozwalałyby m.in. na zwiększenie udziału jednostek naukowo-badawczych w środkach w ramach programu Horyzont 2020. Postulat silniejszego włączenia potencjału badawczego państw Grupy Wyszehradzkiej w realizację projektów w obszarze rolnictwa w ramach programu Horyzont 2020 został wpisany do programu prac polskiej prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej.

W celu wzmocnienia transferu wiedzy pomiędzy nauką a praktyką rolniczą utworzona została w 2015 r. Sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR). Sieć, działająca w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW), ma na celu przede wszystkim ułatwienie wymiany wiedzy fachowej oraz dobrych praktyk w zakresie innowacji oraz wspieranie wdrażania innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Pomoc finansowa

W okresie objętym sprawozdaniem ARiMR udzielała:

a) producentom mleka, producentom świń oraz producentom owoców i warzyw, których przychody były niewystarczające na sfinansowanie niepodatkowych należności budżetowych o charakterze publiczno-prawnym powstałych od dnia 7 sierpnia 2014 r. do końca kwietnia 2016 r.

nieoprocentowane pożyczki na spłatę tych zobowiązań. Kwoty pożyczek nie mogą przekroczyć wysokości kwot nieuregulowanych należności budżetowych o charakterze publiczno-prawnym, z wyłączeniem odsetek,

b) pomocy finansowej dla producentów rolnych, w których gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej powstały szkody w danej uprawie w wysokości co najmniej 70% lub szkody powstały na powierzchni co najmniej 70% upraw w szklarniach i tunelach foliowych, spowodowane wystąpieniem w 2016 r. niekorzystnych zjawisk atmosferycznych takich jak grad, huragan, deszcz nawalny lub susza w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich,

c) pomocy dla producentów rolnych w których gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej w wyniku suszy, gradobicia, huraganu, deszczu nawalnego lub ujemnych skutków przezimowania powstały szkody w danej uprawie w wysokości, co najmniej 50% i mniej niż 70% lub szkody powstały na powierzchni co najmniej 50% i mniej niż 70% upraw w szklarniach i tunelach foliowych.

Ponadto w 2016 r. wprowadzono przepisy, zgodnie z którymi ARiMR może stosować dopłaty do oprocentowania kredytów na spłatę zobowiązań cywilnoprawnych, kredyty przeznaczone są dla producentów rolnych których przychody są niewystarczające na sfinansowanie zobowiązań cywilnoprawnych w okresie od dnia 7 sierpnia 2014 r. do dnia 30 kwietnia 2016, które zostały podjęte w związku z prowadzeniem produkcji mleka, świń lub owoców i warzyw. Kwota kredytu nie może przekroczyć kwoty zobowiązań cywilno - prawnych i jednocześnie kwoty 5 mln zł na gospodarstwo rolne. Oprocentowanie tych kredytów dla kredytobiorcy wynosi 1% przez pierwsze dwa lata od dnia zawarcia umowy kredytu bankowego, a następnie 2,5%. Powyższy kredyt może być udzielony maksymalnie na okres 8 lat. Powyższe kredyty mogły być udzielane do 30 kwietnia 2017 r.

Wsparcie eksportu, wymiana handlowa

Utworzona została, na bazie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A. (PAIIZ), Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A. (PAIH), która weszła w skład Grupy Polski Fundusz Rozwoju (PFR). Głównymi celami PAIH są wsparcie umiędzynarodowienia polskich przedsiębiorców, promocja polskiego eksportu oraz polskich i zagranicznych inwestorów. PAIH, dzięki opracowanym procedurom wymiany informacji między członkami Grupy PFR, oferuje swoje usługi doradcze i promocyjne, a także promuje wśród swoich klientów instrumenty pozostałych instytucji Grupy, które obejmują w szczególności: finansowanie obrotowe i inwestycyjne w kraju i za granicą, dotacje na opracowanie i wdrożenie strategii internacjonalizacji, program rządowy Finansowe Wspieranie Eksportu oraz ograniczanie ryzyka kontrahentów zagranicznych. Działania te są realizowane przy udziale pozostałych instytucji koordynowanych przez PFR, tj. Agencji Rozwoju Przemysłu (ARP), Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK), Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE) oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP).

W 2016 r. rozpoczęto realizację projektu *Promocja gospodarki w oparciu o polskie marki produktowe – Marka Polskiej Gospodarki – Brand* w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjny Rozwój. Wybrano 12 branż polskiej gospodarki o proeksportowym charakterze, dla których przygotowano 3 letnie programy promocji. Są to następujące branże: sprzęt medyczny, maszyny i urządzenia, kosmetyki, IT/ICT, biotechnologia i farmaceutyka, moda polska, budowa i wykańczanie budowli, jachty i łodzie, meble, polские specjalności żywnościowe, sektor usług prozdrowotnych oraz części

samochodowe i lotnicze. Opracowano również specjalne programy promocji na perspektywicznych rynkach dla polskiego eksportu. Rynkami tymi zostały Algieria, Indie, Iran, Meksyk oraz Wietnam. W ramach projektu prezentowano także potencjał polskiej gospodarki podczas dużych przedsięwzięć promocyjnych o znaczeniu światowym. W 2016 r. zrealizowano program promocji na targach Cosmoprof 2016 w Bolonii, przygotowany dla branży kosmetycznej w związku z objęciem przez Polskę statusu kraju partnerskiego na targach.

Polska poparła podpisanie umowy o wolnym handlu UE z Kanadą (CETA). Wypracowywano i prezentowano na forum UE polskie stanowiska odnośnie negocjowanych przez UE umów z USA, ugrupowaniem MERCOSUR, Meksykiem, Chile, Ekwadorem, Japonią, Filipinami, Indonezją, pogłębienia Unii Celnej z Turcją, Nowego Porozumienia Ramowego z Armenią, umowy inwestycyjnej z Chinami oraz na forum wielostronnym (WTO) i plurilateralnym w odniesieniu do liberalizacyjnych umów o handlu usługami (TISA) i towarami środowiskowymi (EGA).

Prowadzono prace mające na celu identyfikację barier w dostępie do rynków pozaunijnych dla polskich producentów i eksporterów oraz podejmowano działania ukierunkowane na eliminację tych barier. Prace prowadził, funkcjonujący przy Ministrze Rozwoju i Finansów, *Zespół do Spraw Barier w Dostępie do Rynków Krajów Trzecich*. Ogółem w ramach prac Zespołu w 2016 r. analizowano ok. 40 krajów pozaunijnych. Zidentyfikowano oraz omówiono ponad 380 barier w dostępie do rynków tych krajów.

Rada Dialogu Społecznego w Rolnictwie

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w dniu 6 kwietnia 2016 r. wydał Zarządzenie Nr 11 powołujące Radę Dialogu Społecznego w Rolnictwie jako organ pomocniczy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Celem powołania tego organu jest stworzenie platformy do prowadzenia dialogu pomiędzy Ministrem a organizacjami działającymi w zakresie rolnictwa i obszarów wiejskich oraz wypracowywania wspólnych rozwiązań. W celu usprawnienia działalności Rady utworzone zostały następujące eksperckie zespoły zadaniowe:

1. Zespół ds. Kształtowania Ustroju Rolnego;
2. Zespół ds. Innowacyjności w Rolnictwie;
3. Zespół ds. Produktów Pochodzenia Zwierzęcego;
4. Zespół ds. Produktów Pochodzenia Roślinnego;
5. Zespół ds. Bezpieczeństwa i Jakości Żywności;
6. Zespół ds. Promocji;
7. Zespół ds. Zwalczania Nieuczciwej Konkurencji;
8. Zespół ds. Sprzedaży Bezpośredniej;
9. Zespół ds. Stabilizacji Rynków Rolnych i Ograniczania Ryzyka;
10. Zespół ds. Spółdzielczości Rolniczej.

Wsparcie w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W zakresie celu szczegółowego 4 *Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego*, wsparcie PO RYBY 2007-2013 ukierunkowane było głównie na realizację priorytetu 4.1 *Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego* – w ramach którego dofinansowaniem objęto m.in. projekty związane z modernizacją infrastruktury produkcyjnej w rybnactwie, innowacyjnym wyposażeniem gospodarstw, promocją rozwiązań technicznych przyjaznych dla środowiska, czy upowszechnianiu informacji w zakresie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych.

Realizacja przedmiotowego celu odbywała się głównie poprzez wdrażany środek 2.1 *Inwestycje w chów i hodowlę ryb*, w ramach którego utworzono 97 nowoczesnych obiektów chowu i hodowli, a 298 już istniejących zostało poddanych modernizacji. Natomiast, w ramach środka 2.5 *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu* w 110 zakładach wprowadzono ulepszone systemy produkcji (jakość, innowacje technologiczne). Wprowadzono również 44 innowacyjne i proekologiczne procesy technologiczne.

W efekcie wdrażanego środka 3.3 *Inwestycje w portach rybackich, miejscach wyładunku i przystaniach* zrealizowane zostały projekty przyczyniające się zarówno do poprawy warunków bezpieczeństwa i higieny pracy w miejscach wyładunku, jak również poprawy stanu sprzętu połowowego i jednostek rybackich. W zakresie środka 3.5. *Projekty pilotażowe* były realizowane projekty służące opracowaniu, testowaniu i wdrożeniu nowych rozwiązań technicznych i technologicznych mających na celu m.in. zmniejszenie negatywnego wpływu rybnactwa na środowisko, doskonalenia metod chowu i hodowli ryb.

Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich

Działania obszarowe PROW 2014-2020

W ramach WPR realizowana jest zasada wzajemnej zgodności oraz działania środowiskowe w ramach PROW 2014-2020, na których realizację przeznaczono 30% budżetu PROW. Działania te zostały tak zaprojektowane, aby w ramach I filaru WPR, poprzez płatności bezpośrednie oraz II filaru, poprzez PROW (*Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne, Działanie rolnictwo ekologiczne, Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) oraz działanie zalesieniowe*) w sposób całościowy i komplementarny realizowano poszczególne cele, dotyczące m.in. zachowania różnorodności biologicznej.

Gospodarka odpadami

W dniu 28 listopada 2014 r. uchwalono ustawę o zmianie ustawy o *utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2015 r. poz. 87), która wprowadziła pakiet najpilniejszych zmian w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi, niezbędnych dla uniknięcia rozbieżności interpretacyjnych przy stosowaniu ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz usunięcia problemów utrudniających stosowanie ustawy, a także zapewniających jej prawidłowe funkcjonowanie.

W ramach PROW 2007-2013, realizowano projekty w ramach działania 321 *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej*, m.in. przyznawana była pomoc dot. tworzenia systemu zbierania i odbierania oraz przetwarzania odpadów komunalnych. Do dnia 31 grudnia 2015 r. dzięki zrealizowanym operacjom utworzono system, który umożliwi zagospodarowanie 262,86 tys. ton odpadów. Dzięki tym operacjom z udoskonalonych usług tworzenia systemu zbierania i odbierania oraz przetwarzania odpadów komunalnych korzystają 2 343 616 osoby.

Kontynuowane było wsparcie udzielane w ramach programu priorytetowego Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) *Racjonalna Gospodarka Odpadami*. W okresie sprawozdawczym zostało uchwalonych 9 wojewódzkich planów gospodarki odpadami (WPGO), a kolejnych 7 projektów WPGO było w trakcie opiniowania i uzgadniania planów inwestycyjnych (stan na 18 stycznia 2017 r.). W ramach programu, w grudniu 2016 r., zakończono nabór wniosków. Ważnymi projektami w ramach przeprowadzonego naboru są przedsięwzięcia, po raz pierwszy dofinansowywane ze środków NFOŚiGW, które służą rozwojowi infrastruktury technicznej procesów logistycznych związanych z pozyskaniem, magazynowaniem i dystrybucją niesprzedanych lub niespożytych artykułów żywnościowych skutkujących zapobieganiem powstawania odpadów żywności.

Prawo wodne

Od 2014 r. Ministerstwo Środowiska prowadziło prace związane z nowelizacją ustawy *Prawo wodne*. Projekt nowej ustawy został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 października 2016 r. Celem nowej ustawy jest zmiana nieefektywnego systemu zarządzania gospodarką wodną przez wzmocnienie zlewniowego zarządzania tą gospodarką. Przewidziana jest również transpozycja dyrektywy 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniem powodowanym przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. Urz. WE L 375 z 31.12.1991) oraz pełne wdrożenie zasady zwrotu kosztów usług wodnych zgodnie z art. 9 dyrektywy 2000/60/WE z dnia

23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE 327 z 22.12.2000).

Gospodarka wodna na obszarach wiejskich

Środki w rezerwie celowej budżetu państwa na zadania z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych zostały zwiększone z 210 mln w latach 2011-2015, do 260 mln w roku 2016. Środki z rezerwy stanowią wsparcie budżetów wojewodów w realizacji najpilniejszych zadań z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych podstawowych i wód istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa, a także są przeznaczane na zwiększenie dotacji podmiotowej na dofinansowanie spółek wodnych w celu wykonania najpilniejszych zadań melioracyjnych z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych szczegółowych. Począwszy od roku 2011, część kwoty z rezerwy celowej budżetu państwa na utrzymanie urządzeń melioracji wodnych podstawowych i wód istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa, została przeznaczona dla spółek wodnych na realizację zadań z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych szczegółowych (6 mln zł w 2011 r. i 16 mln zł w roku 2016). Na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w projekcie ustawy budżetowej na rok 2017 zaplanowano środki rezerwy celowej w wysokości 260 mln na ten cel, w tym 40 mln dla spółek wodnych. Ustanowiona rezerwa celowa stanowi 221% środków zaplanowanych na ten cel w budżetach wojewodów.

W *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020* na liście projektów strategicznych został umieszczony projekt pn. *Woda dla rolnictwa*, przewidziany do realizacji w latach 2017-2023. Celem projektu, opracowanego przez MRiRW, jest poprawa stabilności i ciągłości produkcji rolniczej w warunkach okresowych niedoborów i nadmiarów wody, w tym przede wszystkim wsparcie gospodarstw rodzinnych w budowie, odbudowie i prawidłowym wykorzystaniu urządzeń melioracyjnych dla poprawienia warunków produkcji, powiększenia retencji wodnej oraz osiągnięcia efektów środowiskowych.

Dodatkowo w programie wieloletnim na lata 2016-2020 pod nazwą *Przedsięwzięcia technologiczno-przyrodnicze na rzecz innowacyjnej, efektywnej i niskoemisyjnej gospodarki na obszarach wiejskich* realizowane jest zadanie *Utworzenie i prowadzenie bazy obiektów małej retencji oraz prowadzenie Centralnej Bazy Danych Melioracyjnych*.

Polski Fundusz Rozwoju (PFR)

PFR został utworzony w kwietniu 2016 r. na bazie spółki Polskie Inwestycje Rozwojowe S.A.. Jest to grupa instytucji finansowych i doradczych dla przedsiębiorców, samorządów i osób prywatnych inwestująca w zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy kraju. Połączenie potencjału poszczególnych instytucji pozwala na osiągnięcie efektu synergii i zwiększa możliwości pozyskiwania finansowania z rynku, umożliwiając realizację dużych projektów. PFR pełni ważną rolę m.in. w polityce inwestycyjnej kraju, inwestując w zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Polski poprzez uzupełnienie zaangażowania sektora prywatnego w zaspokajaniu potrzeb polskich przedsiębiorstw oraz wsparcie priorytetowych segmentów gospodarki. PFR stanowi także platformę usług finansowych i doradczych dysponującą zestawem narzędzi na wzór instytucji rozwojowych istniejących na dojrzałych rynkach. Fundusz działa w celu zapewnienia kapitału dla polskich firm i łagodzenia wahań koniunktury gospodarczej. Wspiera rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, ekspansję zagraniczną polskich przedsiębiorstw, promocję gospodarki i napływ inwestycji zagranicznych. Narzędzia PFR są

wykorzystywane do realizacji kluczowych programów rządowych wspierających rozwój Polski (np. Program *Start in Poland*, Program Gwarancji dla MŚP, Program Mieszkanie Plus, Program Elektromobilności)³¹.

Transformacja gospodarki w kierunku niskoemisyjnej i gospodarki o obiegu zamkniętym

Przygotowano Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów powołującego Zespół międzyresortowy, którego celem jest opracowanie projektu dokumentu określającego strategię transformacji do gospodarki niskoemisyjnej. Powołano również, na mocy zarządzenia Ministra Rozwoju, *Zespół do spraw Gospodarki o Obiegu Zamkniętym*, w ramach którego będą trwały prace nad *Mapą drogową transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym*. Odbyły się dwa spotkania Zespołu, podczas których zaprezentowana koncepcję Ministerstwa Rozwoju w zakresie Mapy Drogowej oraz powołano tematyczne grupy robocze. Ponadto opracowano wstępny projekt Mapy drogowej, która jest podstawą prac Zespołu w 2017 r.

Odnawialne źródła energii

Realizowane były działania dotyczące wspierania inwestycji w odnawialne źródła energii w ramach programów prowadzonych przez NFOŚiGW. Dodatkowo nowelizacja ustawy o *odnawialnych źródłach energii* (OZE) z 22.06.2016 r. wprowadziła niezbędne zmiany definicyjne, preferencyjne zasady rozliczeń wytwórców energii ze źródeł odnawialnych w mikroinstalacji oraz szereg regulacji prosumenckich, wprowadziła ponadto do polskiego porządku prawnego pojęcia *sui generis* - autonomicznych regionów energetycznych (klastrow energii i spółdzielni energetycznych) oraz zwiększenia możliwości wykorzystania OZE przez JST (Jednostki Samorządu Terytorialnego), doprecyzowała zasady rozliczania pomocy publicznej w związku z uczestnictwem w systemie wsparcia OZE, wprowadziła i doprecyzowała przepisy dotyczące koszyków aukcyjnych w nowym systemie wsparcia OZE.

W dniu 21 marca 2014 r. została przyjęta przez Sejm ustawa o *zmianie ustawy o biokomponentach i biopaliwach ciekłych oraz niektórych innych ustaw*. Zmiany w dotychczas obowiązujących przepisach dotyczą w szczególności kwestii wynikających z wprowadzonego przez dyrektywę 2009/28/WE obowiązkowego celu w zakresie 10% udziału energii odnawialnej w transporcie w 2020 r. oraz kwestii dotyczących wprowadzenia kryteriów zrównoważonego rozwoju dla biokomponentów i biopaliw ciekłych. Ponadto ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy o systemie monitorowania i kontrolowania jakości paliw oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1088) dokonano wdrożenia do polskiego porządku prawnego dyrektywy 2009/30/WE zmieniającej dyrektywę 98/70/WE odnoszącą się do specyfikacji benzyny i olejów napędowych oraz wprowadzającą mechanizm monitorowania i ograniczania emisji gazów cieplarnianych oraz zmieniającą dyrektywę Rady 1999/32/WE odnoszącą się do specyfikacji paliw wykorzystywanych przez statki żeglugi śródlądowej oraz uchylającą dyrektywę 93/12/EWG.

Zmiany w prawie łowieckim

W dniu 22 czerwca 2016 r. Sejm RP przyjął ustawę o *zmianie ustawy – Prawo łowieckie* (Dz. U. poz. 1082), która zakładała, że odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzęta łowne, z wyjątkiem

³¹ Sprawozdanie z realizacji Planu na rzecz odpowiedzialnego rozwoju

zwierząt łownych objętych całoroczną ochroną, w uprawach i płodach rolnych wypłacane będą ze środków Funduszu Odszkodowawczego. W ustawie przyjęto, że Fundusz Odszkodowawczy będzie państwowym funduszem celowym, którego dysponentem będzie minister właściwy do spraw środowiska, a jego przychody pochodzić będą z rocznych składek wnoszonych przez dzierżawców lub zarządców obwodów łowieckich, darowizn i zapisów, dotacji z budżetu państwa oraz innych dochodów uzyskiwanych przez Fundusz.

Zgodnie ustawą z dnia 2 grudnia 2016 r. *o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2017* (Dz. U. poz. 1984) przepisy dotyczące wypłaty odszkodowań z Funduszu Odszkodowawczego będą obowiązywały od dnia 1 stycznia 2018 r., a od dnia 15 czerwca 2018 r., środki Funduszu Odszkodowawczego na wypłatę odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzęta łowne na obszarach obwodów łowieckich, z wyjątkiem szkód wyrządzonych przez zwierzęta łowne objęte całoroczną ochroną, będą pochodziły z budżetu państwa.

Rezerwa celowa na utrzymanie urządzeń melioracji wodnych podstawowych i wód istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa

Na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w projekcie *ustawy budżetowej na rok 2017* zaplanowano środki rezerwy celowej w wysokości 260 mln zł na wsparcie budżetów wojewodów w realizacji najpilniejszych zadań z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych podstawowych i wód istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa, a także na zwiększenie dotacji podmiotowej na dofinansowanie spółek wodnych w celu wykonania najpilniejszych zadań melioracyjnych z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych szczegółowych. Ustanowiona rezerwa celowa stanowi 221% środków zaplanowanych na ten cel w budżetach wojewodów.

Kształtowanie ustroju rolnego, Zagospodarowanie przestrzenne

W MRiRW opracowany został projekt ustawy *o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw*, który w dniu 8 stycznia 2016 r. skierowany został do konsultacji społecznych oraz uzgodnień międzyresortowych. W dniu 11 lutego 2016 r. projekt ten został przyjęty przez Stały Komitet Rady Ministrów, a następnie w dniu 23 lutego 2016 r. przez Radę Ministrów. W dniu 4 marca 2016 r. projekt ustawy został przekazany do Sejmu RP. W dniu 14 kwietnia 2016 r. Sejm RP uchwalił ustawę o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw, która weszła w życie 30 kwietnia 2016 r.

Podjęto prace nad nowelizacją ustawy *o scalaniu i wymianie gruntów*. W dniu 29 września 2016 r. złożono prośbę o włączenie projektu ustawy *o zmianie ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów oraz o zmianie niektórych ustaw* do wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów. Ponadto w dniu 15 grudnia 2016 r. odbyło się seminarium podsumowujące XL *Ogólnopolski Konkurs Jakości Prac Scaleniowych* promujące zdobyte doświadczenia i najlepsze stosowane praktyki w pracach scaleniowych.

W okresie sprawozdawczym trwały prace nad projektem ustawy - *Kodeks urbanistyczno-budowlany*. We wrześniu 2016 r. projekt został skierowany do uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji publicznych. W ramach konsultacji organizowane były także spotkania i konferencje

z przedstawicielami organów administracji publicznej, organizacji branżowych oraz społecznych. Projekt Kodeksu przewiduje:

- 1) wzmocnienie planistycznych narzędzi ograniczania nadmiernego zasklepienia gleby będącego wynikiem niepożądanego suburbanizacji, odbywającej się kosztem terenów wiejskich, poprzez regulacje w zakresie wyznaczania terenów pod nową zabudowę w sposób zwarty i dostosowany do aktualnego zapotrzebowania, przeciwdziałającego rozprzestrzenianiu się zabudowy na obszarach użytków rolnych (przy czym pierwszym etapem działań służących realizacji tego celu była zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) wprowadzona ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 1023)),
- 2) poprawę warunków rozwoju obszarów wiejskich m.in. poprzez umożliwienie eliminacji konfliktów przestrzennych i społecznych powstających dotychczas w wyniku lokalizacji kolidujących funkcji (np. mieszkaniowej, w tym wielorodzinnej) na obszarach zabudowy związanej z produkcją rolniczą,
- 3) możliwość ustalenia przez gminy standardów regulujących stopień niezbędnego dostępu sieci osadniczej m.in. do systemów komunikacji (w tym transportu publicznego) oraz innych elementów infrastruktury.

Zaproponowane rozwiązania umożliwią:

- 1) ochronę zasobu gruntów rolnych przed niepożądanym uszczupleniem,
- 2) umożliwienie mitygacji zmian klimatu związanych ze skutkami nadmiernego zasklepienia gleby,
- 3) niezbędną intensyfikację produkcji rolniczej przy minimalizacji ryzyka inwestycyjnego,
- 4) podniesienie standardu zabudowy i dostępności przestrzennej obszarów wiejskich.

Skierowanie projektu Kodeksu do Sejmu planowane jest na I kwartał 2018 r.

Ustawą z dnia 9 marca 2016 r. *o zmianie ustawy o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 337) wprowadzono obowiązek posiadania na dzień 31 maja danego roku tytułu prawnego do gruntów Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, do których rolnik ubiega się o płatności.

Z dniem 10 października 2015 r. weszła w życie zmiana ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (Dz. U. z 2015 r., poz. 909 ze zm.), którą wprowadzona została możliwość zmiany przeznaczenia gruntów klas I–III o powierzchni do 0,5 ha poza planem zagospodarowania przestrzennego, jeżeli co najmniej połowa powierzchni każdej zwartej części gruntu zawiera się w obszarze zwartej zabudowy oraz jeżeli grunty te znajdują się w odległości nie większej niż 50 m od granicy najbliższej działki budowlanej i drogi publicznej. Z dniem 23 listopada 2015 r. weszła w życie kolejna zmiana ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (Dz. U. z 2015 r., poz. 909 ze zm.), którą zostało rozstrzygnięte jaki organ pełni rolę wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym wobec należności i opłat z tytułu wyłączenia z produkcji gruntów rolnych.

Polityka klimatyczna

W lipcu 2016 r. służby KE przedstawiły pakiet legislacyjny określający szczegółowe cele i zadania w zakresie realizacji polityki klimatycznej UE po 2020 r. przez sektory non-ETS oraz LULUCF (sektor użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwa). Obejmuje on 2 projekty

rozporządzeń: (i) w sprawie rocznych wiążących ograniczeń emisji gazów cieplarnianych przez państwa członkowskie w latach 2021–2030 na rzecz stabilnej unii energetycznej i w celu wywiązania się ze zobowiązań wynikających z porozumienia paryskiego, oraz zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 525/2013 w sprawie mechanizmu monitorowania i sprawozdawczości w zakresie emisji gazów cieplarnianych oraz zgłaszania innych informacji mających znaczenie dla zmiany klimatu oraz (ii) w sprawie włączenia emisji i pochłaniania gazów cieplarnianych pochodzących z działalności związanej z użytkowaniem gruntów, zmianą użytkowania gruntów i leśnictwem do ram polityki klimatyczno-energetycznej do roku 2030 i zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 525/2013 w sprawie mechanizmu monitorowania i sprawozdawczości w zakresie emisji gazów cieplarnianych oraz zgłaszania innych informacji mających znaczenie dla zmiany klimatu.

W ramach pierwszego z nich określa się cele redukcyjne w zakresie emisji gazów cieplarnianych w ramach non-ETS dla poszczególnych państw członkowskich w perspektywie do 2030 r. Cel dla Polski określony został na -7% redukcji w stosunku do poziomu z roku 2005. Drugi projekt określa zasady związane ze sposobem włączenia sektora LULUCF, który dotychczas nie był elementem pakietu energetyczno-klimatycznego, do polityki klimatycznej UE. Zakłada się, że na sposób realizacji celu redukcyjnego będzie mogło, w pewnym zakresie, wpływać pochłanianie dwutlenku węgla związane z tym sektorem. Obecnie trwają wciąż prace związane z ostatecznym kształtem obu projektów, na kolejnym etapie negocjacji zarówno na poziomie unijnym jak i krajowym będzie należało podjąć decyzję odnośnie poziomu partycypacji poszczególnych sektorów w realizacji celu redukcyjnego. Finalizacja prac w tym zakresie przewidziana jest na rok 2018.

Wsparcie w zakresie Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”

W zakresie celu szczegółowego 5 *Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich*, wsparcie PO RYBY 2007-2013 ukierunkowane było na realizację następujących priorytetów:

- Priorytetu 5.1 *Ochrona środowiska naturalnego w sektorze rolniczym i różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich*,
- Priorytetu 5.3 *Adaptacja rolnictwa i rybactwa do zmian klimatu oraz ich udział w przeciwdziałaniu tym zmianom (mitygacji) oraz*
- Priorytetu 5.4 *Zrównoważona gospodarka leśna i łowiecka na obszarach wiejskich*,

w ramach których dofinansowaniem objęto, m.in. działania w zakresie ochrony wartości przyrodniczych obszarów rybackich, utrzymania cennych siedlisk przyrodniczych (stawów) wymagających stosowania tradycyjnych lub odpowiednio zaplanowanych form gospodarowania, utrzymania różnorodności biologicznej, czy adaptacji produkcji rybackiej do zmiennych zjawisk atmosferycznych i zmian klimatu.

Wdrażanie środka 1.1 *Pomoc publiczna z tytułu trwałego zaprzestania działalności połowowej*, środka 1.2 *Pomoc publiczna z tytułu tymczasowego zaprzestania działalności połowowej* oraz środka 1.4 *Rybactwo przybrzeżne*, przyczyniło się do zmniejszenia dysproporcji pomiędzy istniejącymi żywymi zasobami wód, a zdolnością połowową polskiej floty rybackiej. Natomiast, w ramach środka 1.3 *Inwestycje na statkach rybackich i selektywność* udzielono szerokiego wsparcia na wymianę narzędzi

połowowych oraz silników na statkach rybackich – co znacząco przyczyniło się do poprawy wydajności energetycznej w produkcji rybackiej, przy zachowaniu dbałości o różnorodność biologiczną zasobów.

W ramach wdrażanego środka 3.2 *Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej* wsparciem objęto:

- rekultywację wód śródlądowych,
- ochronę obszarów Natura 2000,
- rekultywację terenów tarła i tras migracyjnych,
- budowę i modernizację urządzeń umożliwiających wędrówkę ryb migrujących,
- renaturyzację i utrzymanie siedlisk, tarlisk i tras migracyjnych gatunków wędrownych ryb,
- opracowanie/wdrożenie systemów monitoringu służących śledzeniu migracji ryb,
- zarybianie,
- opracowanie planów zadań ochronnych oraz planów ochrony dla obszarów Natura 2000,
- opracowanie/wdrożeniu systemów służących ostrzeganiu przed zjawiskami przyrodniczymi o negatywnych skutkach dla rybactwa.

Ponadto, realizacja powyższych celów dokonywała się również w oparciu o wsparcia obszarów zależnych od rybactwa, w ramach którego wdrożono projekty związane z ochroną środowiska i dziedzictwa przyrodniczego na obszarach zależnych od rybactwa w celu utrzymania jego atrakcyjności i przywracaniu potencjału produkcyjnego. Wdrożone operacje polegały m.in. na:

- rekultywacji, w tym renaturyzacji i utrzymaniu zbiorników wodnych,
- ochronie przeciwpowodziowej,
- regulacji możliwości retencyjnych wód przez realizację programu małej retencji,
- racjonalnym gospodarowaniu zasobami wodnymi,
- ukształtowaniu trasy regulacyjnej linii brzegowej - z wyłączeniem inwestycji melioracyjnych dotyczących obiektów chowu i hodowli ryb lub innych organizmów wodnych,
- inwestycjach melioracyjnych,
- budowie, odbudowie lub zabezpieczeniu szlaków wodnych,
- zachowaniu różnorodności biologicznej i ochronionych gatunków ryb lub innych organizmów wodnych,
- zachowaniu i zabezpieczeniu obszarów objętych szczególnymi formami ochrony przyrody, w tym Natura 2000,
- renowacji, zabezpieczeniu i oznakowaniu kąpielisk,
- remontach lub odbudowie budynków lub budowli, wraz z instalacjami i urządzeniami technicznymi, związanych z prowadzeniem działalności rybackiej, uszkodzonych albo zniszczonych w wyniku klęski żywiołowej, lub ich wyposażenie w zakresie niezbędnym do prowadzenia działalności rybackiej,
- zabiegach związane z usuwaniem szkód powstałych w wyniku klęsk żywiołowych w wodach śródlądowych i morskich oraz odtworzenie pierwotnego stanu środowiska tych obszarów.

Priorytet 5.5 Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich

Realizacja przedmiotowego celu odbywała się dzięki wdrażaniu środka 2.5 *Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu*, gdzie wsparciem objęte zostały operacje mające m.in. na celu redukcję negatywnego oddziaływania na środowisko oraz wprowadzenie innowacyjnych i proekologicznych procesów technologicznych oraz rozwiązań technicznych.

4. Stopień realizacji celów strategicznych określonych w Strategii na podstawie wskaźników realizacji celu głównego i celów szczegółowych

Do monitorowania oraz oceny efektów realizacji SZRWRIr służą wskaźniki przypisane do celu ogólnego Strategii oraz do celów szczegółowych. Prezentowane poniżej wartości poszczególnych wskaźników w większości zostały zaczerpnięte z bazy danych systemu STRATEG, wspierającego proces monitorowania rozwoju.

W przypadku niektórych wskaźników (W_3 , W_{23} , W_{24} , W_{25} , W_{32} , W_{51} , W_{52} , W_{53}), uzyskane z GUS zweryfikowane dane implikują konieczność zmiany ich wartości bazowej, przy czym wartości docelowe tych wskaźników nie uległy zmianie. Szczegółowe objaśnienia w tym zakresie zamieszczono w opisie poszczególnych wskaźników. Formalna zmiana tych wielkości w samej strategii będzie miała miejsce przy okazji nowelizacji/aktualizacji SZRWRIr.

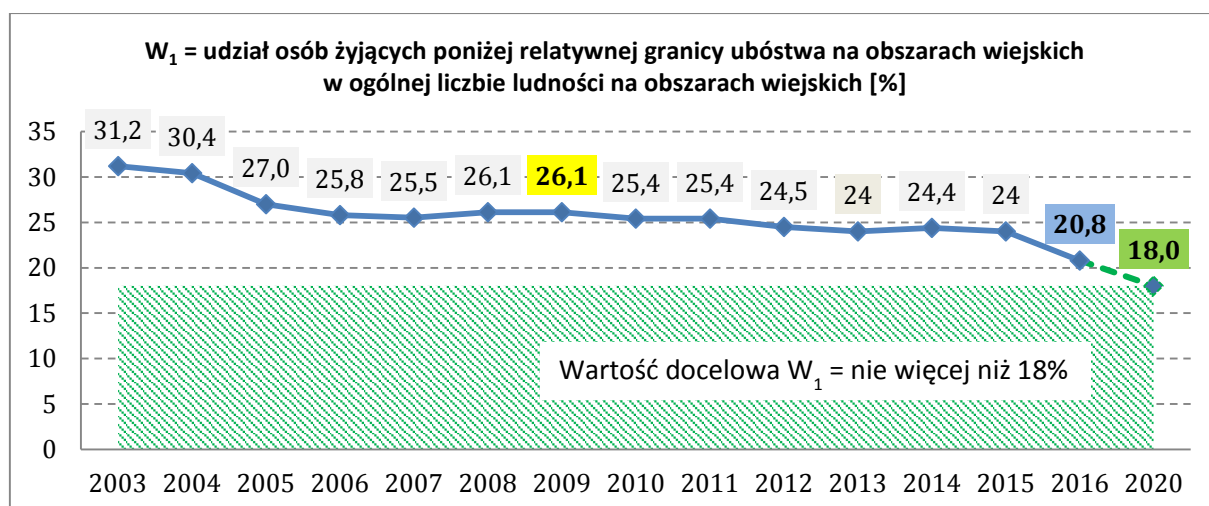
4.1. Ocena realizacji celu ogólnego (Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju)

→ **wskaźnik W_1** - udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich W_1 , obliczany na podstawie informacji uzyskanych z badania budżetów gospodarstw domowych, jako relatywną granicę ubóstwa przyjmuje 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych. Wartość bazowa dla 2009 r. wynosi 26,1%. Wartość docelowa w 2020 r. – 18,0%.

Rysunek 5. Zmiany wartości wskaźnika W_1 – udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich [%]

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS (Badanie budżetów gospodarstw domowych).

Zakładane tempo spadku odsetka osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich było znacznie większe aniżeli obserwowane w latach 2009-2015. W tym okresie zaprojektowane działania były zdecydowanie niewystarczające. Dynamiczna poprawa sytuacji nastąpiła w 2016r., dzięki czemu odsetek osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich zmalał do 20,8% w 2016r. Zachowanie obecnego tempa zmian daje szansę na osiągnięcie wartości docelowej wskaźnika w 2020 r., którą założono na poziomie 18%.

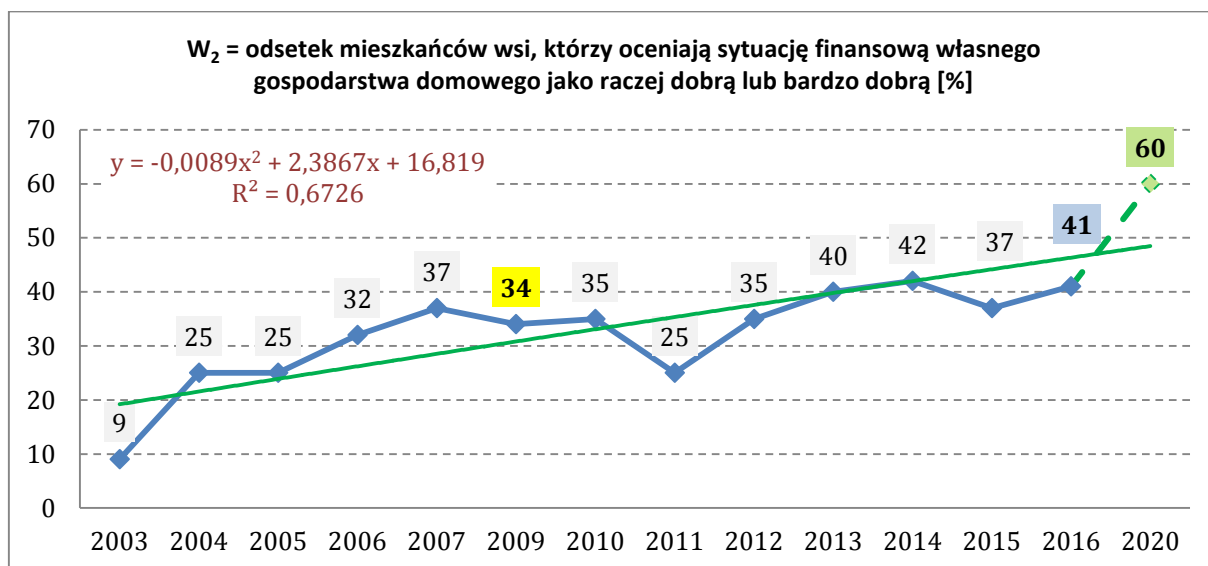
Analiza historycznego ujęcia wskaźnika oraz zakres podejmowanych działań prowadzi do wniosku, że działania podejmowane do 2015 r. na rzecz redukcji ubóstwa miały głównie charakter horyzontalny bez zróżnicowania pod względem potrzeb społecznych występujących na obszarach wiejskich i były to rozwiązania systemowe, kontynuowane sprzed okresu przyjęcia SZRWRiR, których oddziaływanie było mniejsze od oczekiwanego.

→ **wskaźnik W₂** - Odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W₂ jest obliczany na podstawie badania "Polska wieś i rolnictwo", realizowanego na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencji Nieruchomości Rolnych, Agencji Rynku Rolnego oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Wartość bazowa dla 2009 r. wynosi 34%. Wartość docelowa w 2020 r. – 60%.

Rysunek 6. Zmiany wartości wskaźnika W₂ – odsetek mieszkańców wsi, którzy oceniają sytuację finansową własnego gospodarstwa domowego jako raczej dobrą lub bardzo dobrą [%]

Źródło: opracowanie MRIRW na podstawie danych z badania „Polska wieś i rolnictwo”.

Ocena sytuacji finansowej własnego gospodarstwa domowego wśród osób żyjących na obszarach wiejskich podobnie jak odsetek osób żyjących poniżej relatywnej granicy na obszarach wiejskich wskazuje na poprawę sytuacji ekonomicznej wiejskich gospodarstw domowych.

Przy założeniu zachowania obecnie obserwowanego trendu omawianego wskaźnika oraz znacznych różnic w tempie wzrostu dochodów ludności miejskiej i wiejskiej osiągnięcie wartości zakładanego celu w 2020 r. jest znacznie utrudnione. Tym bardziej, że obserwuje się wpływ zmian i wahań na rynku krajowym i światowym na indywidualne oceny sytuacji finansowej gospodarstw domowych.

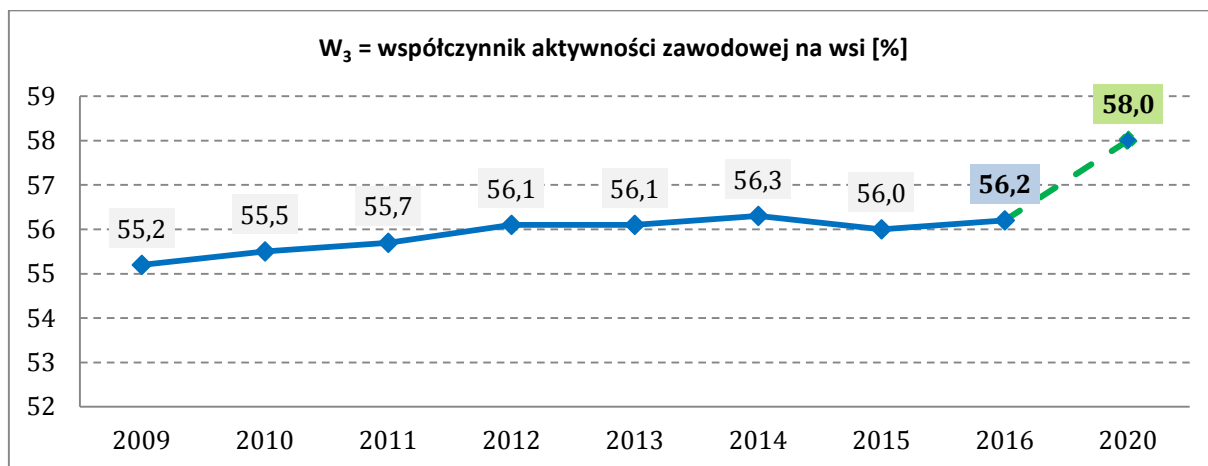
Realizacja celu głównego w dużym stopniu jest uzależniona od poprawy sytuacji finansowej gospodarstw domowych rodzin rolniczych oraz rodzin z osobami starszymi lub niesamodzielnymi.

→ **wskaźnik W₃** - współczynnik aktywności zawodowej na wsi

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W₃, dotyczący osób w wieku 15 lat i więcej. Obliczany jest na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS). Populację aktywnych zawodowo stanowią pracujący i bezrobotni. Biorąc pod uwagę, że ujęta w SZRWRiR wartość bazowa wskaźnika za 2009 r. (55,2%) nie jest w pełni porównywalna z danymi za lata 2010-2013 (ze względu na zmiany metodologiczne, które miały miejsce w tym okresie)³², jako bazową przyjęto wartość z 2010 r. – 55,5%. Wartość docelowa w 2020 r. to 58%.

Rysunek 7. Zmiany wartości wskaźnika W₃ – współczynnik aktywności zawodowej na wsi [%]

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).

Ocena jakości życia na obszarach wiejskich mierzona współczynnikiem aktywności zawodowej na koniec IV kwartału 2016 r. na wsi (56,2%) jest zbliżona wartością do miast (56,3%) i wskazuje na nadal aktualne potrzeby w zakresie rozwoju pozarolniczego rynku pracy, którego zasób i chłonność wpływa na możliwość mobilności zawodowej ludności związanej z rolnictwem.

Choć obserwuje się pozytywną tendencję do wzrostu aktywności zawodowej na wsi, jednakże ma ona zdecydowanie mniejszą dynamikę aniżeli przemiany strukturalne zachodzące w rolnictwie (spadek liczny gospodarstw rolnych). Równocześnie zarówno wartość bieżąca jak i dynamika wskaźnika aktywności zawodowej wśród ludności w gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego (68,0%) jest znacznie większa aniżeli ogółem na wsi (56,4%) oraz wśród ludności bezrolnej (51,2%). Wyraźne różnice w aktywności zawodowej między miastem i wsią obserwuje się w przypadku osób niepełnosprawnych (wartość dla wsi – 13,3%, dla miast – 17,1%).

³² Chodzi przede wszystkim o zmiany podstawy uogólniania wyników na populację generalną po spisach powszechnych, które są podstawą opracowywania bilansów ludności.

4.2. Ocena realizacji celu szczegółowego 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

→ wskaźnik W_{11} - wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi

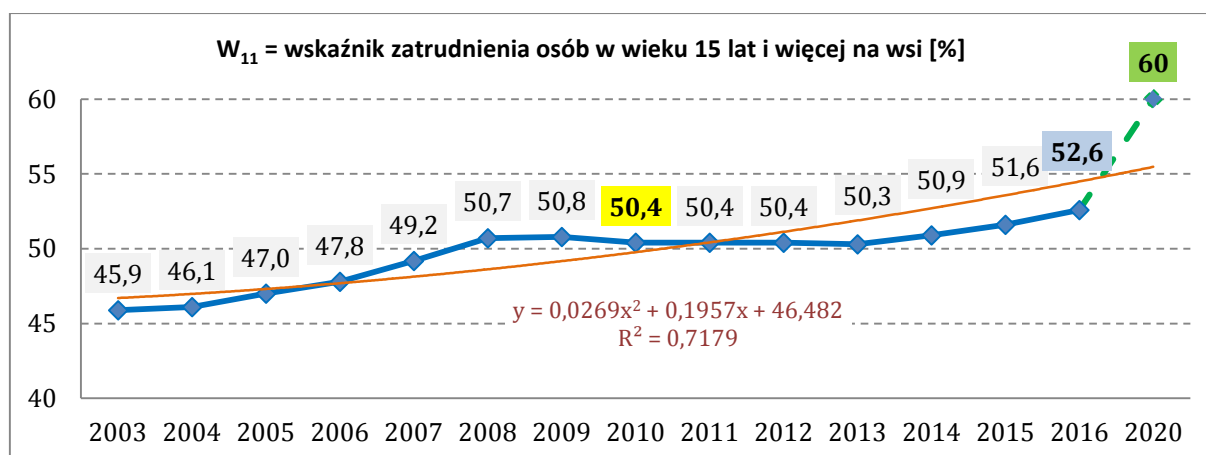
Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{11} , mierzący udział pracujących w liczbie ludności, obliczany jest na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS). Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:

- wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- nie wykonywały pracy (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych, strajku), ale formalnie miały pracę jako pracownicy najemni bądź pracujący na własny rachunek.
- uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie. Wskaźnik zatrudnienia jest to udział osób pracujących w liczbie ludności ogółem oraz danej grupy.

Wartość bazowa w 2010 r. wynosi 50,4%. Wartość docelowa w 2020 r. to 60%.

Rysunek 8. Zmiany wartości wskaźnika W_{11} – wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych z badania „Polska wieś i rolnictwo”.

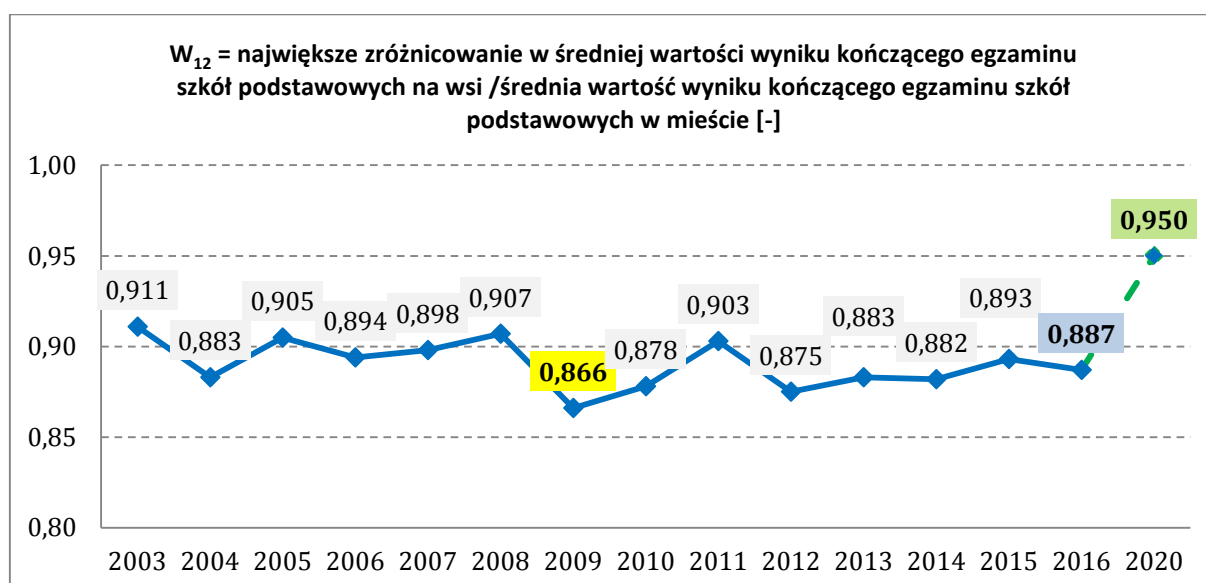
Odsetek pracujących w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich od 2013 r. stale rośnie. Wyznaczona linia trendu dla okresu 13 letniego wskazuje na trwałą i pozytywną tendencję w tym zakresie. Szczególnie pozytywne zmiany obserwuje się dla roku 2016, w którym odnotowano wzrost o 1 p.p. w stosunku do roku poprzedniego. Podobnie szybki wzrost był notowany w ostatnim dziesięcioleciu tylko w okresie 2006-2008.

→ **wskaźnik W_{12}** - największe zróżnicowanie w średniej wartości wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych na wsi/średnia wartość wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych w mieście

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{12} przedstawiający największe zróżnicowanie w relacji: średniej wartości wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych na wsi do średniej wartości wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych w mieście [-] pochodzi ze źródeł danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (CKE). Wartość bazowa w 2009 r. wynosiła 0,866%. Wartość docelowa w 2020 r. to 0,950%.

Rysunek 9. Zmiany wartości wskaźnika W_{12} – największe zróżnicowanie w średniej wartości wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych na wsi/średnia wartość wyniku kończącego egzaminu szkół podstawowych w mieście [-].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Nadal występują znaczne zróżnicowania terytorialne (w ujęciu miasto/wieś) wyników z egzaminu kończącego w szkołach podstawowych. Z ekspertyzy Biura Analiz Sejmowych³³ wynika, że utworzenie, na mocy reformy systemu edukacyjnego z 1999 r., gimnazjów nie przyniosło oczekiwanych efektów w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych, szczególnie dzieci ze środowisk wiejskich i z mniejszych miejscowości. W 2004 r. wprowadzono obowiązek rocznego przygotowania szkolnego dzieci sześciolatków, a w 2008 r. przepisy dotyczące nowych form przedszkolnych. Nastąpiła intensyfikacja działań w celu upowszechnienia wychowania przedszkolnego. Dysproporcje między miastem i wsią w zakresie upowszechnienia wychowania przedszkolnego pozostają jednak do dziś (w roku szkolnym 2015/2016 korzystało z niego 95,6% dzieci w wieku 3-6 lat w mieście oraz 64,0% na wsi), co w dużej mierze może również wpływać na trudności w osiągnięciu założonej wartości docelowej wskaźnika na poziomie 0,95 w 2020 r.

³³ Opinia merytoryczna do rządowego projektu ustawy Prawo oświatowe (druk nr 1030) z dnia 28 listopada 2016 r., znak: BAS - WASGiPU - 2455/16.

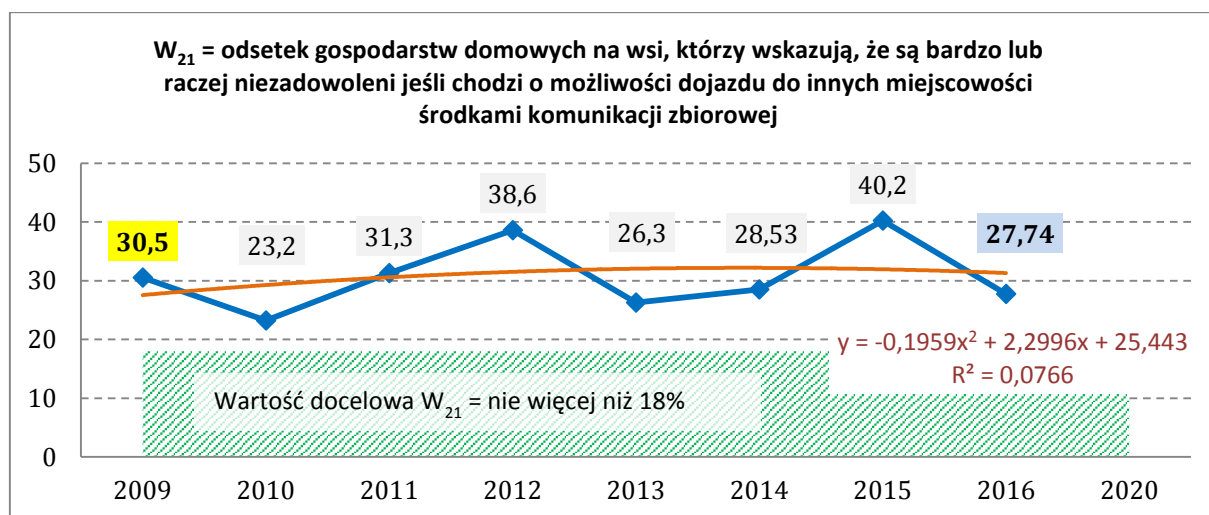
4.3. Ocena realizacji celu szczegółowego 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej

→ wskaźnik W_{21} - odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{21} ilustruje dostępność przestrzenną obszarów wiejskich mierzoną poziomem ich skomunikowania z najbliższymi miastami wojewódzkimi i powiatowymi. Pochodzi on z badania EU-SILC (Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia) - w 2009 r. z modułu "Niedostatek materialny", a w 2012 r. z modułu "Warunki mieszkaniowe". Wartość bazowa w 2010 r. wynosi 11%. Wartość docelowa w 2020 r. to 3%. Ponieważ wskaźnik ten jest analizowany w badaniach statystyki publicznej w miarę potrzeb organów Unii Europejskiej w ramach badania EU-SILC, MRiRW w monitorowaniu SZRWRiR posługuje się zastępczo wskaźnikiem pochodzącym z corocznego badania Polska wieś i rolnictwo obrazującego odsetek respondentów zamieszkałych na wsi, którzy na pytanie: czy mógł(a)by Pan(i) powiedzieć, jak ocenia Pan(i) jakość życia w swojej miejscowości. W szczególności proszę ocenić w jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(a) lub niezadowolony(a) z możliwości dojazdu do innych miejscowości środkami komunikacji zbiorowej (np. dojazd do pracy autobusem, dojazd do szkoły itp.)? udzielili odpowiedzi: raczej niezadowolona(y) lub bardzo niezadowolona(y). Jako wartość docelową uznaje się odsetek odpowiedzi na poziomie nie większym niż 18%.

Rysunek 10. Zmiany wartości wskaźnika W_{21} – odsetek gospodarstw domowych na wsi, które oceniając otoczenie miejsca zamieszkania, wskazały na trudność w dostępie do usług transportu publicznego.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych z badania „Polska wieś i rolnictwo”.

Trendy jakie obserwuje się dla wartości wskaźnika W_{21} wskazują na aktualność potrzeb rozwojowych w zakresie dostępności przestrzennej obszarów wiejskich. Blisko co trzeci mieszkaniec wsi biorący udział w badaniu³⁴ jest niezadowolony z aktualnych możliwości dojazdu do innych miejscowości środkami komunikacji zbiorowej.

³⁴ Cykliczne badanie *Polska wieś i rolnictwo* wykonywane na zlecenie MRiRW, ANR, ARR, ARiMR i KRUS.

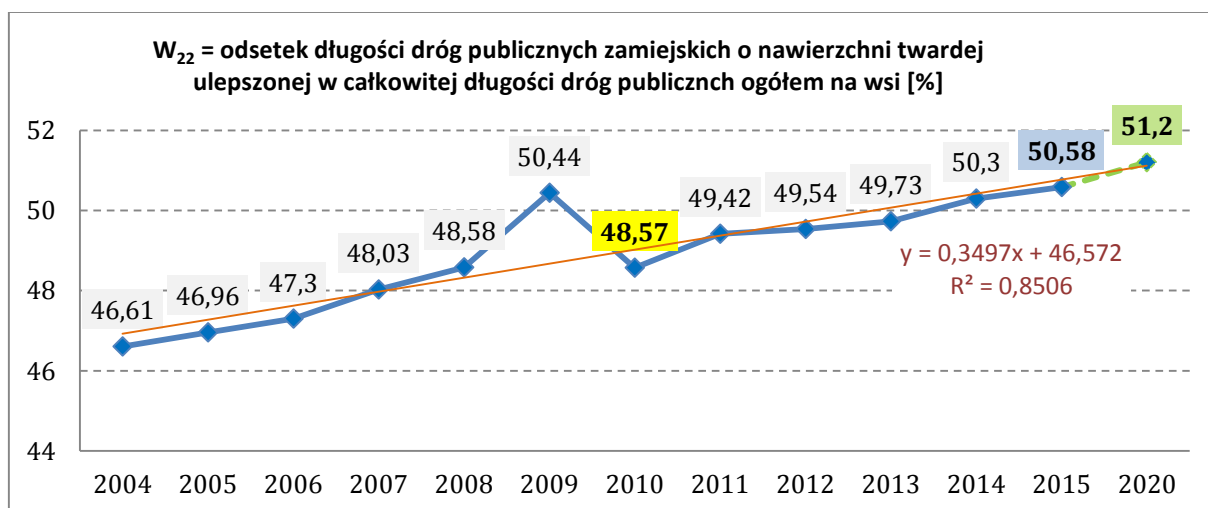
→ **wskaźnik W₂₂** - odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W₂₂ mierzy postęp realizacji inwestycji infrastrukturalnych w zakresie dróg lokalnych. Do dróg o nawierzchni twardej ulepszonej zalicza się drogi o nawierzchni z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamienno-betonowych i bitumu. Wartość bazowa wskaźnika w 2010 r. wynosiła 48,57%. Wartość docelową przyjęto na poziomie 51,2%.

W ostatnich latach notuje się ciągły wzrost udziału odsetka długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem. Przy zachowaniu obecnego trendu osiągnięcie wartości docelowej wskaźnika wydaje się być niezagrażone.

Rysunek 11. Zmiany wartości wskaźnika W₂₂ – odsetek długości dróg publicznych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej w całkowitej długości dróg publicznych ogółem [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

Pozytywny trend obserwowany w skali całego kraju ma jednak bardzo zróżnicowany przebieg w ujęciu regionalnym. Rozpiętość między województwami o najniższej i najwyższej wartości tego wskaźnika w 2015 r. wyniosła niemal 25 p.p. (37,77% w podlaskim, 61,23% w podkarpackim), co wskazuje na różną wartość wagi i poziomu zaspokojenia tego czynnika rozwoju w poszczególnych regionach kraju.

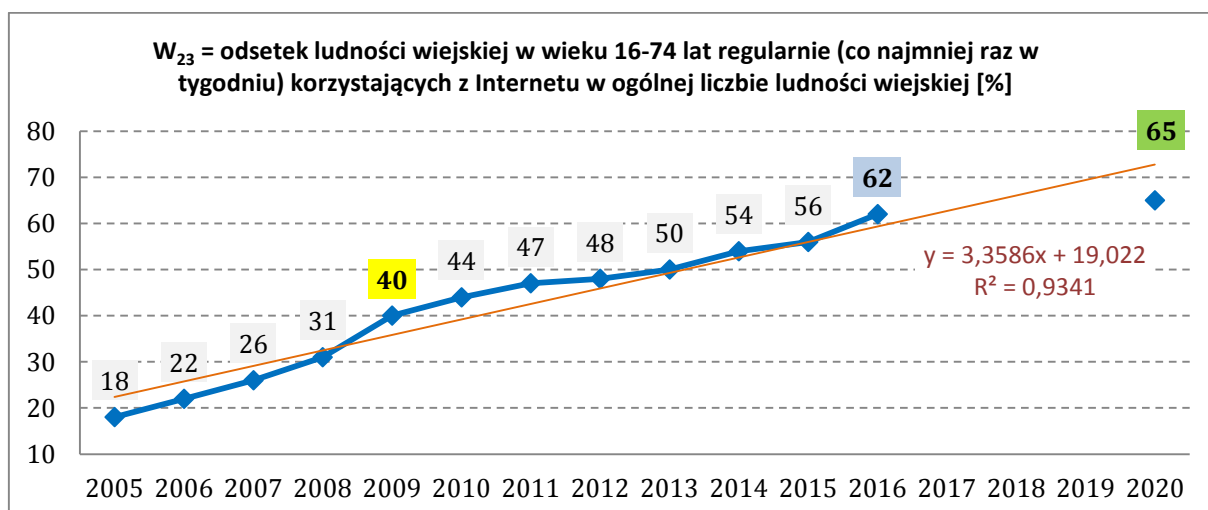
→ **wskaźnik W₂₃** - odsetek ludności wiejskiej w wieku 16-74 lat regularnie (co najmniej raz w tygodniu) korzystających z Internetu w ogólnej liczbie ludności wiejskiej

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W₂₃ obliczany jest na podstawie badania GUS „Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego”, którego sposób przeprowadzenia określony jest wymogami zawartymi w rozporządzeniach Komisji Europejskiej. Wartość bazowa wskaźnika została zmieniona na skutek informacji uzyskanych z GUS, tj. przyjęto nową wartość bazową z 2009 r. – 40% (w pierwotnej wersji strategii było 47%). Mając na uwadze, że zmiana ta nie zaburzyła szeregu historycznego, na podstawie którego została zaprojektowana wartość docelowa, nie zmieniono zakładanej w strategii wartości docelowej w 2020 r. Wartość docelową dla omawianego wskaźnika przyjęto na poziomie 65%.

Odsetek ludności wiejskiej w wieku 16-74 lat regularnie (co najmniej raz w tygodniu) korzystających z Internetu w ogólnej liczbie ludności wiejskiej stale wzrasta, przy czym tempo zachodzących zmian jest obecnie niższe aniżeli w latach 2005-2009.

Rysunek 12. Zmiany wartości wskaźnika W₂₃ – odsetek ludności wiejskiej w wieku 16-74 lat regularnie (co najmniej raz w tygodniu) korzystających z Internetu w ogólnej liczbie ludności wiejskiej [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS/Eurostatu (badanie "Wskaźniki społeczeństwa informacyjnego").

Niemniej jednak na podstawie obecnie obserwowanych trendów można przypuszczać, że zakładany stopień osiągnięcia tego celu zostanie zrealizowany do 2020 r. Należy jednak uwzględnić, że wraz ze wzrostem użytkowników usług elektronicznych coraz większego znaczenia będzie nabierała jakość oferowanych połączeń. Obecnie możliwość dostępu do internetu o szybkości min. 30 Mb/s ma około 39% budynków w miejscowościach powyżej 5 tys. mieszkańców. Na wyraźnie niższym poziomie we wszystkich kategoriach przepływności pozostają nadal dwa województwa ściany wschodniej tj. województwo podkarpackie i świętokrzyskie.

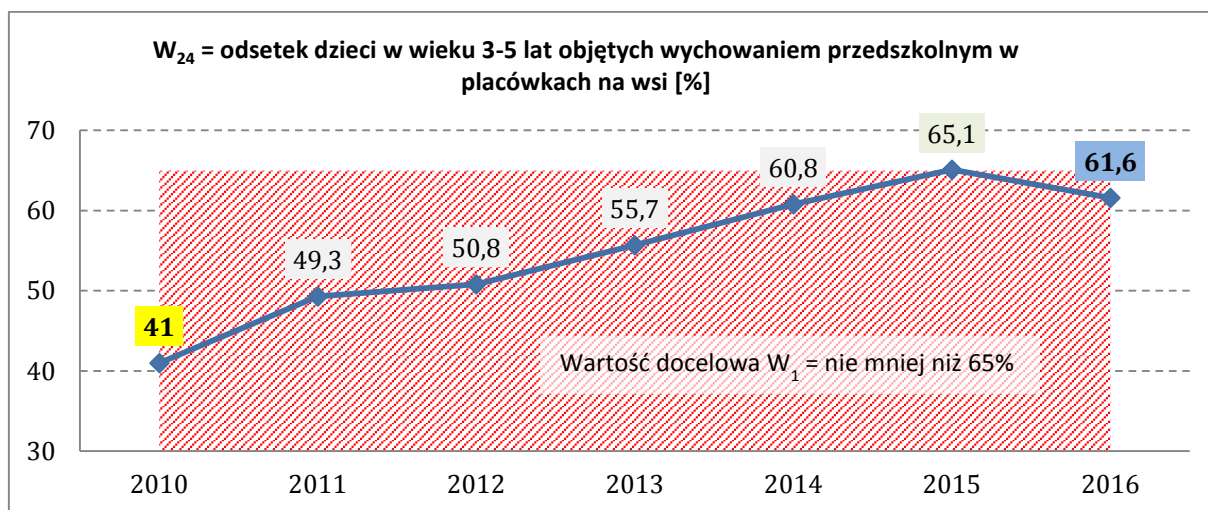
→ **wskaźnik W_{24}** - odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi

Uwagi metodologiczne

Wartość bazowa wskaźnika W_{24} została wskazana w SZRWRiR w ślad za danymi prezentowanymi w *Banku danych lokalnych* GUS za lata 2003-2010. Między innymi w oparciu o tę wartość została oszacowana wartość docelowa tego wskaźnika. GUS zweryfikował dane za 2010 r. (zmiana z 43% do 41%), dlatego też w monitoringu strategii przyjmuje się nową wartość bazową wskaźnika na poziomie 41%, nie zmieniając przy tym wartości docelowej określonej jako nie mniej niż 65%.

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi pod koniec 2015 r. przekroczył wartość docelową określoną jako nie mniej niż 65 %, a rok później (w 2016.) znów był poniżej zakładanej wartości i wynosił 61,6%.

Rysunek 13. Zmiany wartości wskaźnika W_{24} – odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w placówkach na wsi [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie systemu Banku Danych Lokalnych GUS.

Wskaźnik ten charakteryzuje się również silnym zróżnicowaniem regionalnym. Rozpiętość między województwami o najniższej i najwyższej wartości tego wskaźnika w 2015 r. wyniosła ponad 35 p.p. (45,8% w zachodniopomorskim, 81,9% w śląskim).

Poziom 65% i więcej osiągnięto w najlepszym dotychczas – 2015 r. w województwach: lubelskim (65,4%), łódzkim (66,3%), wielkopolskim (66,9%), mazowieckim (68,4%), małopolskim (70,9%), opolskim (73,1%), śląskim (81,9%). Ale w pozostałych dziewięciu województwach odsetek ten wynosił w tym samym okresie - 2015 r. od 45,8% do 64,9%.

→ **wskaźnik W_{25}** - odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej

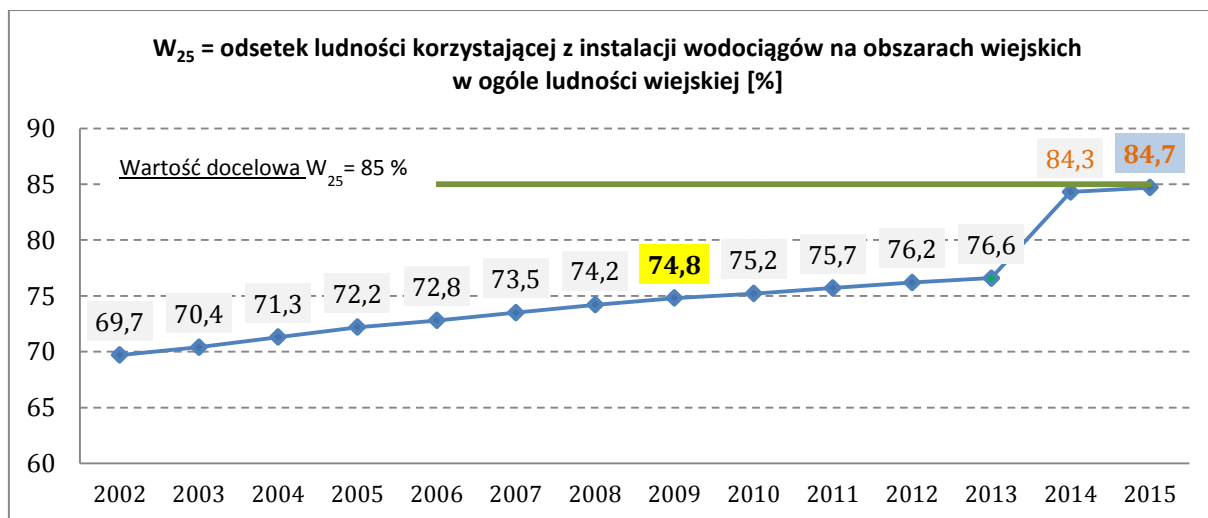
Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{25} dotyczy szacunkowej liczby ludności zamieszkałej w budynkach mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania przyłączonych do sieci wodociągowej. Wartość bazowa wskaźnika w SZRWRiR (74,7%) została przywołana za danymi prezentowanymi w Banku danych regionalnych GUS za lata 2002-2009. Od momentu przyjęcia strategii przez Radę Ministrów dane zostały zweryfikowane i uzupełnione, dlatego dla celów monitorowania i oceny wdrażania strategii przyjmuje się zaktualizowaną wartość bazową wskaźnika wynoszącą 74,8%, a zmiana ta nie powoduje zmiany docelowej wartości wskaźnika, którą zaprojektowano na poziomie 85%.

Dane za lata 2014 i 2015 są podawane przez GUS według zmienionej metody i nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.

Odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej znacznie wzrósł w okresie 2013-2014. Wskaźnik ten w 2015 r. niemal osiągnął już wartość docelową i wynosił 84,7%.

Rysunek 14. Zmiany wartości wskaźnika W_{25} – odsetek ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich w ogóle ludności wiejskiej [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

Choć na przestrzeni lat 2010-2015³⁵ na inwestycje z zakresu wodociągów i sanitacji wsi wydano 24,5 mld zł (najwyższy poziom środków pochodził z programów unijnych oraz środków własnych samorządów), nadal mniejszy od zakładanego odsetka ludności korzystającej z instalacji wodociągów na obszarach wiejskich (85%) notują województwa: małopolskie (67,8%), podkarpackie (71,2%), lubelskie (80%), podlaskie (80,9%) i mazowieckie

³⁵ W przypadku wodociągu i kanalizacji dane za lata 2014 i 2015 są podawane przez GUS według zmienionej metody i nie są w pełni porównywalne z latami poprzednimi.

(83,1%). Aby uzyskać pełne zwodociągowanie tychże obszarów wiejskich w każdym z tych województw należałoby wybudować od 4,5 tys. – do ponad 7 tys. km sieci wodociągowej.

4.4. Ocena realizacji celu szczegółowego 3. Bezpieczeństwo żywnościowe

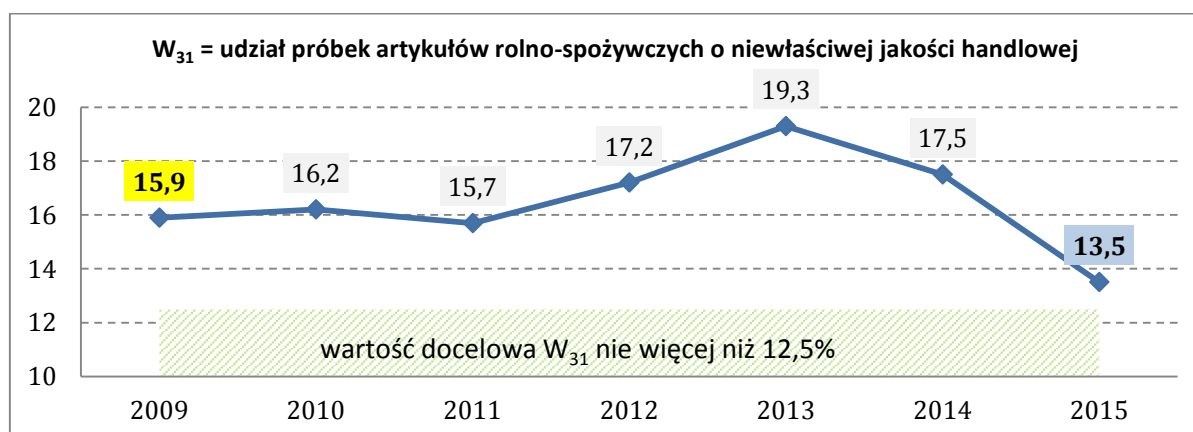
→ wskaźnik W_{31} - udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{31} określa udział próbek artykułów rolno-spożywczych o jakości handlowej niezgodnej z wymaganiami lub deklaracją producenta w stosunku do liczby próbek poddanych kontroli przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Wartość docelowa wskaźnika została określona dla 2020 r. na poziomie nie większym aniżeli 12,5%.

Poziom bezpieczeństwa żywnościowego mierzony wskaźnikiem udziału próbek artykułów rolno-spożywczych o jakości handlowej niezgodnej z wymaganiami lub deklaracją producenta w stosunku do liczby próbek poddanych kontroli przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych na przestrzeni ostatnich 6 lat miał różny przebieg. Przy czym po wyraźnie słabszym okresie 2012-2014, rok 2015 przyniósł znaczną poprawę sytuacji.

Rysunek 15. Zmiany wartości wskaźnika W_{31} – udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

Obecnie wartość wskaźnika zbliżyła się do wartości docelowej wynoszącej 12,5%. Z dynamiki wskaźnika i czynników mających wpływ na jego wartość (w tym zróżnicowane ilości próbek artykułów rolno-spożywczych poddawanych kontroli IJHARS) nasuwa się wniosek, że jest on niedostatecznie wystandaryzowany, a jego sposób pomiaru nie pozwala na obiektywne porównania na przestrzeni lat.

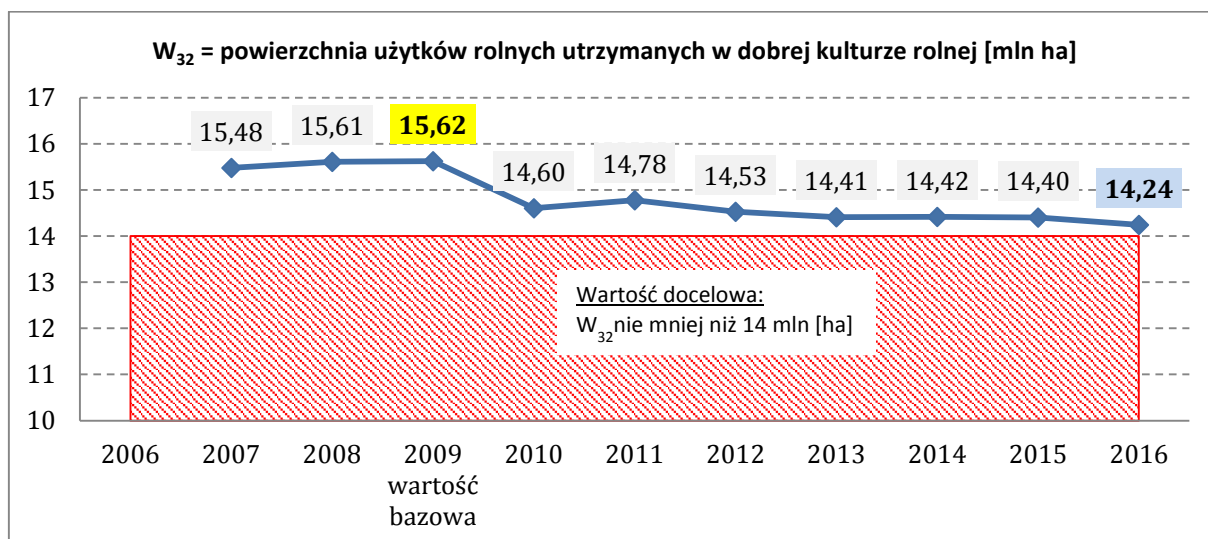
→ wskaźnik W_{32} - powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{32} obejmuje powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej, w tym: powierzchnię pod zasiewami, grunty ugorowane, uprawy trwałe (w tym sady), ogrody przydomowe, łąki trwałe i pastwiska trwałe. Skorygowano wartość bazową tego wskaźnika z 14 mln ha na 14,60 mln ha w ślad za zmianami danych w GUS. Od 2010 r. dane GUS o liczbie gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy poniżej 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali (poniżej określonych progów), nie są więc w pełni porównywalne z danymi dla lat poprzednich.

Zmiana w sposobie obliczania wskaźnika zastosowana przez GUS (nie obejmowanie w statystyce posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy poniżej 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali) znacząco wpływa na ocenę jego wartości.

Rysunek 16. Zmiany wartości wskaźnika W_{32} – powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [mln ha].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

Niemniej jednak analizując zmiany jakie zachodziły w tym zakresie od 2010 r. (od kiedy jest zapewniona porównywalność danych) zauważa się niekorzystny spadek powierzchni użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej, co wskazuje na spadek rolniczego wykorzystania użytków rolnych. Na przestrzeni lat 2011-2016 nastąpił ubytek użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej o 0,54 mln [ha].

4.5. Ocena realizacji celu szczegółowego 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

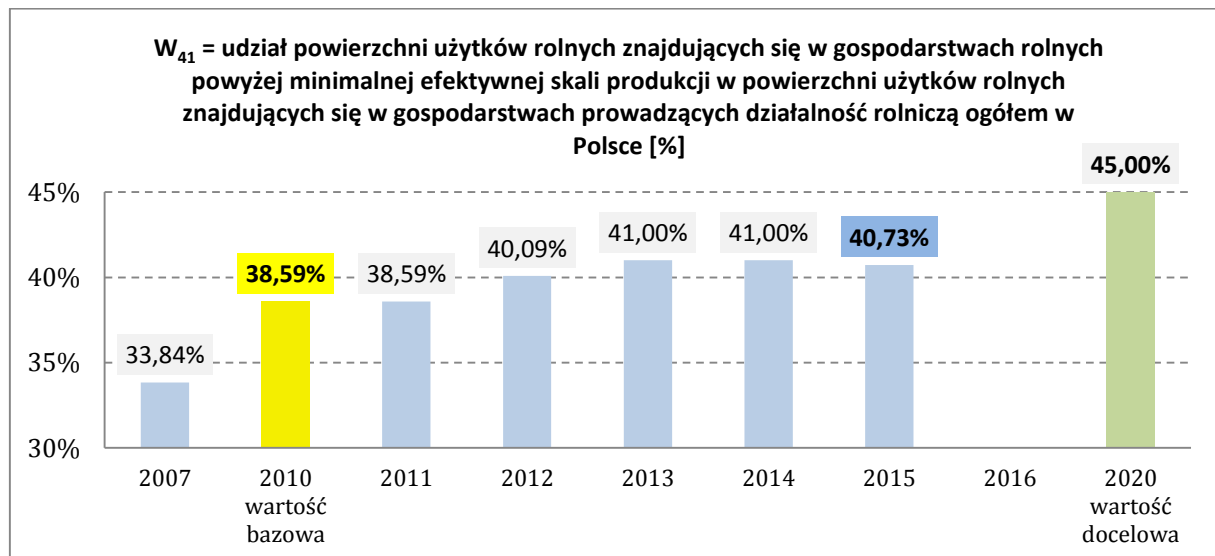
→ **wskaźnik W_{41}** - udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej efektywnej skali produkcji w powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą ogółem w Polsce

Uwagi metodologiczne

W szacunkach dotyczących wskaźnika W_{41} za gospodarstwo rolne o minimalnej efektywnej skali produkcji uznano gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych 30 ha. Do powierzchni użytków rolnych zalicza się powierzchnię: pod zasiewami, gruntów ugorowanych, upraw trwałych (w tym sadów), ogrodów przydomowych, łąk trwałych i pastwisk trwałych oraz użytków rolnych pozostałych. Od 2010 r. dane GUS o liczbie gospodarstw rolnych i powierzchni użytków rolnych nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy poniżej 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali (poniżej określonych progów), nie są więc w pełni porównywalne z danymi dla lat poprzednich.

Ze względu na zmiany w metodologii obliczania wskaźnika, na wykresie prezentowany jest odsetek udziału powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej efektywnej skali produkcji w ujęciu pięcioletnich zmian jakie zaszły w okresie 2010-2015. Dla tego okresu obserwuje się właściwy kierunek przemian obszarowych charakteryzujący się spadkiem udziału powierzchni UR użytkowanych w mikro i małych gospodarstwach rolnych. Jednakże, przy zachowaniu obecnego tempa zmian strukturalnych i bez dodatkowych działań cel postawiony w tym zakresie nie zostanie osiągnięty do 2020 r.

Rysunek 17. Zmiany wartości wskaźnika W_{41} – udział powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach rolnych powyżej minimalnej efektywnej skali produkcji w powierzchni użytków rolnych znajdujących się w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą ogółem w Polsce.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

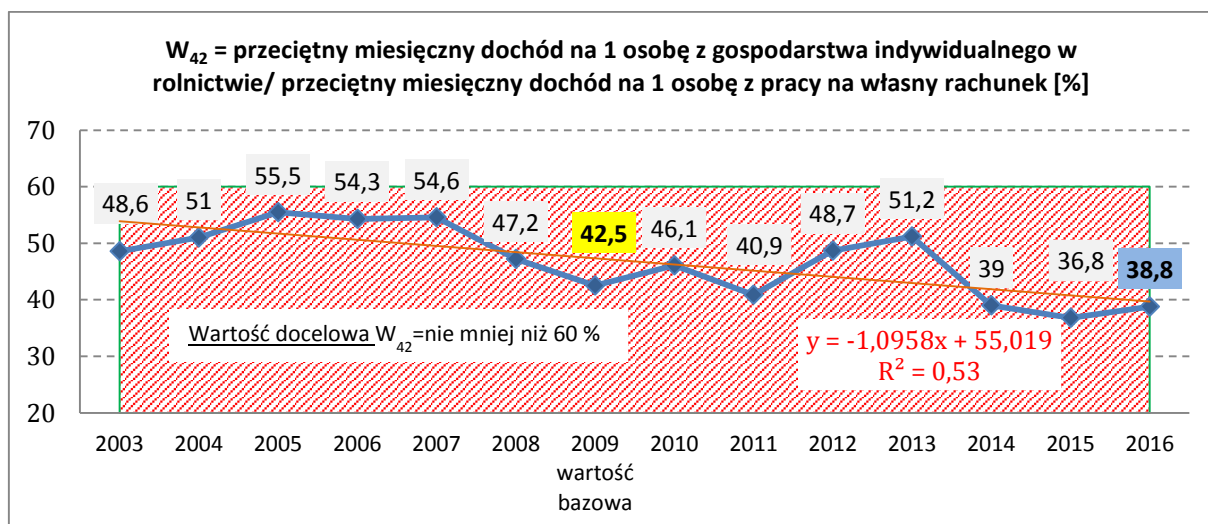
→ **wskaźnik W_{42}** - przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie/przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z pracy na własny rachunek

Uwagi metodologiczne

Relacja przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie do dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z pracy na własny rachunek jest badana corocznie od 2003 r. przez GUS w ramach badania budżetów gospodarstw domowych.

Obserwowany kierunek zmian między relacją dochodu rozporządzalnego w gospodarstwie domowym otrzymywanego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie do dochodu rozporządzalnego w gospodarstwie domowym otrzymywanego z pracy na własny rachunek jest odwrotny od zakładanego.

Rysunek 18. Zmiany wartości wskaźnika W_{42} – przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie/przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z pracy na własny rachunek [%].

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS (Badanie budżetów gospodarstw domowych).

Po krótkim – dwuletnim okresie poprawy relacji dochodów rolniczych do dochodów uzyskiwanych z pracy na własny rachunek w latach 2012-2013, kolejne dwa lata 2014–2015 przyniosły ponownie znaczne pogorszenie sytuacji (2015 r. wartość wskaźnika wynosiła zaledwie 36,8% notując poziom nawet poniżej wartości bazowej, która dla 2009 r. wynosiła 42,5%). Dopiero 2016r. przyniósł nieznaczną poprawę sytuacji (wartość wskaźnika w 2016r. wzrosła o 2 p.p. w stosunku do roku poprzedniego – 2015).

Obserwowany trend oraz duże wahania wskaźnika wskazują na realne trudności w realizacji celu dotyczącego dynamicznego wzrostu dochodowości z produkcji rolniczej gwarantującego niwelowanie dysproporcji w poziomie dochodów między rolnictwem i pozostałymi działami gospodarki narodowej.

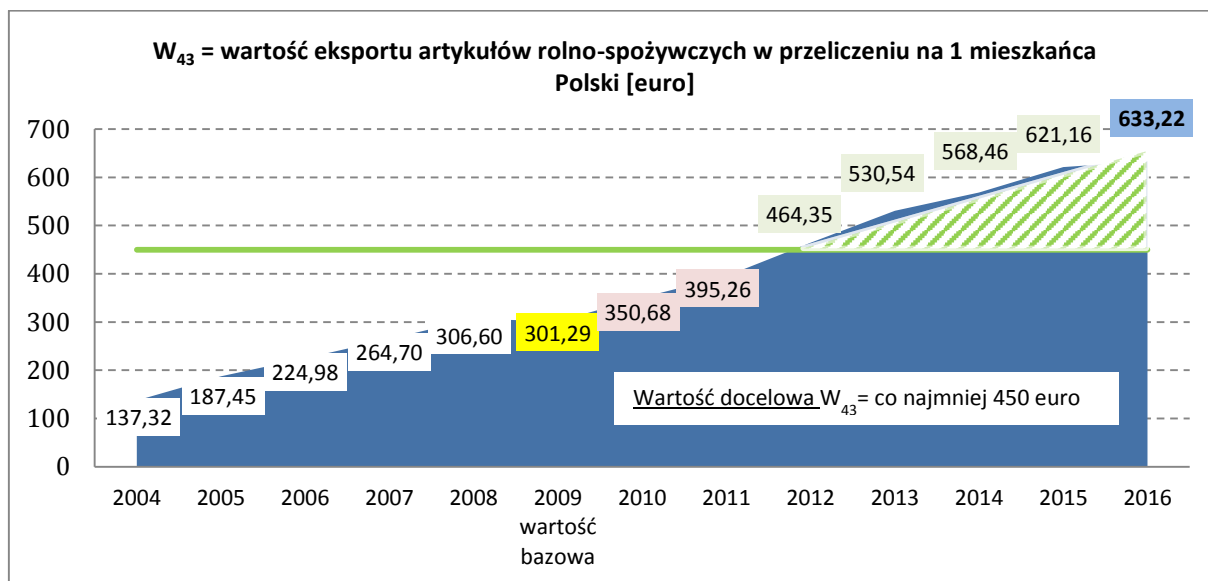
→ **wskaźnik W_{43}** - wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Polski

Uwagi metodologiczne

Wartość wskaźnika W_{43} odpowiada wartości towarów wywiezionych poza granicę Polski zaliczanych do grupy artykułów rolno-spożywczych, wyrażonej w euro w przeliczeniu na 1 mieszkańca, mierzonej zgodnie z metodologią opracowaną przez Departament Statystyki ONZ.

Handel produktami rolno-spożywczymi od lat stanowi istotną część polskiego handlu zagranicznego. Sektor rolno-spożywczy jest jedną z nielicznych gałęzi gospodarki narodowej, która corocznie odnotowuje dodatni bilans w handlu. Przedmiotem polskiego handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi są przede wszystkim produkty przemysłu spożywczego, których szacunkowy udział w całkowitym eksporcie rolno-spożywczym Polski sięga 80-85%. Maleje udział niskoprzetworzonych produktów rolnych w eksporcie, a rośnie produktów przetworzonych – ogółem.³⁶

Rysunek 19. Zmiany wartości wskaźnika W_{43} – wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Polski.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

Wartość eksportu wzrastała pomimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych, w tym zakazu importu polskiej wieprzowiny i produktów wieprzowych w związku z wykryciem na terenie Polski przypadków wirusa afrykańskiego pomoru świń (ASF) oraz wprowadzenia przez Rosję roku zakazu wwozu niektórych produktów rolno-spożywczych z UE. Zakładany wzrost eksportu artykułów rolno-spożywczych został osiągnięty już w 2012 r. W 2016 r. wartość tego eksportu przewyższała wartość docelową o ponad 40%, co świadczy m.in. o dużym wzroście

³⁶ Agencja Rynku rolnego: Rolnictwo i obszary wiejskie w latach 2007-2015, Warszawa, październik 2015 r.

produkcji i popycie zagranicznych konsumentów na produkty rolno-spożywcze produkowane w Polsce.

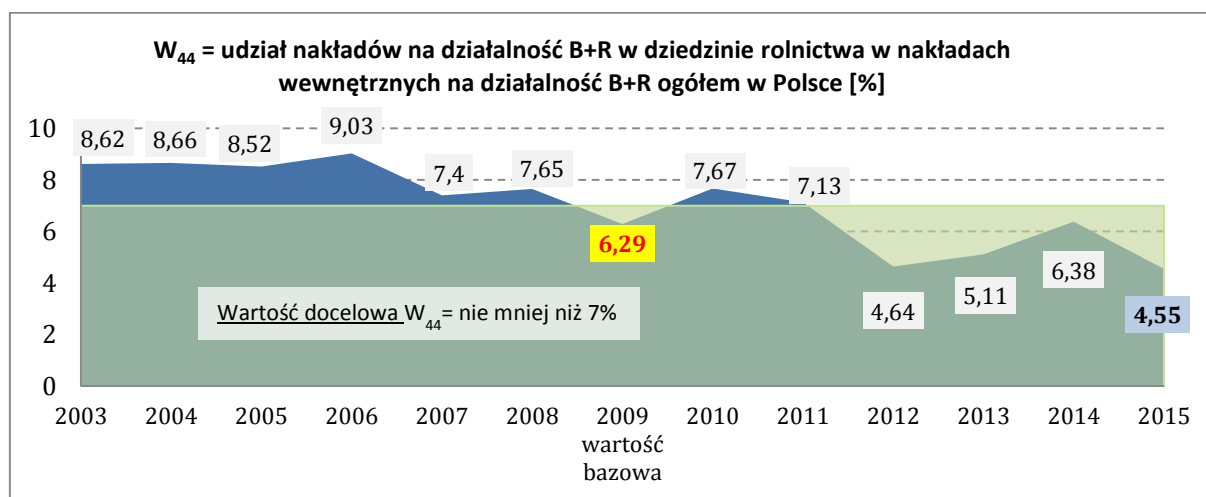
→ **wskaźnik W_{44}** - udział nakładów na działalność B+R w dziedzinie rolnictwa w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem w Polsce

Uwagi metodologiczne

Wartość wskaźnika W_{44} mierzy relację nakładów na działalność badawczą i rozwojową w dziedzinie nauk rolniczych do nakładów wewnętrznych³⁷ na działalność badawczą i rozwojową ogółem w kraju.

W strategii zakładano, że działania zaprojektowane do 2020 r. spowodują wzrost udziału nakładów na działalność badawczą i rozwojową w dziedzinie nauk rolniczych do nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową ogółem w kraju. Analiza zmian tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich sześciu lat prowadzi jednak do wniosku, że nauki rolnicze nie uczestniczą w zakładanym stopniu w nakładach na działalność badawczą i rozwojową.

Rysunek 20. Zmiany wartości wskaźnika W_{44} – udział nakładów na działalność B+R w dziedzinie rolnictwa w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem w Polsce.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GUS.

Dodatkowo dane statystyczne wskazują na niski poziom środków uzyskiwanych z zagranicy (eksport prac B+R) w dziedzinie nauk rolniczych. Czynniki te mogą istotnie wpływać na występowanie w sektorze jednej z pułapek rozwojowych wskazanych w *Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju*, jaką jest pułapka przeciętnego produktu. Dotyczy ona głównie firm, które opierają swoją konkurencyjność na dostarczaniu nieskomplikowanych produktów po najniższej możliwej cenie.³⁸

³⁷ Nakłady wewnętrzne na działalność B+R to nakłady poniesione w roku sprawozdawczym na prace B+R wykonane w jednostce sprawozdawczej, niezależnie od źródła pochodzenia środków, czyli łącznie ze środkami uzyskanymi z zagranicy (eksport prac B+R). Obejmują zarówno nakłady bieżące, jak i nakłady inwestycyjne na środki trwałe związane z działalnością B+R, lecz nie obejmują amortyzacji środków trwałych.

³⁸ *Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* przyjęta przez Radę ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

4.6. Ocena realizacji celu szczegółowego 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich

→ wskaźnik W_{51} - wskaźnik czystości wód

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik W_{51} , bazując na wynikach monitoringu jakości wód podziemnych przedstawianych w corocznych publikacjach GUS pt. *Ochrona środowiska*, mierzy odsetek badanych prób (dane za 2010 r.)/punktów pomiarowych (dane za 2012 r.)³⁹ w których zidentyfikowano wody podziemne o dwóch najwyższych klasach jakości⁴⁰. Skorygowana została wartość bazowa wskaźnika dla I klasy jakości wód podziemnych z 0% na 0,5% (w ślad za zmianą wartości w statystykach publikowanych przez GUS). Wskutek dostępności danych za 2010 r., za wartość bazową dla II klasy wód przyjęto wartość z 2010 r. – 15,7% (w SZRWRiR wartość bazowa była określona za 2007 r. i wynosiła 2,2%).

Analiza w zakresie jakości wód podziemnych pochodzi z danych Monitoringu stanu chemicznego oraz ocena stanu jednolitych części wód podziemnych w dorzeczach w latach 2012–2014 oraz Monitoringu stanu chemicznego oraz ocena stanu jednolitych części wód podziemnych w dorzeczach w latach 2015–2018 prowadzonych przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. Dane te nie pozwalają na zastosowanie porównania do wartości bazowej wskaźnika przyjętego dla oceny tego celu szczegółowego.

Z monitoringu wynika, że wśród wszystkich 356 punktów wykorzystanych do oceny stanu chemicznego według danych z 2015 r. dominują wody III klasy jakości, stanowiące 36,52% wszystkich punktów. Wody I klasy jakości stwierdzono w 0,56% punktów, wody II klasy jakości – w 28,09%, wody IV klasy jakości – w 25%, a wody V klasy jakości – w 9,83%. Oznacza to, że w 65,17% punktów stan chemiczny wód podziemnych określono jako dobry. W pozostałych 34,83% punktów stan chemiczny określono jako słaby. Wśród punktów, dla których stan chemiczny określono jako słaby większy udział mają wody IV klasy jakości–25%⁴¹.

³⁹ Dane za lata 2010 i 2012 pochodzą z monitoringu diagnostycznego obejmującego wszystkie 161 jednolite części wód podziemnych. W okresie 2010-2012 sieć pomiarowa uległa reorganizacji – liczba punktów pomiarowych wzrosła z ok. 800 do 1000.

⁴⁰ Podczas przyszłej nowelizacji/aktualizacji SZRWRiR planowana jest zmiana miary i doprecyzowanie nazwy wskaźnika W_{51} w oparciu o uzgodnienia z Ministerstwem Środowiska.

⁴¹ Interpretacja wyników monitoringu operacyjnego, ocena stanu chemicznego oraz przygotowanie opracowania o stanie chemicznym jednolitych części wód podziemnych zagrożonych nieosiągnięciem dobrego stanu według danych z 2015 r.

http://miwp.gios.gov.pl/g2/oryginal/2016_11/92eb025d23f0a736ba7d18423f2f1c47.pdf

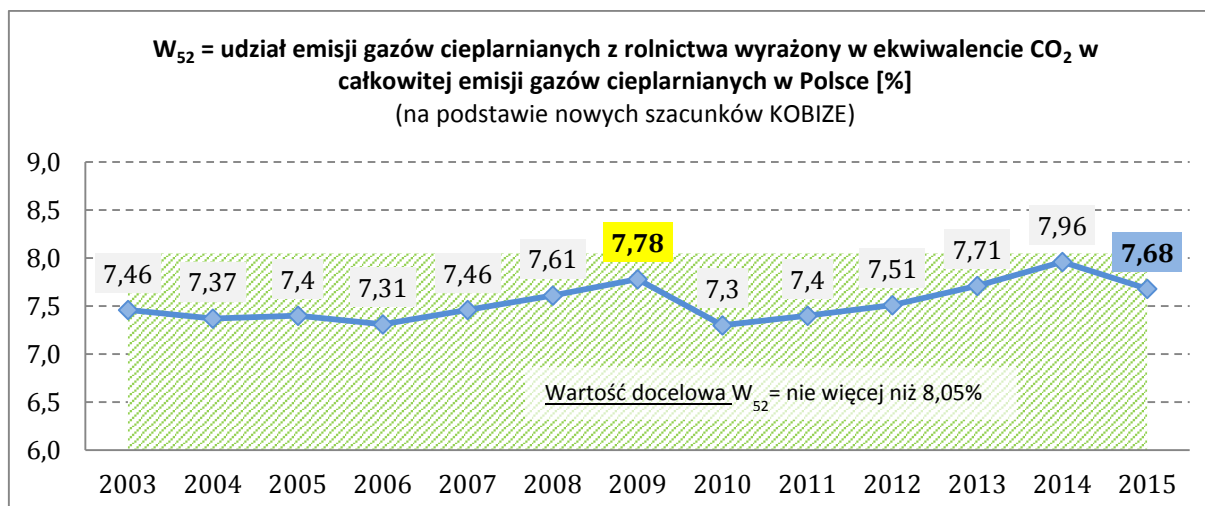
→ **wskaźnik W_{52}** - udział emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa wyrażony w ekwiwalencji CO₂ w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce

Uwagi metodologiczne

W 2015 r. dokonano aktualizacji inwentaryzacji emisji gazów cieplarnianych za lata 1988-2012, które wynikały przede wszystkim z wprowadzenia nowej metodyki sporządzania inwentaryzacji zalecanej do stosowania od 2015 r. przez Konferencję Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (raportowaniem został objęty nowy gaz cieplarniany – trójfluorek azotu (NF₃) oraz nowe źródła emisji np. CO₂ ze stosowania mocznika w sektorze „Rolnictwo”). Na podstawie aktualnych danych powstałych w wyniku rekalkulacji, zmieniono wartość bazową wskaźnika W_{52} na 7,81%.

Wskaźnik ten jest bardzo wrażliwy pod względem sposobu jego szacowania oraz uzależniony od wielkości pogłowia zwierząt w gospodarstwach rolnych w kraju.

Rysunek 21. Zmiany wartości wskaźnika W_{52} – udział emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa wyrażony w ekwiwalencji CO₂ w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce.

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych KOBIZE/GUS.

Dane liczbowe dotyczące emisji gazów cieplarnianych w latach 2010-2014 wskazują na wzrost udziału rolnictwa⁴² w całkowitej emisji gazów cieplarnianych w Polsce. Według nowych szacunków KOBIZE w 2015 r. wartość wskaźnika obniżyła się o 0,28 p.p. w stosunku do roku poprzedniego – 2014 (osiągając w 2015r. wartość 7,68 %).

Jednakże metodyka szacowania poziomu emisji i związana z tym możliwość rekalkulacji szacunków⁴³ wskazuje na konieczność ostrożnego traktowania dostępnych statystyk.

⁴² Sektor rolnictwa, zgodnie z metodyką IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change – Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu), obejmuje emisje CH₄ i N₂O z produkcji zwierzęcej, roślinnej, gleb rolnych i spalania resztek roślinnych, nie obejmuje natomiast spalania paliw przez pojazdy i maszyny rolnicze ani zalesień rolnych.

⁴³ KOBIZE wyjaśnia w swojej publikacji, iż „rekalkulacje dokonywane corocznie w inwentaryzacji gazów cieplarnianych są wynikiem stałego doskonalenia metodyki oraz korekt poprawiających spójność trendów emisji”.

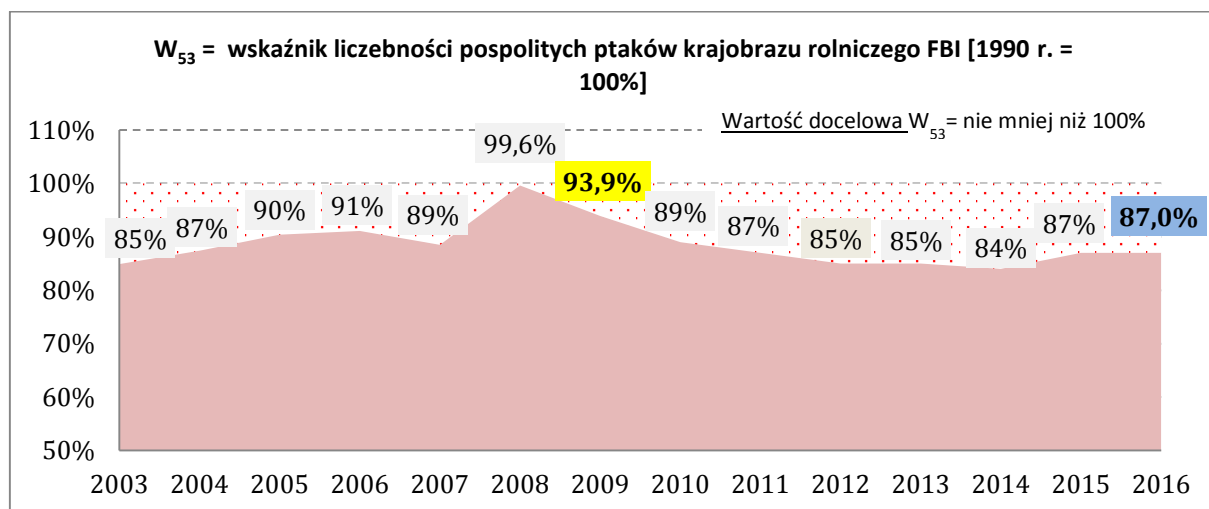
→ **wskaźnik W_{53}** - zmiana wskaźnika liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego

Uwagi metodologiczne

Wskaźnik FBI (*Farmland Bird Index*) jest zagregowanym indeksem stanu populacji 22 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego, oficjalnie stosowanym wskaźnikiem stanu środowiska w ekosystemach użytkowanych rolniczo. W ślad za praktyką przyjętą przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, zmieniono rok referencyjny dla wskaźnika z 1990 na 2000, a dla celów prezentacji wartości wskaźnika rok referencyjny przyjmuje wartość 1 (zamiast jak dotychczas 100%). Ponadto wskutek informacji uzyskanych z GIOŚ skorygowano wartość bazową wskaźnika z 96% (według nowej metody 0,96) na 0,94.

W trakcie dotychczasowej realizacji strategii liczebność pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego nie osiągnęła oraz nie przekroczyła ani razu stanu z 1990 r. lub 2000 r. od 2033r. najlepszym dotychczas był 2008r., kiedy wartość wskaźnika liczebności populacji pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego dorównała niemal wartości referencyjnej z 2000 r. (osiągając 99,6% jej wartości).

Rysunek 22. Zmiany wartości wskaźnika W_{53} – zmiana wskaźnika liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego FBI [2000 r. = 1] na podstawie danych zbieranych w ramach programu "Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych".

Źródło: opracowanie MRiRW na podstawie danych GIOŚ.

Na przestrzeni ostatnich 8 lat najbardziej niekorzystne wartości wskaźnika notowano w okresie 2012r.-2014r., kiedy to liczebność populacji oscylowała w granicach 85% wartości notowanej dla 2000 r. Co może świadczyć o trwałych niekorzystnych warunkach bytowania dla tych wyspecjalizowanych ekologicznie, ale rozpowszechnionych ptaków, zasiedlających tereny stanowiące około 60% powierzchni kraju w tym czasie⁴⁴.

⁴⁴ *Biuletyn Monitoringu Przyrody. Monitoring Ptaków Polski w latach 2015-2016*, Inspekcja Ochrony Środowiska; *Biuletyn Monitoringu Przyrody. Monitoring Ptaków Polski w latach 2013-2015*, IOŚ.

Kolejne dwa lata 2015-2016 przyniosły wyraźną poprawę, bo wartość wskaźnika liczebności populacji pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego wzrosła o 3 p.p.